

1.	Реттік нөмірі	187
2.	Түсім кітабының нөмірі	
3.	Авторы, көшіріп жазушы, бастырып шығарушы, редактор	Абай
4.	Шығарма атауының түпнұсқалық жазуы мен аудармасы	Өлеңдер жинағы. 3-басылым.
5.	Шығарма мәтінінің тілі мен жазуы	Төте жазу
6.	Жазылған мерзімі мен жері	1922 жыл. Түркістан мемлекеттік баспаханасы, Ташкент.
7.	Мәтіннің қысқаша мазмұны	Өлеңдер.
8.	Жарияланымдары	Жарияланған.
9.	Көлемі, материалы, орындалу техникасы	15,5x20,5 см. 298 бет. Типографияда басылған.
10.	Сақталуы	Беттері тозған, кірлеген.
11.	Өткізген	Ақселеу Сейдімбек.
12.	Ғылыми сипаттама жасаған	
13.		
14.		

نومر ۱.

قازاق - قرغز بىلىم كومىسسسىسى.

آباى

ابراى قۇنانباى اولينىڭ

تاڭدامالى اولەڭدەرى

ماقسۇنىم * تىل اۇستارتىپ اونار چاچباتق،
ئادانىڭ كوزى قويس كوڭلن آچباتق،
اولكىلى السن دىيىم اولىلى جاتى چىكىتىر،
دۇرمان ماۋق اولداحوق آۋىل تامداق.

ۋچىنچى باسپىلۇۋى

آسەم - پار بولما * آر نىكە،
اونەر - پار بولماڭ آرقالان.
سەن دە * بىر كىرىپچ دۇنيەگە،
كىتتىگن تابدا بار تالان.

تۇركىستان رېسپوبلىكىسىنىڭ باسما سۈر تارنۇۋچى ماحكىمىسى
ئاچكىلىك ۱۹۲۲ - جىل.

Туркестанское Государственное Издательство.
Ташкент, 1922 г.

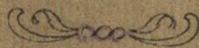
А. К. Кенен

سەستىگىزىدىن كىتىكەن جاڭگىلىسى بولسا اوۋۇچىلاردان كىچىرىم
 سۆزىمىز. تىكسەرۋەدىكى جۇمىدىك قىيىندىغىن. تۆرەتۋۇچىلەرگە تۆسەن
 مەندەئىك اۋرلىغىن باسبا اسىنىك چاباندىغىن ايسكەرب جاناندا قازاقستاننىك
 ابايدى تولۇق قىلب باسۇۋغا كرسكەن لوبىغالب قازاق. قىرغىز بىلم كومىسسەسى ابايدى
 جۇوغارادا باسباغا بىرۋەدى اويلاغان جوق ايدى. ابايدىك تاراماغاندىغىنان
 قازاق. قىرغىز ابايدىتىندە، اوۋۇچىلارغا، چىكىر تەدرگە، مۇغالىمىدارغا
 كىلدەن كىمچىلىكىدى كورسەتەن چاچاڭدىق بىن ابايدى جۇمىستۇغا بىلم
 كومىسسەسىنىڭ قامچى بولغان نازرتورە. قولى بولدى. باسباخانا جاغىناندا
 توقالماي تىزدىك بىر جوندەل باسىلىپ چىۋۇبىنادا نازر مېندىتى بولدى.
 ايسكەرتۋۇ، اولەئىك اچىندەكى چاقچاداعى سىفىرلەر
 جوزلان سوزدەردىك تىزىلىس كورسەتتى، ار اولەئىك اباغندا
 قوبىلغان سىفىرلەر سول اولەئىك قاي جىلى جازلان
 كورسەتتى.

خالپىل دوس - مۇحاممە تىف
 ۋالى - خان اوهارف

شۇرستۇچىلار:

تاجكەنت، ۲۵ نىجى آپرەلدە ۱۹۲۲ نىجى جىلدا.

اوقۇۋچىلارغا ايسكەر تۇۋ.

قازاق - قورغز ئېلىم كومىسسسىسى آبايدىك « تاغدامالى اولەشەر »
باستىرغاندا آبايدىك ئومرى تۇۋرالى تولق بايانداما، آبايدىك اولەشەر
تۇۋرالى تولق سىن بىرەكچى بولدى. اوسى جۇمىسى موينىنا نازار تۇ
قولى آلب ايدى. ئۇرلى ساياسى - آلەۋمەت جۇمىسى كوب بولغاندا
نازار موينىنا آلغان مەنەتن تىز اونى آلمای اۇزاققا سوزب ق
تىمەدى.

سوندىن جازىسى - تۇرى چىغان آبايەن كىچىك كىرەپ چى
جانادا آبايدىك اولەشەرى تۇۋرالى سىن بىرەلەدى. آبايدىك او
تۇۋرالى كاكىدىك شۇرىن تۇرەتپ باشتى.

« تاغدامالى اولەشەر » باسلىپ چىققاندا قازاقستاندا قازاندا باس
« آبايدىك » بىر داناسى قولمىغا مەۋسىتى. چاچىغان خايارغا قاراپ قا
آبايدىك سوزىنىڭ بارى قالدۇرماي باسلىپ چاچى. دىب سۆيۇمب جۇرۇق
ايدىك قازاندا چىققان آبايدىك كۆرگەن كۆرگەن سۆيۇمب قالدى. قازاقسا
آبايى چاللاز تۇرەتلىگەن باياغى ايسكىر آبايى بولپ چىقتى، لېننە چىل
قوسلغان بىر اۋز سوز جوق.

اوسى مېنىڭلەدە عىلام جولىداغى جۇمىسدارغا «تولق آبايى» لوتە مۇ
نم كىرەك بولپ تۇر. سوندىقان قازاقستان چاغىنان آبايدىك تولق
چىۋۇيىنان كۆدەر آتقۇرۇلسە، آبايدىك بىرلىق سوزدەرىن تىرىپ
تاسۇۋدى قازاق - قورغز ئېلىم كومىسسسىسى آمالسىن موينىنا آلب او
چاقدىغى مېنىڭلەدى جۇمىسنىڭ بىرى دىب سادامانچى.

باسىغا بىرگەن تولق جازىادا «آبايدىك» سىنىدا ايدى
دىلىگەن ايدى. قازاندا چىققان آبايىغا جوق بىرىپ ايكىچىسى
تۇرەتلىك.

قازاق - قورغز ئېلىم كومى

۱۹۲۲ نچى جىلى، ۲۵ نچى

آبايدىڭ ۋاومىرى.

۲۳ىچى اويۇندە ۱۹۰۴ىچى چىلدا تۇۋغان جىرى چىڭخس تاۋندا
 (۱۸) دۇنيەدەن قايندى قازاق آقنى چىڭخس ايلينىڭ قازاغى آباي قۇنانباي اۋلى.
 آبايدىڭ چن اتى ابراهيم قازاق آدەتى بويىنچا چىچەسىنىڭ اير كەلەتەب
 قويغان آباي اتن خالق آتاب كىتەكەندەن بىر دە آباي دىيەن.
 آبايدىڭ آكە توقمى توپقىغا (۱۹) باسچى، ئىسى بولغان بىلگىلى
 اتاسىنان ايدى. اولكەن آتاسى ارغزى باي ۱۷۵۰ىچى چىل چاماسىندا
 ارغزى دىگەن اوزەندە تۇۋغان ايكەن. خالقينىڭ قول باسى، باتىرى
 ۋام ئىسى ايكەن، اوسى چىڭخس تاۋى مال باغۇۋغا آسا جارامدى جىر
 دىب اورن قلىدى.

اونان سوتقى آتاسى اوسكەن — باي ئىسى خالق اورناسىندا ۋادل ۋابى
 اتانغان. بوتەن آلس ايلدىڭ آدامدارىدا اورتالارداغى اولكەن دانۇلاريساسول
 كسىنى از دەب كىلىپ چۇكىنەب بىلك آيتقىزىپ تەب قايتادى ايكەن.
 ۋوز آكەسى قۇنانباي جۇرت اۋزىنا قاراغان قاندى ايسى كسى
 بولەب، بوتەن ايلدەردى دە بىلەب، ايل اجىنە بىرغانا تورە توقمى سۇلتان
 بولەب چۇرگەن كىزدە، سولار مین تالاس قارقارالى او كروگىنە اۋەل
 قازاقدان سۇلتان بولغان كسى ايدى.

ۋاقىتىداغى ايلدىڭ قۇرمۇسلانمەن دىگەننەن باسقا دىننىڭ نە ايسكەن
 بلمەي قان جىب نىچە تۇرلى ارمدارغا تايىنەب چۇرگەننە قاندى تىيۋۋ
 سالب، اتق چارىغاب قوسباغان ۋاسدى قىلغان، غايىرى بۇز قچىلىق ۋاس
 قىلغاندارغا بىك اور جازا سالب، قالققا اۋل باسى مولدا اۋستەب قادارى
 خال غلمنىڭ جولىن كورسەتەب اولگى سالغان.

اوز گە جۇرت اورسدان بالاسن جاسىرب جور كەندە بالالار يئالور سىچا
 اوقوو اوققان. خاليل اللادىگەن بالاسن اومبىدا كادىتسى كورپىدا اوققان
 اونان سوڭ ماسكەۋدەگى پاۋلوۋسكى كاۋالدىچىسكى اۈچكولدا اوققان.
 ساباقدى جاقسى بىتىرب كارىنت (۹۰) بولب خزمەتدە جور كەندە آۈرب
 خاليل اللادى دۇنيىدەن قايتىپ ايدى.

قارتاڭ تارتقاندا، خالق مىكەگە بارغاندى بىلەمى توغن ۋاقتىدا آۈل
 باستاب مىكەگە بارب. اونان كىلگەن سوڭ اىچ بىر دۇنيە سوزىنە كرسىدى
 بىرغانا غىبادانن قىل اولىگەنچە اۈيدەن چىقاي اوتىدى.

آبادىڭ چىچەسى اۈلجان قارقارالى اۈيەزىنە قاراي توغن قوۋادىراي
 مرجق دىگەن چىردەگى قارا كىسك بوچان رۇۋىتان بىرىس دىگەن
 ايتىڭ توقىسى. قازاق اورتاسىدا ايدى كۈلدىگى قالجىكى مېن سوڭ
 چىچەندىك مېن اتاڭ آلغان قانتاي، تونتاي مېن تۇۋسقان توربانىڭ قىزى ايدى
 تونتاي ءاۋزى مالدى كسى ايكەن، بىر ايكى اۈرغاندا قوجا مولدا
 لار جىلب كىلب كوڭن سۇراي بىرىدى. آخىرى اولار جولى قاتىدى
 آۈرب جاتقاندا قوجا-مولدالار تاغىدا كىلب كوڭن سۇراب اۈرغاندا
 ايتىدى دىيدى: «جازىلا-جازىلا قوجا-مولدالاردان دا اۈياڭ بولدى، ايتىدى
 اولەسە بولماس» دىب.

آباي ۱۸۴۵ىچى جلى جان جلىندا تۇۋدى

۱۹۰۴ىچى جلى اولۇۋ جلىندا آلسن جاسىندا دۇنيىدەن قايتىدى

آباي اون جاسدان اون-ايكى جاسقا چىپن قىردا مۇسلمانچا اوقب،
 اون-اۈچ جاسقا چىقاردا سىمەدە مولدا آحەت رىزانىڭ مىدرەسەسىدە
 اوقىغان. مىدرەسەدە جۇرگەن ۋاقتدا اۈچ ايدى اورسدىڭ بىرىخودسكى
 اۈچكولىنەن اورسچا ساباق اوقىغان. آخىرى تورت جىل مۇسلمانچا
 اۈچ ايدى اورسچا اوقىغان سوڭ اون-تورت جاسىندا ساباقدان چىققان.

اون - بېس جاسدا - آق بالاق قىلماي، اولسكه ندردن بېلىمى آرتىلب،
 ايل چنده چورتدى اوزينه قاراتىب، باسچىلىققا بۇرنى تورلەر مېن
 تالاس قىب، آكسىنه اولسكەن كومه گى تىكەن. تور غىيلاس ايندك حاقسىلارى
 بالاسىناي اوزينا قاراي باستاغان. اول واقتداغى ايندك ادامدارى نە قىلسادا
 اتلارنداي اناقتى اولسكى آلراق بى بولادى دىسكەن، بىر - آق اونداي بى
 مولۇوغا زاماننك اوتب كىتكەنن قايدان بىلسن؟! .
 خىرما جاسندا آبای خالق اورتاسندا ماگداي بابى چىچەن بولدى.
 خالق جاينان بۇرنى آدهدى، غۇرفدى، ايسكى بىلىگىلى بىنەردك قىين
 اس توورالى قلان بىلىكەنن كوب بىلىگەن. اوزىنك زىينى آرتق بولغان
 سوك كارى ماقالداردى، نىچە تورلى قازادك بىلىدىلەرى ميسال اوچن
 آيمقان آنگىمەلەردى بىرن اومتىناي بىلب آغان. قازادك ايسكى زامانى
 بولسا بۇرنى قازادك اناقدى بىينك بىرى بولماغى آتق ايدى.
 واقتندا آزدا بولسا اسلام گنى، علمى كىرپ كىلدە جاتقان جاگا
 زاماننك ارەقى مېن آبای آرابچا، فارسىچا، تور كىچە كىتابداردى كوب
 اوقىب اولارك اچنده گى غەممان اولسكەن خاباردار بولدى. سول تالاب
 بىينن قىدا آرابچا، فارسىچاغا آبايدان آرتق بلە توغن ايچ كم بولمادى.
 چىلا اوقىغان علمى بار مولدا قوجالار آبايدان قاجىب جورۇوچىسى
 ايدى. اوزگە جىردە اوتىپ كدى چىنداي قىب چورتدى اوزينا قاراتىب
 جور كىدە آبای آلدندا نادايدىغى بىلىنب ماسخارا بولب قالا مۇزبا دىب
 جور قوۇچى ايدى.
 آبای عىبادات تۇرسىندا كورنەۋ سىرتى ناۋۋا كسى ايمەس ايدى. جاى
 واقتندا نامازدى كوب اوقىماۋچى ايدى. بىر - آق رامازان ايندا اورازا
 اۋستاپ نامازدى سوندا اۋزىدى اوقۇۋچى ايدى. اول اوقىغان كىزنەدە،

اوز گەلەردى «آسىغىب اوقىب سىندەر كوڭلدى الاك قلاسندار» دىب،
 ۋوزى جىكە اوتىرب آسقبى اوقۇۋچى ايدى.

آسىرەسە اغتىقادقا بىك ماھكام ايدى. نە آيس قلسادا نە ناسىخات
 آيتسادا مئاۋ قۇدايچىلققا ۋجون، بۇيتسە آدامدقعا ۋجون دىۋچى ايدى.
 «غىباداندك ايك اولكەنى كوڭلدىك تازالىغى آدام بالاسىنا جانى آچىلق»
 دىب سىرتى مین سوپىسىنىب تاقۇۋاسنغان كىيىنى قاتدى اۋناتباۋچن ايدى.
 «مۇندى آدامدار خالق ۋوچن غىبادات قىلدى، خاقىق بىن چن كو كىرەك
 ايمەس، قارا جورىغا خۇرمەتدى بولماقدان باسقاسى جوق» دىب آيتۇ-
 ۋچى ايدى.

خودلىغا چن كوڭل مین غىبادات قىلغان كسى خۇبىيا قىلدى دىب
 بول تۇۋرالى آيتقانى:

آلا دىگەن سوز جىكل،

آلاغا آۋز قول ايمەس.

انتالى جورىك چن كوڭل،

اوز گەسى خاققا جول ايمەس.

آباى اوتۇر جاسندا بارچا خالق اورتاسىنا آناغى جايلىب بىلكىدى
 بولدى. بوتەن ايلدىك باسچى آدامدارى قۇدا نامى بولب جاقىندىق قلب
 آرازدىق، جاۋلىق قىلمى ۋجوردى. اورلىق قىلغان كىيىگە، زورلىق قىلغاندارغا
 جازانى آيلامى سالب قاتدى قىسچىلىق كورسەتۋچى ايدى. ۋزى اولينىك
 ماڭىنان جورە آماۋچى ايدى. ۋزىنى قاندى تيامن دىگەندىكەن قازاۋ-
 دىك بۇرنغى زاماننان بارمتاچل آدەتى قالمىغى قىيىن بولب، ايل اچىندە
 كونىدىمەن دىگەندەر پارتيا قلب كوب آۋرە قىلدى.

آبای بر کیزی کیلب تۇرغان سامارود ایدی، بىر - آق خالقۇڭ نادان ۋاقتىدا چىغىب ايسل اونىرىنىڭ پايداسىن كىملى كورسەتتە آلماي قىزدى اومپىرىنىڭ بارى ایلدۇڭ چۆۋلداق پارتىياسى مین اۆردىلگدە اوتدى. بۇل تۇۋرالى آيتقان بىر اولەڭنى:

- ۱ -

آزەلدە تاڭرىم سورلى ایتدى،
 آرسىز ایل مین اۆرە ایتدى.
 جالغىز اۆيدە كۆڭىرەنتىدى،
 تاقدرغا بىلدك كوڭىكەندى.

آدام دىگەن داڭقىم بار،
 آدام قىلماس خالقىم بار،
 اوتىرىك دىن اوسەكەكە
 بايسكە آنداي آڭقىلدار.

تۇلا بويىم چىمەندى.
 بارما توبىغا چاقىرماي،
 جات اۆيسكەدە چاتىلماي.
 چدار منبا ياپىرم آي!؟

جانۇۋغا چىقبای اۆيدە ايندى.

آبای اون - تورت جاسدا - آق برەۋدى مازاق ياكى قالجىڭ قىلب قۇربىلار اورتاسىندا اولۇڭ چىغارا باستاغان. اولار جانقا اۆيرەنب ايتىسىب چۆرگەن، بىر - آق اوزى اوغان اولەڭچى ايكەنەن دىب كوڭل قوبىما - غان. قازاق اورتاسىدا آندىقدۇڭ پالەندى كادىبرى جوق نارسە. قايداغى خوجەمەت بىن برەۋدى ماقتاب اولۇڭ آيتىپ بىردىمە آلەمنىبا دىگەن

كېيىدى آدمدار آيتب جۇرگەن سوڭ، قازاڭدۇڭ تورداغى ماقىتان قىلادى
 ايسكىن: «تۇقىمىمىزدان باقىسى ياكى آقن چىقايىدى» دىيىپ.

بۇرئىغى ايسكى بىدى تۇرسام بارلاب

ماقالداپ آيتادى ايسكىن سېوز قوسارلاب،

آقىدارى آقلىنىر نادان كىلىپ

كور — جوردى اولەڭ قىدى جوقدان قارماپ.

قونىر بىن دومبىرا آلب توبدا سارناب

ماقتاۋ اولەڭ آيتىدى آر كىمگە آرىاب.

آر ايلدىن اولەڭ مېنەن خايرتلىھ

كىتىرگەن سوز قاديىن جورتىدى چارلاب.

مال ءوچن ءىلن بىزىپ جانن جالداپ،

مال سۇراب بىرئۇدى آندا بىرئۇدى آرىاب.

جات ايلدە خايرچىلىق قىب جۇرب

ءاوز ايلن باى دىب ماقتاب قۇداى قارغاب.

قايدا بار ماقتانچاققا بارغان تاڭداپ،

جىيسادا باى بولمايدى قانچا مالدى آب.

قازاققا اولەڭ دىگەن سېر قارىسىر،

بىلچىراق كورىنىدى سولار داڭداق.

ايسكى بىچە اوترمان بوس ماقالداپ،

ايسكى آقنچا مال ءوچن تۇرمان زارلاب،

سوز تۇزەلدى تىگداۋچى سىن دە تۇزەل،

كىلدىن سىندەرگەدە ايندى آياڭداپ.

سېكسەننەنجى جىلدا جىر آۋدارىلىپ كېلىگەن ميخائىلىس (Михаэлис) دېگەن ئېر ئېلمدى كىسى مېن تانس بوماسا، آم ميخائىلىس مېن ماڭا-ۋېتسكى دۇك (Маковицкий) آئىنا باسلىغان «قازاڧدۇك ايسكى آدەت غۇرڧى» دېگەن كىتابدى جازب آلەن دىب جۇرگەن گروسس (Гросс) دېگەن كىسىگە تانس بوماسا، آباي آلدە بويىنا بىتگەن اونەرن جارققا چىغارب بىلەرمەي كىتۋۇگدە بولا تۇغىن ايدى.

بۇل گروسس، آم ميخائىلىس آبايدىكىنە قوناق بولب كىلىپ كىتەب جۇرگەن. آبايدۇك غامغارىتەن تۇزەب چىدەر مەككە اوسى كىيىلەر اولكەن سەبەب بولغان. آبايدى اورسۇك بىلىكىلى جازۇۋچىلارى: پۇچكىن (Пушкин)، لىرمونتوف (Лермонтов)، نىكراسف (Некрасов)، نواسستوى (Толстой)، تۇرگەن (Тургенов)، سالتىكوف (Салтыков)، دوستويفوسكى (Достоевский)، بېلىنىسكى (Белинский)، دوبرو-لۇۋف (Добролюбов)، پىسارف (Писарев) دېگەن كىيىلەر دۇك چىغارغان كىتابدارى مېن تانس قىلغان (۹۱).

آباي اولە اولكەنچە «مىنۇك آكە مەنن آرتق جانى آچىراق قىلب دۇنيەگە كوزمدى آچقان ميخائىلىس» دىب آيتەب اوتىرۇۋچى ايدى. آباي سۇنغى زاماندارندا اسپەسىردۇك «تاجىرىيالارن» «оныты» (Спенсера) (۹۲) لۇيىسۇك «پوزىتتىق فىلاسوفىيەسن» «позитивная» (Льюиса) «Философия» درەپىردۇك «آورۇۋبانۇك ايسەيۇۋ تارىخى» تۇ-ۋرالى جازغانى «История умственного развития Европы» (Дрепера) جىرىنيچوفوسكى دۇك زامانداغى جازغان استاتىيالارن *آم اونۇك *اومىرن (сочинения и биография Чернышевского) (۹۵) لوقىب اوتىرۇۋچى ايدى.

آسیرەسە آباي ليرمونتوفدۇڭ جازغانن اونا ئوۋۇچى ايدى. بۇنىڭ اولە-
گن قازاقچاغا اولەڭ مین آۇدارب ايدى. اوى، قىلجان، جىلسكەن، دۇغا
ديگن تاغى تالاي اولەڭدەرن تارجىمەلەب ايدى.

آباي كرىلوفدۇڭ مىسالدارندا (Басни Крылова) (۹۵) تارجىمە
قلىدى.

قازاقدۇڭ اۇغىمىنا انگايلى دىب آباي قازاقچا اولەڭ مین آتە گىندى
(Евгений Онегин) تارجىمە قلىدى. قازاق اورتاسىنا قاتتى جايلىب
كىتدى. قازاقدار تاتيانىڭ خاتىن بىك تاڭسۇ كورەدى.

آباي ءاوزى تولستوى مین سالتىكوفدۇڭ چىكىرتى ايدى.

اورس اۇچكولندەگى بالالاردۇڭ آتەدى غلم ازەمدى، آدەكت بولب
پالىتسىيە خىزمەتتەگى تورە بولب فايدا تابىق بولا تۇغىن سوگىب، اولاردى
تولستوى، سالتىكوف - اچچەدرىن كىتابن اوقىب، سولاردۇڭ جولىندا بول
دىب اولەڭ چىزارغان.

آباي ءاوزى جاسندا غلم اوقىماي قالغانن آرمان قىلب جازغان اولەڭنى:

جاسندا غلم بار دىب ايسكەرمەدم،

پايداسن كورە تۇرب تىسكەرمەدم،

اير جىتسكەن سوڭ تۇسبىدى اۇۋىسىما،

قولمدى مىز گىلىنەن كىچ سىرمەدم،

اوسى ءاوزىڭ اوكىنگەندىگىنەن بالالارن اورس اوقۇۋىنە بىردى. اوزگە

قازاقچا، بالاسن مال پايداسىنا ياكى ماقتان پايداسىنا بولا اوقىماي عبرغانا

غلم بىلب چىزارماقتا اجتىهاد ايتسكەن اولەڭىنە جازغان.

آدامدۇڭ بىر قزىغى بالا دىگەن،

بالانى اوقىتۇۋدى جىك كورمەدم.

بالامدی میدر سه گه بل ديب بیردم،

خزمهت قلسن چين آلسن ديب بیرمدم.

ایکنچی بالاسی آبدیر احمدی گورودسکوی اچکولدی بترگهن سوک

ریالی اؤچیلچچه گه اوز آقچاسی مین جهر ب اوقتدی، جلینا

تنگه راسخوت قلب، قازاقدان اول اوز آقچاسینا بالاسن

سی چغار.

م ریالی اؤچیلچچهنی بتیرب پتربورداعی تیخنه لوگیچه.

سکی اینسیتوؤتکه تۆسه من ديب بارغاندا اوندا لوسیؤسکی دیگهن بول

چاقدا اؤیفز بولغان تانس کسیسی جولعب سونک کیئدسی بوینچه

میخایلوؤسکی آرتیللریچهسکی اؤچیلچچه گه تۆسکهن. اودان بتیرب

چققاننان کیین؛ ایلمنک سورینا اؤمت قلب جورگهن علمغا زیرهک

خالقینا ایکنک قلماقدی قاز بلسگهن آبدیر احم ۱۸۹۵نجی جلی ۲۷

جاسندا وایننوی آرتیللریچهسکی آکادمیه گه تۆسه ککه دایندالب جور-

گنده «کاستاید» (۹۷) دیگهن ناؤقاس بولب دؤنیه دن قابتدی.

اورس. غلیمن کتابدا اوقیغاندق آبادک کوکلنده گی آقندیغن قوزغاب،

آبای اوزن قازاقدک غیرات آلا تۇغن آقینی بلب، ایلدک چانا قوسوزینن

قاجب، اولنک جازب اوترماق بولدی. اؤبتکهنی مین ایلده تیچینا قویغان

جوق. آر بیر اوی قوزغالغان واقندا آبای اوله کدهرن کیر کیلسگن

قازغا جازب تاستاؤچی ایدی. آوهس قلغان جاسدار آلب تاراتب کیتؤؤچی

ایدی. آبادک خالقدی سوگب چیغارغان اوله کدهری قازاقدک قای

چیتینه بولسادا جایلدی.

آبای اوزینک تیره کندن جازا تۇغن آقن ایسکهن بلب، ایلدک

اؤغمسز دقدان لوله کدهرینک آتچهن اوله کدهن آرتق ایکندیگینک قاییرن

بله گدندیکینه ازا بولب جازغان اوله گی:

باتردى آيتسام ايل چاۋب آلغان تالاب،
 قزدى آيتسام، قزدى آيتسام قزدرمالاب،
 آنچهين كۈن اونكز بىك آنگيمه * اۋچن
 تىكدار ايدك بىر سوزن مگنا بالاب.

اقل سوزگه انتاسز عجۇرت چابانداپ،
 كوڭگەنم - آق سوغان دىب جۇر تابانداپ.
 كىسكىگەن جىب كىتەر بىلمىز كۈب
 جىبىرسەم او كىنەنەمە كۈب جامانداپ.

اوزگە آلس ايل قۇمار بولب، آبادك اولەكڭن جازدىرب آلپ، جىيىنغان
 توبدا آبادك ناسىخانن اۋقسا - اۋقباسادا قۇلاق قويپ تىكداب اوتراغاندارىنا
 قاراغاندا، قايتا ايك جافن تۇۋسقان ايلي توبقىتىنك كۈبى آيتقان سوزى.
 جازغان اولەكڭى مین *سى جوق بولب، اوزىنە جاۋلق اويلاغان، سوغان
 ازا بولب جازغانى:

پانچا خۇداى سىندىم

تۇۋرا باستا اوزىگە،

جاۋ چاغاندان آلغان كۈن

جان كورنەس كوزىمە،

آرغن، نایمىن جىيىلسا

تاگر قاغان سوزىمە!

قاپران سوزم قور بولدى

توبقىتىنك ايزىنە.

آباى سوكغى ۋاقتدارندا ایلدك پارتىياسىناندا جالغىب * آم آيتقان
 *سوزدى اۋغىب *جۇرت تۇزەلە تۇغن سقلدى ايمىس ايسكەنن *بىب

كوڭلى قالىڭقىراب "اوزى سوزگە آراسىباى اويده جاتامان ديب جازغانى =

مىنسىبەۋچى ايم ناداندى

آقلىز ديب قورتۇتب،

تۇزەتسەك ايم زاماندى

"اوزمدى دم - آق زور تۇتب.

تابىدام كومەك اوزىمە

كوب نادان مىن آلىسب،

كونبەدى ايچ كم سوزىمە

آدەتىنە قارىسب.

آرىنە مىن ايل كىتىدى،

قويىلاندى، ماقتاندى.

قۇۋات بىدى، كۈن اوتدى،

جارلقا خۇداى جاتقاندى

۱۹۰۴ىچى جلى ۴ىچى مايدا، آبايدىك ايدىك جاقسى كورەتن بالاسى

ماغاويا دۇنيەدەن قايتىدى. اوسى بالاسن گوردىسكوى اۇچىلچەدە اوقىتىپ

خۇرب دىن ساۋلىغى ناچار بولغان سوڭ قايتا قولينا آلب ايدى.

بۇل اولم آبايغا دم قاندى باتىپ كىتىدى. اوزى بىر تۇرلى سىب،

جۇدەب، ايدىك آند - منە ديب جۇنائامن دىگەن سوزىنەندە اولاق چىردە

جالغىز اوتىرغىسى كىلىپ، ايچ نازسەگە آراسىباى، ماغاويادان كىين قورق

كۈنەن سوڭ "اوزى دە دۇنيادەن قايتىدى.

مارخۇمنىڭ ۱۸۹۳ىچى جلى جازغان بىر اولەڭنى كىلىگەندەى بولدى:

جۇرەگمدى قان قىلدى

اوتكەن آدام اولگەن جان.

آقل از ددب از هر لوب
 بارن سناپ ساندالغان.
 بون تابنای سولاردك
 ايندى اچيمه اوى سالغان.
 تولا بويدى اوولاندى
 بارى آلداعچ سوم جالغان.
 باسینكا تيندى بايقادك،
 بارينهن باسدى چايقادك،
 تاغى بارما آبتارك؟
 نانغچ بولساك ايندى نان!!

— ۲ —

بۇرندا آيتىلب ايدى، آباى بالا جاسينان، قازاقدك ءتاور جگىتى
 پارتىادا كوچتى بولامن ديب تالاب قلغاننان باسقانى اويلامايتىن واقىدا.
 اوسدى ديب. سول سيبىدى جازوۋوچىلقدك اوزى ده اينكىچى دارىچىدە
 قالب، سلاق بولب، بىريرەك اولغا يىقىراغان كىزىندە او كىنىچ تۇسب
 جاسينان غلم جولندا بولماى قازاقدك آيقايى مين جورگەندكەن
 كىچرگەن اومىرىنك، جازغان اولەئىنك ارەتسىز بولب. ياكى غىبرات
 آماققا جارامايتىن آقلاغا سىيمسىز جىرى بولسا، كىيىنگى زامانداغى سىماوچى
 جاسداردان، اوزىنك ءتارىياسىز اولگىسىز اوسكەنن آيتب، نادان ايلدك
 اچىندە نىچە تۇرلى مۇچاقات اۋرەچىلك بين بويدى ازا كىرىنپ
 اوتكەن اومىرن آيتب، خاتام بولسا، آباب آز سوگە كورگەن ديب
 جازغانى:

اوسدم اورنم قارا جیرسز بولمایما؟
 اوتکر نل بر اویالچاق قتر بولمایما؟
 ماخایبات غاداوات بین مایدانداسقان
 قایران مینک جوره گم موز بولمایما؟

آمالسز تاقدر بر کون کینز بولمایما؟

برهؤگه جای برهؤگه تینز بولمایما؟

آساؤ جورهک آیاغن چالس باسقان

جیرن تاؤب آرتقیغا سوز بولمایما؟

سوندا جاؤاب بیرد آلمان مین بیچاراء،

سیندهرگه ایرکن تیسر بایقاب قارا.

ایکی کؤمدهک بر جانغا آدهلهته؟

قانی قارا بر جانن جانی جارا!

جوره گسنگنک تویینه تیرتک بویلا،

مین بر جومباق آدامن، اونیدا اویلا.

سوقتقبالی سوقباتسز جیرده اوسدم

مک مین جالغز آسدم کنا قویما!

جاسمدا آلبت اوسدم اویدان جراق،

آیلاغا آچؤؤغادا جاقدم جراق.

ایرتد اویاندم، اویلاندم، جیتد آلامم،

ایتدک — یاسدی کوب کوردم ایلیدن بر — آق.

اوی کرگهلی تیمهدی ایرک اوزیمه،

ساندالما مین کون کیچکنن تۆسبه ازیمه!

اوی ایزیمه، ایرک ییزیمه، جوروت خورایتدی،

سېن ايسرگە، تىنچ اۇيقتات باق سوزىمە.

ئىچم تولغان اۋۋە مېن ئاورت، سىرتىم دۇردەي،

مېن كېلەسكە كېتىرمەن تۇك اوندىرمەي.

اولەك چىركىن اوسەكچى جۇرتقا جابار

سىردى توققاتاين آيتا بېرمەي.

آباي جازغان اولەككەرىنەن باسقا، آچىدىن اوتىرغاندا كويىنەسە

اوزىنىك قىزدى كوربە، كوگىلى راخات تابايتىنى، سوز اۋغار دىگەن

بالا-چاغاسى غايرى باسقا جاڭا تالاب جاس جگكەدەر اورناسىدا: اوزگە

ايل سوزى، چارۋا سوزى سويلەنەي، 'اوزىنىك بىلگەن سىزىكەن

آيتىب. آدمنىك آدمچىلىغى قانداي مەنەز بىن تۈزەلەدى، قانداي قىلق بىن

بۇزىلادى، غەلمدى قالاي از دەۋگە كىرەك، ئومۇردى قالاي كېچىرسە چۈن

بولادى، بۇرن قانداي غەلمدار اوتكىن. اولارنىك آرتقىچا آيتقان سوزدەرى

قانداي دىب اوتىرۇۋايدى. آيتمۇر نە تۇرلى ناسىخات بىن بولس جاسدارغا

غېرات بولب، آدمچىلىغى تۈزەلەر دىگەن سوزدى آيتىب اوتىرۇۋدان قانچا

ۋاقت بولسادا ايچ جالقباي انتالى كوگىل مېن بىك راختاندان آيتىب

اۋقتىرب اوتىرۇۋىچى ايدى. بۇل ۋاقتدا بىر آدم آچىدىن چارۋا جا-

بىنان ايل جايىنان سوز سويلەسە رەنجب آچۇۋۇلاب قالغۇۋىچى ايدى.

قانچا خالق نادان بولسادا، آبايدىك ناسىخاتىن كوپ تىكداپ قاسىدا

بولغان جگكەدەر اوزگەلەردەن بىر تۇرلى، مېدرەسەدەن اوقىغان غەلم جو-

لنداغى كسى سقىدى، ئار نارسەنىك عجون بىل، جامان جاقسىنى كوپ

ايرىب ناداندىقان چىغىب قالۇۋىچى ايدى. 'اوز آلدىن مېدرەسە بىل بولسا-

اوقباسادا خالققا بىلگەن آيتىب اۋىرەتەن اوتىرغانن ايك قىزدى ئومۇر-

دىب جازغانى:

آقيرن ءجورب آتق ياس
 ايگبه گك كيتبەس دالاغا،
 اوستاتدق قىلغان جالعباس
 اۇيرەتۈۋەدىن بالاغا.

آبايدىك ءاوميرىندەگى ايىك جاقسى كورە تۇغىنى تازا كوگىل مېن
 دوستق ايدى. اوزگەدىن تابىلماسا قاتن بالالار ك دوست قوى، سولار مېن
 بولسادا ايلجيره سب سۈيسكەن اومردەن آرتق ءاومر بولمايدى ديوچى ايدى.
 بۇل تۇۋرالى جازغانى:

ماخاباتسىز دۇنيە دوست،

خايۋانغا اونى قوسكدار.

قىزقدان اوزگە قالساك بوس

قاتىمىك، بالاك، دوستك بار.

جۈرەگى جۈمىساق بىلىگەن قۇل

چن دوست تابىباى تىچىماس،

فايدا ماقتان بارى تۇل،

دوستىز آوز تۇچىماس!

كاكتى اسخاق اولى قۇنانبايف.

آدام زات تریلیکدی داؤلەت بلمەك،
 آقل تابىاق، مال تابىاق، آدال جورمەك.
 ایلکەۋىنىڭ بىرى جوق، آول كىزىبەك،
 نە خورلق، قور قىلچاك مەن كۈن اوتكىرىبەك.
 نادانغا آرام آقلدى قولاققا المەك،
 بۇل سوزددەن ايرتەگىنى تىنر اۋيرەنەك.
 راس شوزدك كم بىلەر خاسىيەتن،
 آقلسز چىنغا سىنبەي، جوققا سىنبەك.
 قىزىل آراي (۲)، آق كۈمس، آلتىن بىرگەك (۳)،
 قىزىقى ايرتەگىگە كوتدرلمەك.
 آقساقالدىك، آكەنىك، بىلمەدىنىك
 سوزىنەن سرداك تارتىب تىنر جىرەنەك.
 آقلدى قارا قىلدى قىزىققا بولمەك،
 آر نارسەگە اوزىندى باغا بىرمەك.
 تارازىدا، قازىدا، اوز بويىندا،
 ناداننىك سۈيەنكىنى كوب بىن دۈرمەك.
 آلاچقا، اچى جاۋ بوب سىرتى كۈلمەك،
 چاقىنن تىرىدە آكدب اولسە اوكرمەك.
 بىر - ايكى جولى بولغان كسى كورسە
 خۇداي سۈيىب جاراتقان اوسى دىمەك.
 ايل بۇزلسا تابادى چايتان اورنىك:
 پىپرچتە تومەنچىكدەب قايعى جىمەك.
 اوزمەنىك ايتدىگەنن بولدى دىمەي
 جىگدى غوى دىب چايتانغا بولار كومەك.

سرتتان سىماق، قۇۋسىماق، اورچلدەنبەك،
 سىر مېنەن توب جاساب بولەك — بولەك،
 آرامدۇق يىن بارما ايگەن جاننان آسماق،
 ءاوزى مېن ءاوزى ءىر كۇن بولمايما آلەك.
 قولدان كىلە بىر نەمە جۇرت مېگكەر مەك،
 آدالدىق — آرامدۇدى كىم تىگكەر مەك.
 ماقتان ءاۋچىن قايراتسىز بولس بولماق،
 ايتىدەى خور بوب اوزىنە سوز كىلتىر مەك.
 1886

۲

قارتايدىق، قايعى اويلادىق، اولغايدى آرمان،
 چوچىيىمەن كىيىنگى جاس بالالاردان،
 تىرن ساتماي تىلمىرىب كوزن ساتىپ
 تىب — تىگس جۇرتىك ءارى بولدى آرمان.
 باي آلدى كىزىندە كوب بىرەم دىب،
 جىتتەى تورغان جىرگدى تىك بىرەم دىب
 ءى مېن بولس آلدى كۇچىن ساتىپ
 مېن قازاقدان كىگكدى آب — بىرەم دىب،
 جارلى آلدى خىزمەت يىن اوتكەردەم دىب،
 ايلۇۋباسى چار سالىب لىب بىرەم دىب،
 جالاک — قايا، جات — مەنەر جاۋ آلدى،
 بىرەمى جۇرسەك مېن سىنى جىك كورنەم دىب.

دوس آلادی بیرمەسەڭ بۇلت بیرەم دىب،

جاۋىكا قوسىلۇۋغا سىرت بىرەم دىب،

بۇزىلغان سوڭ مېن اوڭاي تابلەسېن،

نە قىلب اوڭايلىق مېن ارق بىرەم دىب.

جۇز قاراغا ايلى جۇز آلرمان بار،

باس قاتار باس — آراغن تېكسەرەم دىب.

ايل جىيىب مال سويىڭىز انت بىرەم دىب.

مال بىرەم، سېن مېنىڭ بول دىب بىرەم دىب.

قارا قاراغا سقىلدى چۇۋولاسب جۇرت،

كەم كوپ بىرەم، مېن سوغان سىرت بىرەم دىب.

بۇزىلاردا اويلاماس يىت كورەم دىب.

آنت ءاچۇۋدى كەم اويىلار دىرت كورەم دىب.

قاناغان ايتچە اوچىگىب چىغا كىلەر،

مېن قاسام تاب مېر جىرۇك بوكسەرەم دىب.

اورس آيتدى اوزىڭكە ايرك بىرەم دىب،

كەمدى ءسۇيىب سايلاساڭ مېن كورەم دىب.

بۇزىلماسا اوغان ايل تۇزەلگەن جوق،

ئۇلق ءجۇر بۇل ءاسكىدى كىك كورەم دىب.

جۇرت ءجۇرغوى آرامدىدى ايب كورەم دىب،

توقناۋ ايتقان كسىنى چىت كورەم دىب.

بار مېكەن جاي جۇرگەن جۇرت قاناغات مېن

خۇدايدىڭ ءاوز بىرگەن جىيىب كورەم دىب.

آنانى بالا آڭدىدى، آغانى ءانى،

ءايت خورلق نيمەنە ايگەن سۈيتكەن كۈنى.
جانن ساتقان مال ءۈچن آنت اورغانىك
ايتقان سۈزى قۇرىسن چىققان ءۈنى.

آلس، جاقن قازاڭك ءبارى قاكىب،
ايلامى ءېرن - ءېرى ءجۇرغوى آڭدب.
مال مين باڭك كىسەن اويات بۇزار،
پارۋەردىگەر جاراتقان نيسن جان قىب.
آنت اچكەن، كۈندە بېرگەن جانى قۇرسن،
آرن سانب تىلەنگەن مالى قۇرسن.
قىسا كۈندە قوق چىرگە قويما قويب
قۇۋ تىلمين قۇۋلق ساۋغان زاڭى قۇرسن.
بىر آتقا جۇز قوبلغان ءجۈزى كۈيگەر،
ءوز اۋىندە چىرتىگەن پاڭى قۇرسن.

1886

۳

قران بۇركت نە المايدى سالىسا بايقاب،
جۇرت ءجۇرغوى كۈيكەنتاي مين قارغا ساقتاب.
قران چىسا قياغا جىبەردى
اۋلاردا ايكى قوسن ايكى جاقتاب.
قارلداپ قارغا قالماس آرت جاعىنان،
كۈيكەنتاي اۋستىندە چىقىلقتاب.
ئىيب چىب ازاقب اۋستاتىسا
قۇۋانار ايدلەرى سوندا ار جاقتاب.

نە تابدىق مۇنى مېنىن دېگەن جان جوق،
 غۇنى بويى كۆپلەر قۇسن ماقتاب.
 باسقا سايا، جانغا اولجا دانەمە جوق،
 قايران ايىك. اوسىنى مېن جۇر دالاتقاب.

1886

18

۴

قالك ايلم قازاغم، قايران جۇرتم،
 اۇستاراسنر اوزيڭا تۇسدى مۇرتك!
 جاقسى مېنىن جاماندى آيرمادك،
 بۇرى قان، بۇرى ماي بوب ايندى ابكى اورتك!
 بيت بىرگەندە چىرايك سونداى جاقسى.
 قايدان غانا بۇزلك سارتچا سرتك!
 اوقبايسك اوز سوزگننن باسقا سوزدى،
 اوزى مېن اوراق اورغان اوڭكەى قرتك!
 اوزمديكى دىى آلماي اوز مالىكدى،
 كۇندىز كۇلكن، بۇزلكى تۇندەگى اويقان.
 كورسە قزار كىلدى باباىوى جوق،
 بۇر كۇن تىرتك ايتدى بۇر كۇن بۇرتك.
 اوز باسينا عىبى بولغان اوڭكەى قىقم
 مېنىكەى بۇزغان جوقبا اينلك سيقن.
 اوزدەرگدى تۇزەلەر دىى آلمايمن،

ءاوز قولگنن كيتبسه ايندى ءوزار قن.

آغايىن جوق نارسهدن ايتش بورتق،

اوندا آغان جوقبا خوداى خولقن.

برلك جوق، بيره كه جوق چن بييل جوق،

ساپيرلدى بايلىغىن، باققان جلقق.

باسدا ميسى، قولدا مالغا تالاس قلعان،

كوچ سانسقان كوندهستك بوزدى او چرقن (۴).

او كالمى پويدا جورسه اوسى قرتق،

آب جيرده — آق جازلمايما جانم ترقن.

قاي جيرگنن كوگلكه قووات قندق،

قر آرتلماس بولغان سوك منسه قرقن.

تياناقسن، بيلىوسنر بايغوس قلك (۵)

نه توسنر قور كوكيدن جرتق — جرتق.

اوغنديرار كسيگه كينر كيملكه نده

پنخ — پنخ ذيمدى قالما اولدا آسترتن.

1886

۵

رابلار ءجور جيعان مان قورغالتب،

ءاوز جوزن اونن بيرب آلر ساتب.

اونن آلب توقساننن دامه قلب،

بۇل جورئدى قويغان جوقبا خوداى آتب.

بارب كېلسە ايرتسدىك سۇۋن تاتىب،
 يىرىب كېلسە، بىر آرز بۇتب—چاتب،
 ايدلى آلب، ايدلى آلب ايسرەدى،
 اسب، كيۇب، قابارب (٦) كېلە جاتب.
 ءارى—يىرى آينالسا، اتى آرقداپ،
 چىغنا بىلچەسىنەن آبدەن باتىب،
 سۇم، سۇرقىيا، قۇۋ، بىلگىچ آتاناققا
 خۇداى قۇمار قىلدى قالجىراتىب،
 قورغالسا قورقدى دىب قويمىغان سوڭ
 چابىتىرادى قالاغا باىدا آنت آنت.
 كوچتى جىقباق، باى جىڭبىك آۋەل باسدان،
 قولغا تۇسەر سەلسى ءابدان قاتىب.
 جالى آياۋلى جاقسىغا قوسامىن دىب
 ءار كەم بىر ءايت ساقتاب ءجۇر ارلداتىب!

1886

٦

كوڭلم قايتىدى دوسداندا، دۇسپانناندا،
 آداماغان كەم قالدى تىرى جاندا؟
 آلس، جاقن قازاقتىق بارن كوردم،
 جالغىز جارم بولماسا آندا—ساندا.
 پايدا ءوچن برەۋ جولداس بۇكۇن تاڭدا،

اول تۇرماس باسدان جىغا قىسايغاندا.

مۇنان مېنىڭ قاي جانم آياۋلى دىب

برگە تۇرب قالادى كىم مايداندا؟

ايندىكى چۇرتىڭ سوزى اورلق، قارلق،

سانالى جان كورمىدىم سوزدى اوغارلق.

اوسى كۈندە، اوسى ايندە دانەمە جوق،

مىير قانىب، ماز بولب قۇۋنارلق.

بايلاردا مال قىزىغن بلە آلماي چۇر.

جاز جىبىرب، كۈز آتن منە آلماي چۇر.

سابىلتىب، كۈندە اورلاتىب، از جوغالتىب.

ازا مېنىن ارچايب كۈلە آلماي چۇر.

ساۋدە گەر تىنچىق ساۋدا قىلا آلماي چۇر.

قولدان بىرىب، خور بولب آلا آلماي چۇر.

ايل اولاقدا كۈچ آيتقان، توبدا تاڭغان،

آرسىز چۇرتىدان كوڭىلى تىنا آلماي چۇر.

استىلەردە اسىنە قۇۋانباي چۇر،

ايل آزدى دىب ناداندار مۇكايماي چۇر.

آلا جانن، آچ باقا، كۇپىلدە كدەر

كىسى ايكەن دىب اولقىدان اۋيالماي چۇر.

بىكىدكە بىرەۋ بىكىدەب تۇرا آلماي چۇر،

اوداغى اۋرى — قاردى قىرا آلماي چۇر.

قارسىلىق كۈندە قىلغان تىلى تىنتەك

جازا تارتىپ اىچ بىرى سۇۋالماي چۇر.

قارنداس قارا جییر گه نغا — آلمای ءجور.
 ءبرینک ءبری ءسوزن خوب آلمای ءجور.
 قودا، تامر، دوس — جارک، قاتن — بالاک،
 اولاردا ءبر قالیدی بولا — آلمای ءجور.
 ءبر کؤچتی کوب تینتهدی جغا آلمای ءجور.
 اچده جالن دیرت بولب چغا آلمای ءجور.
 آراق اچکهن، ماس بولغان جور تدک ءباری،
 نه پایدا، نه زالادی بله آلمای ءجور.
 جیتلتب جاز جایلاوغا قونا — آلمای ءجور،
 کوز کوزه وده جانجالسر بولا آلمای ءجور.
 قس قستاوک قب — قزل اوپر باله،
 اورالب ایچ ءبر چاروا اوکالمای ءجور.
 جاسی کچی اولکهننهن اویالمای ءجور.
 سورامساقدار ناپیسن تیا آلمای ءجور.
 سالئم بریچ، ءسوز قوؤلوق بولغاننن سوک،
 قاندای جان سرتدان ءسوز بوب سنا آلمای ءجور

1886

۷

آداسقانک آلدی ءجون، آرتی سوقباق،
 اولارغا ءجون آرامنک ءسوزن اوقباق (۷)
 قاس ماڭغاز، مالغا بوککهن کسمسینب،
 آسته (۸) جوق، کپسهلدی اسدهن بیتدهی قورقباق.

۹) چاۋانى سونداي چاب - چاق -
 مۇچەسىنەن بۇۋىنىب باسادى آلچاق.
 قاس آلدىنا چىمىرب كىلتىرەم دىب
 آق تماقدۇك قۇلاغى سالتاق - سالتاق.
 جازدى كۇنى آق بوركى بۇكتەلمەيدى،
 قولندا ئىر ساباۋى بار، اوداغى آپ - باق.
 كىرەگەگە ساباۋدى چانچىب قويىب،
 بوركن ءالب قارايدى جالتاق - جالتاق.
 ئىرى جانغا قۇربى بوب چاب - جاسىندا - آق -
 قالجىكداماق، قاسنىباق، ارچاكداماق.
 يىت - آۋزىن سوز سويلەردە جۇز قۇبلىت.
 قاس كىرمەك. موين بۇرماق، قورازدانباق.
 اوسىنداي سىداك جىكت ايلدە مول - آق.
 بارىدە چارۋاغا كىلەدى اولاق.
 سىرن تۇزەر برەۋ جوق، سىرتىن تۇزەب،
 بار اوندىرى قۇۋ بورباي، سىمىس چولاق.
 اولاردىك جوق اويندا مالن باقباق.
 ادال ايكىبەك، مال تايىباق، جۇرتقا خاقىباق.
 چالغىز آنى تىرلەتب ايل قدىرب
 سالەمدەسبەي آلسدان ارچاك قاقىباق.

ايھە - ايھە (۱۱) كەنە ايلومە بوزبالانر،
 بۇل بېس كۈندك بىر مايدان ايرىسنارلق.
 سالنبا قلساڭداغى سان قۇمارلق،
 آلدۇدا ۋايم كوب چوچىنارلق.
 جارلىلق جالينچدى، جالتاك كوزدك
 سۈيكىمى، ايكىمى جوق سالدۇارلق.
 آسەم سالدق اولسكەنچە كيم قالارلق،
 اوغاندا مېزكل بولار توقتالارلق.
 اورلق قالار، تىنتىرەب تاماق آسىرار،
 جۇمس قىلب بولماغان سوڭ مال تابارلق.
 باسندا آكە آيتباسا آقل جارلق،
 آغاين تابلماسا اوى سالارلق،
 قالجك باسبب اوتكزگەن قايران داۋرەن،
 تۈبىندە تارتقىزبايما اول بىر زارلق.
 اوسى ايلدە بوز بالا جوق سوزدى اۋغارلق،
 جاقسى آيغردا بىبە جوق آت تۇۋارلق.
 آيتتۇر آقساقالدار آيتبادى دىب
 جۇرمەسن دىب آزغانا سوز چىغارتق.

1886

۹

چىگندەر، اوين آرزان، كۈلىكى قىمبات،
 ايكى نۇرلى نارسەغوى سىرمين سىمبات.

آرزان، جالغان كۆلمىدىن چن كۆلەرلك
اير تابلسا جار ايدى قلسا سۇخبات (۱۲).

كىيى برەۋ تىگدار اۋيدىن چىققانچا،

كىيى برەۋ قويار كوڭل اوققانچا.

سوز مانىسن بىلەرلك كىيى برەۋ بار،

آبايلار آر بىر سوزدى اوز خالنجە،

چن كوڭل مین سۇيسە ايگەن كىمدى سۇيسە،

بىر سوزى مین نۇرسا ايگەن جانسا - كۇيسە،

قىرمىزى، قىزىل جىدىك بوز بالالار

اوڭغاق بولسا بلغانىدى بىر دم تىسە.

كىرەك اس بوز بالاغا تالايديلىق،

آر تۇرلى اوندەر، منەر، جاقسى قۇلق،

كىيى بىر جىگەت جۇردى ماققان (۱۳) كۇاس،

سرتقا پىق كىلىدى كوزگە سىق.

كىمدى كۇن قىزىق داۋرەن تانۇۋ اۋتىكىر.

جىتەيسە بىرگىدىكىن بىرگ جىتەكىر.

كۈنچىلدەكسىز تانۇۋ بول چن كوڭل مېن،

خىيانا تىچىل بولماقدى ايسدەن كىتەكىر.

بىر جىردە بىرگە جۇرسەك باسك قوسب،

بىرگىدى بىرگ سۇيسە سوزك توسب.

بىرگىدى بىرگ اينزەت (۱۴) خۇرمەت قلس،

تۇرغانداى بىيىنە قورقۇب جانك چوچب.

3 (آباي)

جولداستق، سۇخبا تىتاستق بىر اۆلكىن اس،
اونۇق قادىن جىتەسىز ادام بىلمەس.

سۇيىقتى اير بىلگەن سىرن سىرتقا جايماس،
ارتىككەن بىر اۆز سوز آيتىپ كۆلمەس.

كۆيلىمە جىگىتىن دىب اونەمى (۱۵) اويتاس،
سالنىساك سالدېۋارلق كادر قويماس.

اير جىگت تاكداپ تاۋب ايب بىن، عچۇرسىن،
توبدىكە اۋلى - كىچىنك بۇرى بىر باس.

بىرەۋدى كوركى بار دىب جاقسى كورمە،
لاپىداق كورسە قىزار ناپسىگە ايرمە.

ايدل جاقسى بولمايدى كوركى مېنىن،
مىنزىدە كوز جىتەبى كوكىل بىرمە.

كوب جۇرمىس جىكسك خۇلق تىز - آق تۇزار،
جاكغىزار جىكسك قۇمار، جانقا تۇزار.

كۈندە كورگەن بىر بىتدەن كوكىل قايتار،
قلىت ايتكىرىدەس، قلىدى تامرچى اوزار.

تولقىن جۇرەگىنىك خاتىداي. تانر،

بۇلك ايتكىرىدەس قالاچا سوقسا تامر.

چار كوكىلىدە بىر جانن پىدا قلب

بىلمەستىكىك بار بولسا قىلار سابىر.

چۇۋ دېگەندە كورىنەر سۇلۇۋ ارتق،

كوبى كويچل كىلەدى اونداي قانچق.

بىتم باردا بىتيمە كم چدار دىب

كىمى پاڭداۋ كىلەدى، كىمى تانتق (۱۶).

آقلى كىردىك، ءاس كىردىك، مەنزى كىردىك.

ايرى اۋىلار ءاس قىلماس قاتىن زىردىك.

سالقى، اولاق، اويناسچى، كىرم - كىرەمز.

چىرتاك. تىرتاك قىزىلدىن چىغادى ايرىك..

قاتىنىڭ سىنى سۈيسە سىندە اۋىنى ءسۈى،

قورچاك سۈۈق كىلدى كىنى ساسق مىنى.

ايرى آقلىدى، قاتىنى مەنزى بوب

تاتۋۇ بولسا ارانىس، اۋستىدەكى اۋى.

جوق بولسا قاتىنىڭ جات اۋسەگى.

بولماسا مەنزىنىڭ ايچ كىسەگى،

مايسقان بىيىنە گۈلدەي تولقىغان،

كىم ايمەس آلتىن تاقىدىن چار تۈسەگى.

جاساۋلى دىب، مالدى دىب بايدان آما،

كىدەي قىزى آرزان دىب قۇمارلانىبا.

آرى بار، آقلى بار، اۋياتى بار.

آتا - آنانىڭ قىزىنان قاپل قالما.

اۋىيىگە تاتۋۇ قۇربىك كىلسە كىرب

سازدانبا سىن قاباق بىن ايمەندىرب (۱۷)

ايرى سۈيىگەن كىسىنى اودا سۈيىب

قىرەت قىلسن كوڭىلى تازا چۆرب.

قۇربىڭنىڭ تاتۋر بولسنى اۋز مەنزى،

ابۇ يىرلى قالجىڭ مەن كىلسن سۈزى.

سىن اوغان مۈين بۇرب سۈز ايتىغاندا،

قاتىنىڭدا بولماسن اونىڭ كوزى

كېي قۇربى بۇ كۈن تاتۇۋ، ايرتەك باتۇۋ.
تلدۇي، جاقىدىغى بارى ساتۇۋ،
كو كىرە گندە قاياۋ جوق خىانات جوق،
قاجىماس، قايتا اينىماس قايران تاتۇۋ.

پايدا دىب، مال دىب تۇۋار ايندىگى جاس،
ايكېك بىن تىرن ساتب تۇزدەن جىماس
مالچ (۱۸) ساۋدا سقلدى گۈلكى ساتب
السا قويىماس، ارانى تاغى تويىماس.

اسق اوتس سقلدى انس، بىرس،
تېرى جانىك قىلغانى بۇ كۈن تىكس.
بېرى كويىتكە تالاسب، بېرى آرام قىب
توبىلەسكەن، داۋلاستەن جانجال كىرس.

جاس بالا اۋەل تاتۇۋ بولا قالار،
انا - انادان جاقن بۇب ايرتب آلار.
بىرن بېرى قۇچاقتاب چۇۋلداسب
اوبن تارقار كىزىدە اۋرس سالار.

بېرەۋى جىلاب بارسا اۋىگە نامان
انا - اناسى بۇرقىلدار اۋدان جامان.

تاتۇۋلىغى قۇرىسن اۋبىنى مېن
دال سولارغا اۋخسايدى منا زامان.

جامان تاتۇۋ قازادى اۋزىگە اور،

اۋغان سېنىسەك بېر كۈنى بولارسن خور.

آرى بار، اۋياتى بار اۋلكەنگە سېن،

اۋزى زور دۇك بولادى اغى دا زور.

سابرىسىز، آرسىز ايرىنچەك،
 كورسە قىزار، جالماوز،
 سورلى قازاق سول، ءاۋچىن
 التى باقان آلاۋوز.

أوزن أوزى كۈندەيدى،
 جاقىنىن جالغان مەندەيدى،
 اول آرسىزدىق بىلىگىسى،
 اۋياتسىنباي، اۋيلىنباي،
 قوى دىكەنگە تىل آماي،
 آس قىلمايما اۋلىگىسى.

بىراق سىكىرىپ چىغام دىب،
 بىراق ارغىب تۇسىم دىب،
 مېرتىگەدى، چاتادى.

اۋرلىق بىن مال تابام دىب،
 اىگەسسە اۋل چابام دىب،
 سۈيىتب خۇدای آنادى.
 بۇتىك دىسە برەۋىگە
 جوق نارسىنى چاتادى.

قۇتىلام دىب اسىنەن
 بارن كورب كسىدەن
 چىغىغا ءابدان باتادى.

بۇل بولماسا اونىسى،

اۋدارىلىپ قونىسى،

السدان تام تاتادى.

خىزمەت قىلىپ مال تاپماي.

علم اوقىپ اوى تاپماي.

قۇر اۋىنىدە جاتادى.

ايل قىيرىپ، آس چىب،

اير كەك آرن ساتادى.

بالا چاغا، اۋرغاچى

اۋىدە جاراب قاتادى.

ايكبه گى جوق اير كەسب،

بىر چولاق بىن سىر كەسب،

پىشق دىگەن آت چىقى.

بىر سوز، اۋچىن جاۋ بولىب،

بىر كۈن، اۋچىن دوس بولىب،

جۈز قۇبلىغان سالت چىقى.

”پىشق كىم؟“ دىيىپ سۇراساك:

قالغا چابسا دىم الماي،

اوتىرك آرزى كوپ بىرسە،

كور گەندەردەن اۋيالماي،

سېردان باسقا سىرى جوق،

چارۋاغا قىرى جوق،

اوتىرك، اوسەك، ماققانغا

اغب تۇرسا يېيىنە سۇۋ،
 آت، چاپاننان كيم كورمەس،
 بىرەۋ آتن قويسا قۇۋ.

قۇۋ ناپىسىن تيا آلماي،
 آتم چىغىب جۇرسن دىب
 بىرەكەگە قاس بولسا،
 جىلكتىرگن آيتاققا
 آراق اچىبى ماس بولسا،
 ايل تىچ بولسا آزادى.
 ابر يىگب اول جازادى.

اۋىدە اوتىرسا سالىيراب،
 تۈزگە چقسا آلبيراب،
 كسىنى كورسە قىلجاڭداب،
 قالجىكچىلسب ار جاڭداب،
 ءوز اۋىندە قىپاڭداب،
 كسى اۋىندە كۈى تاڭداب.

آقىلى بار كسىنى
 آيباتدايدى، دانتايدى،
 آۋقاتى بار تۇۋغاندى،
 «خايرسىز ايت، دىب حاندايدى.

مال مېن باقدك دۇسپانى
 كىسەلدى پىسق كوبەيدى.
 كوچك ايتىدەى ءاۋرب جۇر،

كسیدەن كىمەن دىمەيدى،
 قۇۋۋەتل مېنەن قۇتتەب
 كىتەر ەبىر كۈن اوتتەب،
 خىزمەت قلغان كىسەن
 قۇرىتۇۋغا تايىدى.

قلىب جۇرگەن اوندىرى،
 خارەكەنى آرەكەت!
 *اوزى اوڭباغان آنت اورغان،
 كەمگە اويلايدى بىرەكەت!

كەمدى اويالب آيىدى:
 اراسى جوق سوزىنك،
 ارىسى جوق *اوزىنك،
 اوڭكەى جالغان ماقتان مېن
 چىنك بىتن بويىدى.
 بۇل سوزمدە جالغان جوق،
 آيتلماي سوزم قالغن جوق،
 آبايلاڭز، بايقاڭز،
 ايلدك جايى سولا ايدى.

1887

۱۱

بوتەن ایلدە بار بولسا،
 ايجەندەسك سىلاستك،
 سىرلاس، سىرلاس كۆب بولغان

كويدن تاتۇۋ قىماسك،
 باسنىڭا جۇمس تۇسكەن كۈن،
 تاتۇۋ لىقى بۇرنىغى
 نە قىلىپ اول اويلاس؟
 آچىب بىرەر جاۋىنىڭا
 *اۋزى كورگەن قويماسن.
 چىلىككەن جاۋغا كىنر بولسا،
 آرازدىغى «سوز بولسا،
 «بارە كەلدى، باترا» دىب
 «مەقتى بوب بارا جانر» دىب
 ماقتاب، ماقتاب قوزدىرار.
 ايسكى دوسن كورگەندە
 ايسەبى جوق آنت «آچىب،
 آرۇق خۇداى آيتىب،
 «سر آغالى آيتدم» دىب،
 «جاۋ ئىدى آلداب قايتدم» دىب
 خۇدايدان قورقماي آنت اورغان
 ايمان جۇزن توزدىرار.
 كىلىب، كىتىب كوب «جۇرب،
 «مىن دوستگەن» دىب «جۇرب،
 دوستپاندىغىن اوزدىرار.
 «آلدايدى» دىب جاۋىنىڭا،
 ايل تارتدراى باۋرىنىڭا
 كورنگەندى آزغىرار.

كېسەلدى بولبىتەدى،
 جاقسىغا بىتكەن جاقىندار،
 جاۋ جاغادان آغان كۈن
 اوزدەرى ايتەدى تاقدار.
 اۆيدە اوتىرب ايسكەندە
 بۇرى چىچەن قاقىلدار.
 اولاققا چىغىب بىرىنە
 بۇرى سوزن ماقولدار.

جاۋ كۆب بولسا باسكدا
 بۇرى قالماس قاسكدا،
 جىتە كدەسەك تاباندار.
 دالاغا چىغىب اوزگدى
 جاۋدان بىتەر جاماندار.
 جالبارىنب كۈن كورب،
 جاقىنن ساتب اءجون كورب،
 قالتاك - قولتاك امالدار.

تۇۋسقانغا كىكچىلى
 جاس بالادان بىتەردى.
 اويلاۋدا جوق، ابلۇۋ جوق،
 كىلەر مېنەن كىتەردى.
 جاقىنغا ايرب مال سالمى،
 جاۋدى كورب جان سالمى،
 قايدان غانا بلەدى:

آورميندن جيئلدك

آراسى مين اوتىردى.

جولداس ازبوب ساسقاندا

آهل سونان ايستين

«آت اوستيندن كوتىر» دى.

آور جومس كينز بولسا

آراز كسى بولغانسب

سلتاؤ ايتىر بىكلىردى.

اويردنبىدى كسىدن

كرجكدىب جىورب كىتىردى.

اوشالسا آگار آلدىگىز

آر جىزدىن - آق كوبىدىر

آچار لىگىز، مالدىگىز.

پالانچىنى اورام دىب،

توؤلنچىنى قرام دىب،

تار چىلقدا قايراندا،

كىكچىلكده اويراندا،

كوب باترغا قالدىگىز.

آگار تىلن آلساگىز

بىرى قالماس كسىدن،

آگار تىلن آلماسك

بىقسب چىرىر اچىنەن.

آركمده - آق بارغوى توؤسقان،

قايسىب جاۋدى قوۋسقان؟

كۆن جاۋغاند قويىنمدا،

كۆن آچقدا مويىنمدا،

آرلماس مندەت بولغان سوڭ

آر كىمىڭ كوڭلى سۇۋسقان.

چاقسىغا بىتكەن آغايىن

اۋز اۋيىندە كىزەكسىز

چىچەن كىلەر سارتىلدا،

بىرەۋ بىلەر جىر كىلسە

سوز تابا آلماس قالتىلدا،

قالچىڭغا كىلەر چور قاقناۋ،

جاۋغا كىلەر قور قاقناۋ،

اير كىدى جىردە از اخور،

تومىرىق كىلەر تارقىلدا.

آدەيىنەن تاملجىب

منەزى ئاندى بولمايدى،

ساسق پاكداۋ كىلەدى،

قوت ماقتانچاق اوڭبايدى

كىسىنىب چالپىلدا.

بىرەۋگە اوكتەم اس قلسا

اۋز كوچە دىب اويلايدى،

آگار كوچى جۇر مەسە

باغاناغى چاقسىنىڭ،

47
قالغانى دىب قويمايدى.

جات آيدىنار، اسى جوق،

جاۋ آيدىنار كۈچى جوق،

ءاوز اير كىنە جىبەرسەك،

ايچ نارسەگە تويمايدى.

قالجىگى تىرس، سوزى اۋرس،

آيتقان سوزگە كۈنمەيدى،

ءاوز تىنتەگن بلمەيدى،

قازان بۇزار، بىر قىس (۱۹).

سونداى كىسەل تۇۋسغان،

قاي چىرىنەن بولادى.

كوڭلىگە مېدەۋ اول تىس؟!

جالغۇۋدى بالدىن

جۇرت اۋمتىدى، بىر جول،

چى مېنەن، تامام ايل

كىتە مېكەن، ايت بولا؟!

اچكەن ماس جىگەن توق،

ۋايم ايتار برەۋ جوق،

تم بولماسا بولمادى

بۇلت آلا، جىر چولا.

كىلەلى كىگەس جوغالىدى،

ايل سېردى قولغا آلدى.

ایل اچنده ۶ بتمچی
توگهل آلب قایتبایدی
سورای کیلگن ۶ بر مالدی.

ایل جاماغان بیلەر جوق،
ایل قدیرب ساندالدى.

آسترتن بارب جولغاسقان،
آقچا بیرب جالغاسقان
آقسن، آرک سول آلدی.

اورس سینر قلدرسا،
بولس ایلن قارمایدی،
قوۋ استارچن، آچ بیلەر
آز جوره گن جالغایدی.
اورسنر جیرده توب بولسا
چاقیرغان کسی بارمایدی.
۶ بتم قلب ۶ بر کسی،
آدال مانن آلمایدی.

قریغی کیتکمن ایر باغب،
قیسینی کیتکمن سوز باغب،
اپنیدیگى آتقا منگه ندر،
کوندا ایرته گهگه تالمایدی.

باس قوسلسا آرسقا
کم چابادی نامسقا؟!
جاتقا قارار بیٹی جوق،

جالنبای تورار کوتی جوق،
اسی کیتدر چالسقا.

ایل بولیگی توبقتی
کوب پسقا مولقتی
مالدینک مالن کوره آلمای،
بورچن توگهل بیره آلمای،
کورنگه نکه اوبقتی (۲۰).

فازاقدک مالن ساپیرب
کوب بالده گه چاتیلوب،
کیمسه پسته گه جولقدی.
اوزیندن چققان جاقسیلار
توزهی آلمای زورقتی.

بوتدن ایلدک آدمای،
تنباغان سوک آرامی،
کوکللی آبدان تورقتی.

ساوده گهر قاچتی بؤل ایلدهن
نیسیه سن جیا آلمای،
بوراغیلار ساندالدی
جوواندارغا سیا آلمای،
سیمسز بولدی آلاچقا
بارمتاسن تیا آلمای.

نایمی جوق آنتی بار،

ايل نۇسقاى كىتىدى غوى،
 ايل - من دىگەن سالتى بار،
 ۴ آللى كۈنگە ۋايم
 قلغان جان جوق اۋيالماي!

1887

۱۲

۴ اچم اولگەن، سرتە ساۋ،
 كورنگەنگە دىيەن آۋ،
 بۇ كۈنگى دوس ايرتەك جاۋ،
 مەن نە قىلدىم ياپىرم - آۋ!
 ۴ اوز اۋىندە اوزەندەي
 كۈر كىرەيدى آيتسا داۋ،
 كسى آلدندا كىرەك دەپ،
 چايدان چارداق ۴ جانناچاۋ،
 مۇندايما ايدك آناۋ كۈن،
 مۇنك قالاى باتىر - آۋ!
 ۴ اۋچ كۈن آرقاڭ بوساسا
 بولا قالدك باس - آساۋ،
 جان قىلسا جايتا كداب
 جاندى ايرتەكن جايدارى - آۋ (۲۱)!
 جان جاي تاباسىن نىگە
 جات مەنزىك جابىرقى - آۋ!؟

اۇرلۇق يېنىن قۇۋلۇغغا
 بايلاغاندا كىسەك باۋ.
 بىرەرمىندە بىسەۋسەك،
 آلرماندا عجازا آلتاۋ.

توب بولغاندا كورەرسەن
 نۇرلى داۋدى عجۇز تاراۋ.
 آياغندا سىندەياەر
 كورمەي جۇرمە قاتتالاۋ.

قايتىپ كىلەر ايسكىدى
 قاتتى سىرىبە جارقىن — آۋ،
 جىتسەك دە، جىتسەك دە،
 كىرەك كۇنى بىر بار — آۋ.
 قاجىماس دوس خالقدا جوق،
 آينىماس سىرت قايدا بار؟
 آلدا كورگەن آرتدا جوق.
 مىقل اوسەك آيلا بار.

جاقسىلىغىن كۇندە اۋمت،
 بىر جاڭلساڭ بولدى كىن.
 پايداسىنان بوى سۇۋت،
 اوزى تىمەي جۇرسە تىن.

پايدا ماقتان اوزىنىن
 آرتىلاما آنت اۋرب.

چارس اوسەك سوزىنەن،
 آيتا بىرسەن چارق اۇرب.
 كەمگە دوستق كوب ايتەم.
 ءتۇبى بولدى ەبىر كىيس.
 چاقسى اومىرم آۋرە ايتەك
 چارتابا — آماي ەبىر تىگەس.
 جاۋ قوجا ئداب بۇرتايىب،
 دوس قۇبىلىب آۋرە ايتەر،
 كى تىنتەك كەدە آيب،
 نىكسەرە آماي ءاومر اوتەر.
 سىلاسلارلق تىكتىك
 كە تانىماس نۇسقالىن.
 كۈندە اوزمچل ايتىك
 نىسن ادام اۋستاسن.

1889

۱۳

بولس بولدم مەنىكەي،
 بار مالمدى چىغنداب.
 تۇيدە قوم آتدا ماي
 مالمدى ايدىگە تىغنداب.
 سۈيتسەداغى ايلمدى

اۋستاي آلامم مغمداپ.
 كۈچتىلەرم ەسوز آيتسا
 باس ايزەيمەن چىنداپ.
 ەالسزدك ەسوزن سالغىرتىپ
 چالا اۋغامن قىرنداپ.

سىمىز بار ديسە جۈرەگىم

اورنقىبايدى زۇۋلداپ.

سىرتقىلارغا سىر بېرىمى

قۇر كۈلەن چىمكداپ

جاي جۇرگەندە ەبىر كۈنى

آت چابار كىلدى لىپلەدەپ:

«اۋىمىز چىقىدى، سىمىز بار»

الەۋى، دىب «اۋى» دىب دىكلەدەپ.

سەنەب قالدەم كۈن تىغز،

جۈرەك كىتىدى دۈپلەدەپ.

تەك - تۇياتى كۈنم سۈيىتىدە

قارباكتادەم او كەدەپ.

اسنارچەن، ئىيدى جىغىزەم،

«بىرەكەقل» دىب «بىكەن» دىب.

«آت جارامدى، اۋى جاقسى

بولسىن، بارك كۈتن» دىب.

قايراندەن خالقيما

«سوز آيتب جورمن كۆپلدهب:
 «خوداي فوسسا جورتمك
 آقتارمن اوسى جول سۇتن» ديب،
 قايراتتيسب، قامقورسب،
 سايمانمدى بۇتندىب.

اوتكچادا اوريازغا
 ماقتايمن ايلمدى.
 «اوز ايليمه آيتامن:
 «بيريگم جوق» ديب «ييلمدى».
 ماقتانانم كسمسب
 اوريازغا سوزم سينمدى.
 كورسەتدم ديمن، امدايمن،
 كادك قىلار چيرمدى.

سوز كويەيدى، اولغايدى،
 ماقتاننك كوتى كورندى.
 قازاقدى جيگەن قايراتدى ايل
 اۇرندىدا، بىرندى.

«آرلى — بىرلى تارتيسب
 «اسى آرامى جيگىلدى.
 «القينى كۇچتى آساۋلار
 نوقتاغا باسى كىرلدى.

اۋلكەن كيچى آقپنك

ءبارى ءسوز بوب تيرلدى.

قايىراۋى جيتىكەن قاتىدى ءبى

قايىرىلب نيتىن كوڭلدى.

ءاوز مالم دىب قويغان مال

ايىنەسىنە بىرلدى.

آقپىلى جاندار قامالاب

كىپتىردى سوندا ايرىندى.

آرزىچىلار كويىدى،

بولسۇڭ كوتى چومىدى.

قايىتىن بايغۇسى دىمىدى،

بىر كىپتىرمەدى تىرسى.

كۇن باتقانچا چاپان،

ءآرلى - بىرلى دالپىلداپ.

ايتىك كىتىكەن جايىب

آت كوتىنە جالپىلداپ.

اوبازغا جىتىن دىگەن بوب

بوقتاپ ءجۇرمن بارقىلداپ.

كىسى برەۋىگە تايانم

تىيىدە كىتىدى بارئىلداپ.

پىسقىڭ كويى بۇغىب ءجۇر.

بىتدەسە - آلماي چاڭقىلداپ.

آچىلب اومراۋ كۇن استىق،

قوين كيتدى آغلداپ.

ايلى چوندى بواستار

ماقتانب چور تارقلداپ،

كولكىسى جاقسى قارقلداپ،

اۈنى بولەك سارتلداپ.

سويلاسه كيتسه بىر چيرده

آغىنى قاتدى آغلداپ.

اويازغا كرسە اوزگەدەن

ميرەيسى اۈستەم چارقلداپ.

ايلىك بوزق بولغان سوڭ

اوياز جاتر چارتلداپ.

تابانگىنان تۇراسىڭ،

قور چوگىرب تارپلداپ.

آنت اۇرغانەن اوزم دە.

بىر مەنەرىين اوتبەيمەن

مومنىق كوچتى ايكەنەن

كورسەم داغى كۈتبەيمەن.

سەيزدەن سوڭ ايلەدى

قەسب آلب كىتبەيمەن،

آولدا كوتەم بوس كاپەر،

مەقتىغا نە غەب يىتدەيمەن؟!

جۇۋاندى قويىپ جۇۋاسىدى

بىر آزغانا چىتدەيمىن.

اوياز باردا قىلقدى

اوياز جوقدا ايتبەيمىن.

كاكر - چۆكر، كور - چىردى

پايدا كورب ايتبەيمىن.

مناۋ آرام تىنتەك دىب

ايچ كسىنى تىببەيمىن.

«اوزمدك بول» دىب ايل جىيىپ

قۇراستىرب سىببەيمىن.

بۇراقىنىڭ بۇلىگىن

جاقسى آقل دىب «خوب» دىيىمىن.

سۇرەگم جاسقۇ، بۇۋن بوس،

بىر آزغانا آيلام بار.

آيلام قورس، بلەمن

بولسەدەك جولى تار.

قايتىپ كومەك بولادى

انت اورغان اوڭسكىدى اۋرى قار.

كورگەنم آلگى، اويلاچى،

اۋيات، نامس قارىما آر؟!

ايندىگى سايلاۋ بولغاندا

تۈسەمە دىب تاغى چار.

بۇل كۈنيمە بىر كۈنى،

«بولامن غوى» دىيىمەن زار،

آقلى آيتار تۇۋغاندار،

بۇل سوزمدى اويلاڭدار.

كاتالاجىكە (۲۲) كويىدى،

سوگس ايسىتب توزدى آجار.

مناۋ ايلدى اوستارلق

كسى ايمەسبەن، كىل قۇتقار.

قولدان كىلمەس خورلققا

نىگە بولدم مۇنچا اڭكار.

ايل جايلىدى جىتپىمە

اويازغادا بىر خابار.

«تاغى بۇيتىب كىتدۇك» دىب

قوزغاۋ سالار، قولغا آلار.

قاتتى قىسم قىلغان سوڭ

باسم سوتقا آينالار.

كېرلى بولب تۇسكەن سوڭ

كورگەن كۈنم نە بولار.

اوزىنە مالم تىنتە كدەر

ءاۋز بىتتى مېن نە تابار.

قاغاز بىرەر قارمانار.

آياغندا ساندالار.

بۇرنغىداي داۋرەن جوق،

اۇلق جولى تارايدى.

اوتىرك بىرگەن قاغاردۇك

آلدى — آرتىنا قارايدى.

° اوز قاغازى ° اوز كوزن

جوغالتۇوۋغا جارايدي.

تاۋب آلب جالعانن

قلمىسكىدى سانايدي.

° اوزى زالم زاكونچك

تاتب آلدى تالايدى.

كورمىدى تۇرب قۇسامن

تيمر كوزدى سارايدى.

1889

۱۴

° ماز بولادى بولىسك

آرقاغا اۇلق قاققانغا،

جلىتيراتب اوريسك

چىندى جىكبەن جابقانغا.

كۇندە جاقسى بولما

° بىر قلىغى جاققانغا?

اوقالى تون تولما

آر — اۇياتن ساتقانغا!?

كۆلمەك قاقىب، قاسقايب،

سالىنب آب ماقتانغا،

تاك قالامن قامبايب

جوقدى — باردى چاتقانغا.

ءاۋىسى ەماز بوب قوى سويدى،

چۆيىنچىگە چابقانغا،

اۋرە قلىدى، سالىدى اويدى،

اۋىدەگى تىچ جاتقانغا.

ايچ نارسە ايمەس جۇبانار

اقل كوزىين باققانغا،

جاس بالاداي قۇۋانار

بىر دامدىنى تاتقانغا.

كوزى بارلار اوسىنىڭ **ويىلى**

كۈلەر كۈتن آچقانغا،

حاسىيىدىن بويىنىك.

بيكەر توگب چاچقانغا.

قۇۋانارلق قىرايمەس

جلىتىراۋق تاققانغا.

اوز گىلەردى بىر ايمەس

توسرمە كىچى قاقبانغا.

اوسى دا ايسىب بولما

ار، آيپۇر تابقانغا،

مىيىك بولسا جولما

بوس جىيىگىب چاققانغا.

ئىر بىس نادان اوڭباسسك،

ناساك، ئاۋىن قوسقانغا.

جاسق جامان بولماسسك

جاماندقدان قاققانغا.

اول «بولدم — آق» دىيى بىرەر،

بۇلغاق قاغىب باسقانغا.

ايلەك قاغىب ايليرەر

ايلرتىب كوزدى آسانغا،

جايى مالم چوچقانك،

تورتكە نىنەن جاسقانبا.

ئىر غلەنمان باسقانك

كىسەلى كوب آسقانغا.

اودان ئاۋىمت كم قىلار

حول تيار دىب ساسقاندا.

اۋىتىب آسقان جولىغار

كىچكىدى — آق توسقانغا،

1889

۱۵

بلمىدىدىن چققان سوز

تالابدىغا بولس كىنر.

نۇرن، سرن كورۇۋگە

كو كىرە گىدە بولس كوز.

جۇرەگى آينا، كوڭلى اۇياۋ،
 سوز تىگداماس اول باياۋ،
 ءاوز اوندى تۇر تايۋ،
 اۇقباسىبا سوزدى تىز.

آيىلت باسقان ايلدىرمە،
 سوزگە جوۋق تىلدىرمە؟
 ءتۇزۈۋ سوزگە سىنىدىرمە
 تۇزەلمەس بىلگەن ايز؟

آيتىچى، آيتچىلاب جالينار،
 اۇققىچ جانىب جالينار،
 اۇقبى جاتىب جالينار:

اۇقىلى — اۇياۋ، بوى كۇيىز (۲۲).

جاس بالاداي خىكىسك — قوى!
 بايلاۋلى ايمەس اقل، اوى:
 اويلاغانى آيتىن توى،
 ارچاك، قىچاك. ايت — مندىز.

سۇلۇۋ قىرىن يا باتىر
 بولماغان سوك، تاڭرى آغىر،
 چىغىب كىتىر يا قالغىر،
 اوغان اقل آرام بىز.

چاقسىغا آيتساك جانى ايرىب
 دىرتدى اچىنىد ايم كورب
 نىڭكە آلتىدى دىس جىز.

«اوی تاگر یچل» کیر ایسک،
 قوۋلق، سۇمدق یا اوسدک
 بولماغان سوک. عبر ایسب
 مییلی قامقا، مییلی بوز.

1889

۱۶

بره‌ودن بره‌و آرتلسا،
 اوندر اولچهنب تارتلسا،
 اوقیغان بلیگدن — بلیگدن — آق،
 نادان — نادان — آق، سان قلسا.
 اوقیغان بلدر آر سوزدی،
 نادانداق بولماس آق کوزدی.
 نادان چوندیگه چون کیلمه
 بلدر قایدانچی چار — کیندی.
 نادان قوۋانار، آرساگذار،
 تاگر قاب تورا قالساگذار.
 تامدی ایچنیمه بولماس،
 آدامسب بوسقا تالساگذار.
 آقل جوق، قایغی جوق اوندا
 ایسی جوق — ایسی تیرسبمه، اوکبا?
 تله‌نب، تیلیمیزب ازده‌نب،
 حینبیا یاکی عبر سومبا?

«آیت کور گن ایچکی کوزدهنب»

ایلر مه جندی سوزدهنب،

جاسینان اولگیسز چرکن

نه بلسن اوندر ازدهنب.

کسمسب بیلیگیلی بلیگیچ،

برهؤگه سوندای - آق کولگیچ،

بۇلقسب. بۇلدانب بوسقا.

«اوزمچل اوگباغان چرمچ.

تسیده بار بولسا تلاب،

اوترماس اول بوین بالاب،

چوردر، «آر قایدان ازدهندر،

آلار «اوز. سۆیگهنن قلاب.

۱۸۸۹

۱۷

بای سییلدی،

«بر بییلدی

ایلده جاقسی فالمادی،

ایلده گی ایپر کهک

بوسقا سیلتنک

قاغب، ایلن قارهادی.

«چوندی - «جونسز»

«سوز تیگهؤسز،

باس بين آياق بېر ايسەپ.
 اۋرسا اۋرس
 ايلگە بولس
 اۋيدەن اۋر نەن ايتكە اۋساب

ءاۋزى اۋلقغا
 كادىرى جوقغا
 قارامى، ءاۋز خالقىنا
 سوز قايرماي،
 جۈندى آيرماي
 جۇرتقا چابار تالپىنا.
 تانىمادق،
 جاريمادق
 جاقسىغا بېرەكەلى
 قولىنا آلب،
 بالە سالب
 آڭدىغانى ءاۋز ايلي

چاچدى بارن،
 بېردى مالن
 بولارندا جۇرتىنا.
 ايمىردەنبەس،
 ايندى بىبەس،
 اۋخساماس ايچ سرتىنا.
 كىتدى بىرلك،

۶ سوندى ايرلك،
 ايندى كىمگە يېتىدەمەك،
 ايلك آلا،
 اوتداى چالا،
 تايىسا آياغك كىم كومەك.

۷ اوتدى ۷ اوميرم،
 قايتدى كوئىلم
 بول دۇنيەنك اسينە،
 جاقسى قورسى،
 جانى تۇرغى
 دوسىبا ديگەن كسىگە.

ايل كىرە كىسب،
 سوزگە ايمە كىسب (۲۴)،
 نە بولادى ماقتانك؟
 يىپىلى چىكى،
 آقلى كۆيكى
 اوسى جۇرتبا تابقانك؟

ايم تابالماي،
 اوت جالنداي،
 تولدى قايغى

کینۆده گه،

سر لاسالهای،

سوز آچالمای

بینده گه.

بوسقا اویالب،

تینککه ایمهنب

کمدی کورسهم

مین سونان

بیتدی باسدم،

تورا قاچدم

جالماجان.

اوبقی تاماق

قالدی دم - آق.

کیره گی جوق

ءاس بولب.

جای جاتباغم،

نینج تابباغم

کوچ بولب.

جاس جورده گم

جاندی مینک

جای تابالمای

یا پرم!

اوزک اوکدا

جاسی جواغا

آخیرن.

جاس تیره کدک

جاییراغی

جامیرایدی

سوقسا جیل.

توسدی موین

تولدی قوین

آقدی سیل.

مین پاک ایدم،

بی قام ایدم

ایچ نارسه ددن

قایغیسز.

تیز دیرتده ندیم،

کییده اورتهدیم

کییده مؤز.

1890

۱۹

زامان آخر جاسداری

قوسلماس ایچ ناسداری.

برینه وبری قاستقغا

قوینینا تقغان ناسداری.

ساۋداسى آر مین ایمانی،
 قایرات جوق بوبن تیغالی.
 اینکەك بین ایتدی اورتبای
 قور ەتل میندن جیغالی.

اونمىز اسكە چیب - چیبەر،

مايدانغا تۈسبەدى نىسى اونەر؟

سپيرچا تويسا ماس بولب

اورەگە كىلب سۈيگەنەر.

كۈلمەگدەب كىلەر كوزدەرى،

قالجاك باس - كىلەر اوزدەرى

كىكەك دىب سىكەك ایتەم دىب

چوچقا تۇۋار سوزدەرى.

1891

قايغى چىغار ایلەنەن،

ازا چىغار بلمەن،

قايغى مین ازا قىسقان سوک

زار چىغادی تلمەن،

قايىب قىزق كورەمەن

آورە سارساگ كۈنمەن؟

قايىلب قاراب بايقاسام

آت چابا آلماس مەنمەن.

قايغىلى قارتاك بىردەى چال،

قارای بىرسەك قايدا جوق.

ايسەر - ايسيرك بولماساڭ
 ترچىلىككەن پايدا جوق.
 آقل بېقىس داۋلەتكە،
 داۋلەت بېقىس كىلىبەتكە.
 بولمىز قۇۋلۇق تويمىز
 بولادى بالاڭ جورگە كدە.
 *اچىمىن جاۋ بوب، سىرتىمىن
 كم توپار قىلغان خۇرمەتكە.
 كىڭچىلىككە تۇۋغان جوق
 چىقىن دىگەن چىل بىتكە.
 تارلقدا قانچا تايغالسا،
 كادىرى بولماس البەتتە.
 سىلاسا ايلك اولقدا،
 آرالساڭ قىزدا،
 فزىقىنەن تىچىدقا
 قازاق نۇرماىس تۇرقدا.
 قانقدا بىرەۋ - آن سالىا،
 بىرەنە بىرى جۇۋقدا،
 تىيىنىسب قامالار،
 توقتاتىب بولماس سى قدا.
 تۇزۇۋ بول دىگەن كىيگە
 تۇزۇۋ كىلمەس ارقداب،
 سىرداڭ تارتىب قاچادى،
 اۋستايسن قايتىب قۇرقدا.

ايل جان بېلىب قانساڭز،

آيتاين قۇلاق سالساڭز،

كيسى برهۋى كۇر بوب جۇر،

جىر ناڭرىسب كىر-ماڭز (۲۵).

كيسى برهۋى زاكونچك،

اوكدر ماسسب بىرسە آرز،

كيسى بىرى پرگە قول بىرگەن،

ءاچى زالم، سرتى آبز (۲۶).

كيسى بىرى خاجىگە بارب ءجۇر،

بولماسادا خاج پارز.

مۇسلماندىق اول اويلاپ،

اوتەلگەن قاچان اول قارز؟

داۋلەتى جوق بۇۋرل چاچ

اۋيىگە كىت توبدان قاچ!

آغايىنىڭ اچىنىن

چغا قالسا تاى — تالاس،

پارتيا جىيىب، مال سويب

باتا اوقىيسڭ، جىيىسڭ باس

باسالغا سوز سىندە جوق،

آيتقان سوزك: «مالك چاچ!»

ايتچە ايتدەن تلمەدى،

جات اۋيىگە اولسە كۈدە آچ،

اويلاپ، اويلاپ قارسام،

اوسندای چال قایدا جوق؟
قوزغاو سالب قوزدرغیچ
کیزبه چالدان پایدا جوق!

1892

۲۰

بویسی بلغاک،
سوزی جلماک،
کمدی کورسهم
مین سونان
ییتدی باسدم،
قاتتی ساسدم،
تورنا قاچدم
جالماجان.

اوز اویندا
تول بویندا
ایچ منی جوق
بیندهسب.
توزده مرزاک،
اویده سرداک،
سوزی قلجاک
ایر کەسب.

باس قوراسب،

مال سوراسب

بیرمه گن مین

کیتیسهر.

آدام آولاب،

سپرا ساولاب

بایدی جاولاب

جیتیسهر.

سوز قدرتقان،

جورت قوترتقان

آتن، آرن

ساودالاب

بوتدی، چاندی،

اوی ساناندی

بایدان آندی

آمالاب.

کیدهی ایر

کیسلی زور،

مالدی بایدان

سورلی جوق.

آچ کومه کدک،

جیمدهمه کدک،

بوسقا آله کدک

اورنی جوق.

ايل قاغدى،
مال سايلدى،
اورلق اوتيرك
گوۋده گوۋا!

بايى باسباق،
ءىيى ساسباق،
آۋلەكى اسباق
سپرا قۇۋ.

آقى بىرگەن،
آيتسا كۈنگەن،
تىچدىق ازدەر
ايلدە جوق.

آققا تارتقان،
جونىگە قايتقان،
اقل آيتقان

بىندە جوق.

آز تۇتۇۋغا،

سىلاستۇۋغا

قالمادى جان

ءىر تاتىر.

سپرا باتىر،

بالە چاقىر،

بولدۇك آخىر

تاب - تاقىر .

سۇۋ جۇغارما،

سوز اوغارما

سپرا جىماك

جىل بۇۋاز .

آيتدى كوندىم،

آلدى بىردىم،

ايندى او كندىم

اوزىمە آز .

1893

۲۱

آنت يىنەن تارقايدى

جىيىلسا كىگەسكە .

اور قازب بايقايدى

تۇۋا جاۋ ايمەسكە .

آنتداسن القايدى (۲۷)

سىن تىنتەك دىمەسكە .

كم آنتدان چالقايدى،

آمال جوق جىمەسكە .

آز آدام چارچايدى

اييىنە كۈنبەسكە .

باسى الكىغاي قايقايدى،

آمال جوق اولمەسكە .

ايل ساسدى آڭقايدى،

ئېسى تارتدى ايگەسكە.

جۇرتداغى مال جايلدى،

اوى قازىر بېرمەسكە.

اوسمگە قول جايدى

تاي آلب سېرەكەچكە.

آلماسا اول تايدى

داب—داين كورمەسكە.

كيدى ئېسى جانتايدى

ساۋرمين اور كەچكە.

ساۋماققا اول بايدى

كېڭەسەر ئېسى كېچكە.

قاينغى قىب بولمايدى

او كېلىد بلمەسكە.

سۈيۈتسەدە او كىبايدى،

بۇرنغى غۇسدى ايسكە.

پىسقدار چايقايدى

تالاسب تېڭەسكە؛

بېرمەسكە ناغىب چونتاييدى

اوزى مېن جېمەسكە.

تالاسب تارقايدى

آقچادان ئورن—بېسكە

بېرلىكىدى چايقايدى

آراز بوب اونبەسكە.

قايتىشە جىڭلر بولدى جۇرت بىلەمەك:
 جۇرتى سۇيىگەن نارسەنى اودا سۇيىمەك.
 ۋاچك بىرك بوب ناپىسىگە تىۋۇلىسب،
 پاڭسىماي، جايدا قسىماي ۋارى جۇرمەك.
 ساسقانلىدى كورسەتتە ايچ كەمگە ۋىر،
 سۇيتسەدە ۋارىسىمىن كىكەسب ۋجۇر.
 كىي ۋىرن خاۋقدەندىر ۋىنن تاۋب،
 كىي ۋىرن جىلى ۋسوزىين كوڭلدەندىر.
 كورنەمە ايل كوزىنە آستە قورقاق،
 جاندى جان دىمەي — تۇغن جان چىغب باق.
 آندا — ساندا قۇتۇرغان جامان ايمەس،
 اونىڭدى جىي قىلماي، ۋجانا بولساق.
 كىسى قايدا بولسا اولجاغا توق،
 چۇقىما خالق كوزىچە قارغاچا بوق.
 جۇرت بالا، ايچ نارسەسنى تارتىب آلماء،
 بىلدىرتىبى ايبىدەب آلساك زىلالى جوق.
 جات ايلىگە جاداغايدا سۇيىلەچار (۲۸) كىنر،
 تار جىردە تاپپاۋۇدان تانبا ۋآر كىنر.
 جاتدى جاۋ دىب ايلىڭدى ۋوربىدېتېب آب،
 جاۋغا جابدق دىب جىيىب پايدا قل تىنر.

۲۳

قاراچادا، اومر تۇر،
توقتا تىك توقسان كونىرمە،
آرتداغى مايدا (۲۹) كوڭل، جۇر،
جالساك قايتىپ كىلىرمە؟

مايداغى جۇرتدك، اچى قار،

بايچىچىك قارغا اونىرمە؟

اچىندە كىمىك اوتى بار،

قار جاۋسادا سونىرمە؟

تالابىن، اۋچىب تالپىنىپ

چار نارافدى كوز دىمەس،

پايدانى قۇۋب القىنىپ

اوز كنى استە، سوز دىمەس.

كىۋدەسى تولغان قۇۋلق اوى،

بارى دە پىق ايزىدە ايمەس.

قۇمارى اونىك آيتىپىن نوى،

پايدامىن ماقتان اوزگە ايمەس.

آلدام، اۋردم، قىردم دىپ

چالقاد، چالقب چاىبايما؟

فايسىپىن آكدب تۇردم دىپ

قۇۋلىغىن بۇلداپ ساتبايما؟

مومىننان جامان قورقاق جوق،

قۇۋ پىق دىگەن آت قايدا؟!

آرسىز بولماي اتاق جوق،

آلدامچى بولماي باق قايدا؟!

جاس اوسپيرم زامانداس خاپا قلدى،
 ساپر، آر جوق، آيال جوق، ايلدى جولدى.
 تۇرلاۋ قىلپ ايچ نارسە باسقارا آلماي،
 سينيى جوق سيرمەندە اوڭكەدى جىدى.

جاماندق جاقسىلتوقين اوغان بىر باس،

كەن اسن، خۇداى اسن آيرا آلماس.

آنتن ساتب، آنت اورب ازده گەنى

بىر سيمىر آت، آياغى بىر تاباق آس.

تۇرلاۋسىز دك قولينان نە كىلەدى،

انتاسىر قايتىب اونىر اۋىرەنەدى.

ايكېدگى جوق ايب يىنەن مال تابام ديب

سیندیره آلماي، سينه آلماي سيندەلەدى.

اوندا اونق آلايدى، مۇندا مۇنى،

جانن بىرسە تابلماس سوزدك چنى.

آلتى جاقسى، جۇز جلقى بولغان باسى

بىر سيمىر آت بولادى اونك قۇنى.

1894.

تالاي عسوز بۇدان بۇرن كوب آيتقامن،

ئۇبن اويلاپ وایم جيب آيتقامن.

آقلىدىلار آرلاب اۇيالغان سوڭ

اۇيلاپ تۇرەلمە ديب آيتقامن.

قازاقدك اوزگه جۇرتدان ءسوزى اوزن،
 ءبرينك ءبرى چاپچاك اوقباس ءسوزن.
 كوزدك جاسى، جۇرهكدك قانى مينەن
 ايرىتۇگە بولمايدى اچكى مۇزن.

جۇرتىم - آى، چالغاقناماى سوزلە تۇسن
 اويلانچى سرتن قويىب ءسوزدك اچن.
 ارجاكداماى تكداساڭ نيك كىتەدى،
 چغارغان ءسوز ايمەس قوى آنكىمە ءاۋچن
 اداسىب الاكداما جول تابا آلماي،
 بىرىرەك تۇزۇۋ جولغا چق قامالماى.
 نە غلم جوق، نىمەسە ايگبەكدە جوق،
 ايڭ بولماسا كىتدك غوى مال باغا آلماي.

1895

۲۶

آچ قارن جۇباناما مايلى آس جىمەدى،
 توق تۇرا آلماس دامىدىن ءدامدى از دەمدى.
 بۇر تويغان چالا بايلىق دىگەن قازاق،
 ايت كورنەسە قايتەدى كۇيسى بىرمەدى.
 ايگبەك جوق، خاراكت جوق قازاق كىدەدى،
 تاماق آكدب قايتەدى تىنتىرمەدى.
 ايتىن قەز سەغلىدى آس جوق دىيدى،
 اول نىمەنە جوقدەك آسەرى ايمەدى!

ايت قەمەر تاماق بولسا، آر كەمگە آرزان،
 ەتاندى ەدامدى از دەردەك اونان دا، آرمان.
 ەاوز بۇلك مەن خالك جوق كۇندە تويار،
 قۇلدىق اۇرب آسايىن آسى باردان.

ەاوز اۇيىكەن تويارغا قولك قسقا.

آس بىرەر اول از دەب، ەجۇرسەك بوسقا.

بۇر جەلك بىن، بۇر آياق قەمەر بىرگەن،

داراۋ سىنى جۇمسايدى بۇر جۇمسا.

جالغا، ەجۇر، جات جىرگە كىت، مال تاۋب كىل،

مالك بولسا سىلامى تۇرا آلماس ايل.

قارۇۋكەنك بارندا قايرات قىلمى

قاكغىب اوتىكەن، اومردك بارى دە جىل.

تاۋد كەلسە، تالاسىر مال تابىلماس،

ايشەك قىلماس، ايرىچەك آدم بولماس.

ايسەك كوئىن جۇۋسەكدا مال تاۋب كىل.

قولغا جۇقىماس، اىچ آدم كىمىتە آلماس.

قۇۋلۇق، سۇمدۇق. اۇرلۇقىن مال جىيىلماس،

سۇم ناپەسە، اۇير بولسا تىز تىيىلماس.

زىيان چىكىيدى قالمايىن اونداى اسدەن،

سال كىتەر، مازاك كىتەر، آر بۇيرماس.

آساغان — اورتداغانغا ايز جۇبانار،

سىنىمدى داۋلەت، ايمەس سىن قۇۋانار.

يېكەك قىلماي تاپقان مال داۋىدەت بولماس،

دك سۇۋى سىقلدى تىز سۇۋالار.

مىنەر آت، كىيىن اپ - اقچام قىب،

سىمباتدانىب، سىمپىيىب تاماق آكۇب،

قارابۇراكۇب جىلى جۇزىن آسقا ساتقان

آنت اۇرغانغا قوسلما، كىتىن قانغىب

كۇلدىر كىچتەۋ، كۇلكىچىل قالجىلغا اۇستا

كىنرەگەن آيت دم - آق كۇب بىزدك تۇسدا.

اوز اۋيىنەن جىيىرەنىب قاچىب جۇرگەن

آنت اۇرغانغا قوسلما قاپپاسدا.

1895.

۲۷

بالاق اولدى بىلدىگە.

چكىدككە كىلدىگە؟

چكىدك اۋتدى كوردىگە،

كارىلىككە كوندىگە؟

كىم بىلدى بايغۇسدار

باياندىدان سوندىگە،

بانىرغا توندىگە؟

آلدە آيلانىب كىم بىلىر،

بوتالى تۇيە سىياقدى

قورادان چىقبىلى اولدىگە؟

1895.

مالغا دوستۇڭ مۇڭى جوق مالدان باسقا،
 اولاردىدا چارا جوق الداماسقا،
 تايىسىنا تايىب قانتاڭ قاغى
 تويغانىنان قالغان بىرسە الاچقا.

مال جىيادى ماقتانن بلدرمه كىكە،
 كوزگە جۇقب مال مېنن كۆيدرمە كىكە.
 ءوزى چوچقا اوزگنى ءايت ديب اويلر،
 سورپا—سۇومين، سۇيدىكىن سۇيدرمە كىكە.
 آقلىدى ديب. آرقى ديب، آق—بىمىل ديب
 ماقتامىدى ايچ كمدى بۇل كۇندە كوب
 اوسى كۇنى مال قايدا؟ بوق اچىندە،
 آلتن آساڭ بىرەدى بوغىنان جيب.
 اوسىنى اوقب اويلاي بىر بولساڭ زىرەك
 ايگبە كدى سات، آر ساتب نىگە كىرەك.
 ءوچ—آق نارسە ادامنىڭ خاسىدەتى:
 استىق قايرات، نۇرلى آقلى جلى جۇرەك.

1896

تۇۋغزغان آنا—آنا جوق،
 تۇۋغىزارلىق بالا جوق.

تۇۋسغان، تۇۋغان، قۇربىلاس

قىزىغىمىن ۋە جانان جوق.

تولايىن ديسە چارا جوق،

تولقسىب جۇرەر چاما جوق.

اۋيىقىمىن آسدان ۋە دام كىتىب

سامالدا، چاچدا قارا جوق

بايبايچىل تارتىپ باغا جوق،

جاسدارغا جايىباس جالا جوق.

جات قورانى كۆزەتسەن

قارناك چالدا سانا جوق.

1896

ۋە سۇلۇۋ قىز تۇرىدى خان قولندا،

خاندا جانىن قىلدى قىز جولندا.

آلتىن، كۈمس كىيىنگەن قامقا تورغىن،

كۈتۈۋچى قىز - كىلىنچەك ۋە جۇر سوڭىندا.

دېگەن ۋە سوز: «بۇقا بۇۋغا، زىيان دۇۋغا»،

خان قارق بولب ئۈسب جۇر آيقاي چۇۋغا.

«اىتمىدى چال سىپايغان قۇرت جىسىن» دىب

جار - تاسدان قىز قۇلايدى تىرەك سۇۋغا.

ئىن، سالتانات جۇبانتىياس جاس جۇرەكدى،

كەدە بولسا نۇرغىسىن كوكسىمەكدى.

مىنرگىلى اوتسكەن داۋرىدى قۇۋالاغان

نە قىلىن بىر قارتايغان قۇۋ سۇيەكدى.

كارى، جاس داۋرەن اوزگە، تاتۇۋ ايمەس.
 ايكە كۈنەر ايت جورەك ساتۇۋ ايمەس.
 كەدە كەم اۋلىكەن بولسا ايكى مۇچەل،
 مال بېرىپ آغانى مېن قاتن ايمەس.

ايسەرلەر جاس قاتىدى تۇتادى ايكەن،
 جاس قاينغىسىن بىلەرمەي جۇتادى ايكەن،
 اورتاسىندا بۇلاردىك ماخاببات جور.
 تۇساب قويىپ قاچىرار بۇقاما - ايكەن!؟

باي قارتايسا مالينا بېرەر چلبەر،
 مال ءاومردى جاڭغرتىباس خۇداي اورغەر،
 بىرەۋدىك قىرن آلب مالغا ساتىپ
 باياغىنى از دەگەن قانداي قۇرغەر.

قاتنم قالاي دېمەس اقساقال باي،
 سۈنى مېن دوس بوب ءجۈرسەن ياپۇرم - آي!
 قۇۋ قاتىنىك مايسا ماز بولاسەن،
 چايتانىك چىكىرتىنىك قلىغەن - آي!
 قارتاك باي قاتىدى ساق بول، تىلگە كۈنسىدىك،
 ءمۈنر چىغار قاتىنىك تلىنە ايرىسەك.
 تىدى اوڭباسىك، اوزىكە ءاوزك ماز بوب،
 داستار خاننىك بايلىغەن ماقتان كورسەك.

كۈندەسى بايىچە مېن بولادى آراز،
 جاسدىك كوڭلى جىلماس، اول اوزىنە آز.

بەرەۋى كوك بالدوغان، بېرى قۇۋراي،
 بېر جىرگە قوسىلاما قىس يىنەن جاز؟
 اۋنەم بولماس قۇيرقدى بۇلاڭداتقان،
 ساۋرسىنا چاپاقداب ەسۋىب جاتقان.
 ايكى كوڭل آراسى جىلچىلىق جىير،
 اونى قايتىب قوسادى اول آنت — آتقان!؟

1896

۳۰

بولدى دا پارتىيا
 ايل اچى چارلدى،
 اۋرەن مین تيا
 داۋك مین چارلدى.
 قۇرىيداي خوچ تۆتدم
 حاسك مین كارلدى،
 جوقتامای اۋمتدم
 آقل مین نارلدى.
 اورتاغا كوب سالدم
 اوزمده بارمدى.
 ياپىرماي، نىڭدى آلدم
 ساۋ قويماي آرمدى.
 اويمنان اوى بولب
 هوزغادك تامردى.

كوئىلگە تىك كىلىپ
كىتىردىڭ سابىردى.

اويىمدى — آق، جارمىدى — آق،

كىيىمىدى، تارمىدى

قاراسام بايىمداب،

سوزىڭ سول سارنىدى.

اوسە كىكە سالماڭدار

اويىمدى، جارمىدى.

اولچىدوڭگە آلماڭدار،

اويىم بىيك تارلىدى.

اورىڭنەن آسردىڭ

سۆم ەتلىدى، قارىڭدى.

جاسىردىم، جاسىردىم.

اينىدى آيتىم زارمىدى.

1898

۳۱

اۋىلاڭمىن دىيىگەنى كوئىل ەۋچىن

اۋساق قۇۋۇلق بىرغانا ەۋمىر ەۋچىن،

تاتىمدى دوستۇدا جوق، قاستۇدا جوق،

جىگىرى جوق ماڭىزى جىيىك ەۋچىن.

جالىغۇۋ بار، چانقۇۋ بار، اج پىسۇۋ بار،

جانا سۇيىگىچ آدم-زات، كورسە قىراز،

آرمين اۇيات اويلايناي ءنانن آسىراب
 ابرتەك جوق، بۇ كۈنگىگە بولغان قۇمار،
 تۇۇسقانىك، دوستارك باري ايكي- اوچدى،
 سول سيبىبتي دوستكان دۇسبان كۇچتى.
 سۇيسە جالغان، سۇبەسە آيانباغان،
 مۇنە دىگەن زامانغا ءسم ءتۇسدى!
 ءوزك اۈلكەن، قلىغك بالا- چااھ
 بالاچا ءماز بوب ءجۇرسن تاماچاغا،
 آكەسى اورسا بالاغا اود دوستق،
 بالاسى اورسا آكەگە چاراماما؟!

1901

۳۲

جان مين اوتدان چارالب،
 چارقىلاب راغى (۳۰) جايدى ايدار،
 چاگىر چىرگە تارالب،
 چاسارب چىغىب گۈل چاينار،
 چاينىنا برەۋ كىلسە كىنر
 بىدىگىلى جۇمس سور قاينار،
 قۇۋاتى كۇچتى نۇرلى سوز
 قۇۋاتىن بىلگەن آبايلار،
 جان مين اوتدان چارالغان
 سوز اوغانن قايسك بار،

پارتيا جيب پارا آغان
بييلى كيدى باسكدار.

قۇۇلق يىنەن قۇبىلدىن (۳۶)
جالقساڭ جاقسى جانسكدار.
تۈزەلمەسە چۇغلدىن،
آرسىلداردا قالچىلدار.

ئىسى ءاومر.

ئىسى خۇرت؟

اوكچەك قورت.

باس قاڭغورتا.

1903

II. بولم.

سىگنر - آياق

- ۱ -

آسدىن سىرمەب،

جۇرەككەن تېرىب.

چىرلاب بويغا جايلىغان،

خىۋادان چاۋب،

قىيىنىن تاۋب

تاغىنا جىتت قايرغان،

تولغاۋى توقسان قىزل ئىل،

سويلىمەن دىسەك ءاوزك بىل.

- ۲ -

اوتكردك جۇزى،
 كىستەنك بىزى
 اورنەگن سىندەدى سالا آلماس.
 بىلگەنگە مارچان،
 بىلمەسكە آرزان،
 ناداندار باھرە آلا آلماس.
 قىنالما بىكەر تىلمىن جاق،
 كوڭكسز قۇلاق اويغا اولاق.

- ۳ -

باسندا مىنى جوق،
 اوزىندە اوى جوق
 كۆلكىچل كىردەك ناداننىك،
 كوپ آيتسا كرندى،
 جۇرت آيتسا بولدى،
 آدەتى نادان آدامنىك.
 بويدا قايرات، اويدا كوز
 بولماغان سوك آيتبا سوز

- ۴ -

قايتايدى قانك،
 آچىيدى جانك

منذر دهرن کور گهنده،

جگه رهن، سلگن.

قايير اتدان بير کن

ديب ناسيخات بير گهنده.

اوياتسز، آرسز سالتينان

قالغب کيتهر آرتيمان.

- 5 -

اولوقا چقبایء

سپرلاب بوقبای

ميرلنهس ايچ سوز گه.

پايداسز تاقل.

بايلاوسز آقلء

آتادان بالا اويي اوز گه.

ساناسزء اويسزء، جارم - ايس

اوز اويندا آر ايمدس.

- 6 -

تاسيسا اوسدك،

اسقرتسا كيسدك

قوماردان آبدان چققاني.

كويلدك ماقتاني،

تايىتن قاققانى
آكديغانى باققانى.

انساپ، اويات، تيرهك اوى
اويلاغان جان جوق، جاوب قوي.

—۷—

بولماسن كىلچل،
بولسايجى كويچل،
جان آياما كاسپ قل،
اورسنر ارچاك،
بولسنر قلچاك،
بولاما داولەت، ناسپ بول.

ايگبهك قلساك ايرنبهى
تويادى قارنك تلهنبهى.

—۸—

ايگننك ايبن،
ساودانك تيگن
اويرهنب اويلاپ، مال ازده،
آدال بول، باي تاب،
آدام بول مال، تاب،
قووانسالك قووان سول كيزده.

بىركىدى قازاق بىرك دوس
كورمىسەك اسدك بارى بوس.

— ۹ —

مالىكىدى جاۋغا،
باسكىدى داۋغا
قور قىلما قورغا، تانۋۇلاس.
اوتىرك، اۋرلق،
اوكىمەت زورلق
قۇرىسن، كوزك آچلماس.
اۋياتك، آرک ويانس،
بۇل سوزمدى اويانس.

— ۱۰ —

تاماغى توقتق،
جۇمىسى جوقتق
آزديرار آدام بالاسن.
تالاسب بوسقا،
جاۋ بولب دوسقا
حور بولب قۇرب باراسن.
اوتىرك چاغم تولدى غوى،
اوكىنەر ۋاقتك بولدى غوى.

- ۱۱ -

جۇمىسز ساندال،
 اير كىسز مالدى آل
 دىگىن كىم بار سىندەر گە؟
 قوۋلغى تور گىچ،
 سۇمدى بىلىچ
 قايىلار كىسى جوندەر گە.
 ۴ اۋچ - تور ب جىلغى آدەتك
 اوزىنگە بولار جىندەتك.

- ۱۲ -

آورماي تانم
 آوردى جانم،
 قانغىراتدى، قىسدى باسمى.
 تارلىدى كوكىرەك،
 قىسلىدى چۆرەك،
 آغزىدى سىغىب جاسمى.
 سۇيىنىپ كۆلىكى توقتققا
 تارتىدى اونىر چوقتققا.

- ۱۳ -

قايراتم مالم،
 كىلمىدى مالم،

ماقسۇد آلس، اوهر چاق.

اوتكەن سوڭ بازار،

قايتقان سوڭ آجار،

نە بولادى قۇر قۇۋ — جاق.

كىچ دىب قايتار جول ايمەس،

جول آزيغم مول ايمەس.

— ۱۴ —

بىر كىسى مۇغدا،

جون كىسى سۇمغا

ئالى جىتىر زامان جوق.

كادرلى باس.

قايراتىدى جاسم

آيغاي مېن كىتدى، آمال جوق.

بولماسقا بولب قاراتىر،

قورلق بىن اوتكەن قۇۋ اوهر.

— ۱۵ —

سوز يۇار بىلىگىچ،

زاكونچىك كورگىچ

آناباق ماقسۇد ماقتاباق.

جاسقانب قورقب،

جور غالب جور يتب
 ايمەنسە ايلك بايتانباق.
 قارغا غانن جوير قىلماق،
 آلقانن زور قىلماق.

- ۱۶ -

خوچ، قورقدى ايلك،
 قورقتقان سينيک
 اوندرک قايسى آيتب بيمر،
 ايل آکدب سيني،
 سين آکداب اونى.
 قىلت ايتکىر بەي، باغب کور.
 اويناسىچى قاتن بولسا قار،
 آکديغان ايرده قالما آر.

- ۱۷ -

كومه كىز كوزك،
 بىر جالغىز اوزك
 باغا آلمى، باسك ساندالار.
 باۋورىسكا تارتقان،
 سرگدى آيتقان
 سرلەسك سىرتدى آيلانار.
 اول قانى بوزق اۋرى قار،
 قاپىسن تاۋب سيني آلار.

- ۱۸ -

باسى، كوزى قان بوب،

آرقا-باسى چاڭ بوب

جانا تۇرب جالپىلداپ،

جغىلىپ تۇرب،

بوۋىنى قۇرب،

تاغى قۇوب سالىلداپ،

آيۇر قايدا، آر قايدا؟

آز باسىڭا نە پايدا؟

۱۹

آيت اۆرسە بالا

تاياعن آلا

قۇۋادى آيت يىن كىكدەسب،

اۆرسقانسب «اوى» دىب،

«اۆيات» دىب، «قوى» دىب

اۆلكەندەر تيار، «تىك» دىسب،

اونى بلسەڭ مۇنك نە،

مىن دە اۆيات ءاس قىلدم - دە.

۲۰

بىلكەنگە جول بوس،

بولساچى قول بوس

(اباى 7)

تالابدك دامن تاتوۋغا.

بلمەگەن سوقىر

قايعىسىز اوقر

تاماغى تويىسا جاتوۋغا.

نە اول ايمەس، بۇل ايمەس.

مىنكەدە كۈنم كۈن ايمەس.

۲۱

غلىمدى از دەب،

دۈنيەنى كوز دىب

ايكى جەققا "اۋگلىدم.

قۇلاغن سالماس.

تەلكىدى آلماس

كوب ناداننان "نۋگلىدم.

ايكى كىمە قۇيرىغن،

اۋستا جىتەن بۇيرىغن.

۲۲

جار - تاسقا باردم،

كۈندە آيغاي سالم،

اونان دا چقدى جاڭغىرىق.

ايسيتىب "اۋن،

بىلىم دىب "جونن

كوب از دەدم قاڭغىرىب.

باياغى چار - تاس، بىر چار - تاس،
قاڭق ايتەر، تۆكدى بايقاماس.

۲۳

جاياۋى قابدى،
آتديسى چابدى،
قايرىلب سوزدى كم اوقسن.
اچده دىرت قالك.
اوزدان جالن.
بۇرۇ ايتىپ كوزدن جاس چىقسن.
كۆيدىرگەن سوڭ چىدانباي
قوياما ايسكەن چىلانباي!؟

۲۴

مامقدان توسەك،
تاسداي بوب كىسەك
جانباسقا باتار، اۇيغى جوق.
سېر بوب سوزى،
ءماز بولب اوزى
اويلانار ايلدىك سىيغى جوق.
باياغى قوۋلق بىر الداۋ،
قىلغان چىردە جان - جالساۋ.

۲۵

آتادان آلتاۋ،

آندان تورتەۋ،

جالغۇز دۇق كورەر جىرىم جوق.

آغايىن بىك كوب،

آيتامىن ايبىدەب،

سوزمدى اۇغار ايلم جوق.

مولاسنداي باقسىنىك

جالغۇز قالدۇم تاب چىنما!

1889

III. ءبولم

اوزى تۇۋرالى

۱

جاسىدا غلم بار دىب ايسكەرمدەم،

پايداسىن كورە تۇرا نىكسەرمدەم.

اير جىتسكەن سوڭ تۇسىدەدى اۋۋىسىما،

قولمدى مىزگىلىنەن كىچ سىرمەدم.

بۇل ماخرۇم قالماغىما كە جازالى،

قولمدى ءدۇب سىرمەسەم اۋستىرمەدم؟

آدامنىڭ بىر قىزىقى بالا دىسكەن،

بالانى اوقىتۇۋدى چىك كورمەدم.

بالامدی میدر سه گه ابل ديب بيردم،
 خرمهت قلسن، چين آلن ديب بيردم.
 اوزمده باسقا چاؤب توسکه اورلدم،
 قازاقا قارا سوز گه ديس بيردم.
 ايتبه گنگدی بلرلك ايچ آدم جوق،
 تۆينده تىچ جۆر گنگدی تيرس كورمدم.

1885

۲

پانچا خودای سيندم،
 تۆورا باستا اوزنگه.
 جاؤ جاغادان آغاندا
 جان كورنيس كوزيمه.
 آرغن نايمان جييلسا
 تاگر قاغان سوزيمه.
 قايران سوزم قور بولدى
 توبقتىنك ايريند.
 سامارودنوى (۴۱) سارى آلتن
 ساؤداسز بيوسهك آلمايدي
 ساؤديراغان جيزيند.
 ساؤدرسنز سارى قامقانى
 ساداغا كيتكر سۇرايدى
 سامارقاننك بوزيند.

كېسەلدى، تۈيۈن چېچىلسە،
 كەدەن موين كېسەلسە
 كېلىمدى كېتىپەس كېزىپتە،
 اودا خۇدای بېندەسى
 تۈسپەي كېتەر دېيىمىپك
 تاگردك قۇرغان تېزىپتە.

-1886

۳

كېلىدك تالاي جېرگە ايندى،
 كرۇۋگە - اق قالدق كورگە ايندى.
 قىزل تىلم بۇۋىسىز،
 سوزمدە جاز بار چېنىسىز،
 نىگداۋچىدى اۋغىسىز
 قىلب تاگرم بېرگەندى!
 اوسى جاسقا كېلىكەنچە،
 اورچەلەنب اولىكەنچە
 تابا المادق بىر ادام
 بىزدك سوزگە بىرگەندى!
 اومردك اۋرن تاۋىسىب،
 بىلمىز بىن اۋىسىب
 چىقدق منى بىلىكە ايندى!

ايندى آياڭدا جىغلام،
سىماس جىبرگە تىغلام،
قوى بۇرنى جىلگەندى!

قايغى چىغىب ايتىققا،

قامالتىن تۇيىققا،

سىرگى، كوڭلم، سىرگى ايندى!

بالايان قۇسدای اوڭدالب،

قانائىتى قۇمدانب،

جانبا اويادا قورغانب،

اۈچ، كوڭلم، كوڭلم، كىرگى ايندى!

كوڭلده قايغى قالڭ زار،

ايتا تۇغن سوزم بار،

سالسن قۇلاق اۇققاندار،

اوربى، سوزم، اوربى ايندى!

اچده قايغى دىرت پىب،

كوڭلده كدى اورت قىب،

ايتۇوڭغا كوڭلم تىرىبەندى!

اوزك جانغىز، نادان كوب،

اۇقتىراسن سىن نە دىب

اۈلەكى، آرسىز ايلگە ايندى!?

تىنچدق سۇيىدى قىچىنب،

اوتىر كىكە تۇسىنب،

بالدەن تۇرماس چوچىنب،

نۇل بوين جىلك جىلگەندى!

تۆۋەن جىردى قىيا آلماي،
 تىنتە كدى جىگب تىيا آلماي،
 آلى اوترمز اوييا آلماي،
 تابا آلامق اوڭگە ايلدى!

آزىلدە تاڭئوم سوزلى ايتدى،
 آرسز ايل مين آوره ايتدى،
 چالغز اويده كوڭيرەنمىدى،
 تاقدارغا بىلك كوڭگەندى!

آدام دىگەن داڭقم بار،
 آدام قىماس خالقم بار؛
 اوتىرك بين اوسەككە
 بايگە آنداي آڭقدار،
 نۇلا بويىم چەردەندى!

بارما تويقا چاقىرماي،
 جات اويگە چاتلماي،
 چدارمىبا، ياپىرم - آي،
 جاتۇۋغا چقمى اويده ايتدى!

قاتىنىڭىڭ اويناسىن
 كورسەڭ، بىسەڭ قويماسىن،
 نە اويلار ايدىڭ اوز باسڭ؟
 سونى مين تىڭ بىزدە ايتدى!

۴

اوزگه گه كوڭلم توپارسك،
 اوله گدی قای-ایتب قویارسك؟
 اونی آیتقاندا تولغانب
 اچده گی دیرتدی جوپارسك.
 سایرادا زارلا قزل ائل.
 قارا كوڭلم اویانسن.
 جلاسن، کوزدهن جاس آقسن،
 اومیراوم بویانسن.
 قازا باسقان، قاتغیغان
 قاس نادان نینی اوغالسن.
 کوییره گنده اونی بار
 قولاغن اویلی ایر سالسن.
 تئگداماسا ایچ آدام
 آوز جوره گم تولغانسن،
 آر سوزینه قاراسن،
 اچده گی دیرتم قوزغانسن.
 آوالاسن، قالمیسن،
 اوت، جالن بوب چالمیسن،
 جلاي-جرلای اولکهنده
 آرتداغیغا اسوز قالسن.
 مینده ی غارب کیز بولسا
 موین سالسن اویانسن.

قابل كورسە سوزمدى

كەم تانىسا سول آلسەن.

نە پايىدا بارمىدى نادان

سەرتەن اىستەب تاڭدانسەن؟

اونا نداغى بىر اىستى

اچكى سەرنە آڭغارسەن.

اوز دەرتكە دە اويلاڭدار

نەچچە تۇرلى جان بارسۇڭ.

غەلمدا جوق، مەيىدا جوق،

دالاداغى آڭدارسۇڭ.

جۈرەڭگە مەن تەڭداماي

قۇلاڭگە مەن قىرمارسۇڭ.

سۈنى كۆرۈپ سولارغا

قاي - ايتىپ قانا سارنارسۇڭ....

1890

۵

كەينىدە اسەر كۆرۈڭل قۇرغىڭ

ماخاينات از دەب تالپىنار.

اچمە دىب بىيىنەت سۆۋسىنەن

آساۋ جۈرەك آلقىنار.

تارتقان بىيىنەت، اوتكەن جاس

جۈرەككە اوتەن سۈندۈرمەس.

ماخابات اومر كوركي، راس.

اولنگن سوڭ اودا اوندەمەس.

ماخاباتسىز دۇنيە - دوس

خايوانغا اونى قوسىڭدار.

فەرقدان اوزگە قالساڭ بوس

قاتىنىڭ، بالاك، دوستۇ بار.

جۈرەگى جۇمىساق بىلگەن قۇل

چن دوس تايىباي تىنچىماس.

پايدا، ماقتان غبارى تۇل،

دوسسىز اوز تۇچىماس...

1890

6

نە از دەيسىڭ، كوڭلم، نە از دەيسىڭ؟

بوسقا اۆرە قىلماي چىنگىدى آيت.

چارق اۆزب تىنچدۇ بىرمەيسىڭ،

سىز لاسالق بىرمەن قايت.

ابۇير، اتاق سول جاندا

كىدى كۆب جۇرت ماقتاسا:

اول ماقتاۋدان نە پايدا،

كۆب ماقتاۋن تايىاسا؟!

كۆب، تاڭگىرى - اتقان، ماقتايما

اول تاڭگىرى - اتقان بولماسا؟

جوقدى، باردى چاتبايما
كوبدك، اوزى اوڭباسا.

ماقتاۋ، جيل — سوز جانغا قاس

خوچە مەتچل چىغارغان.

بىر ماقتاسا بوقتاماس

ايل تاپلسا قۇمارلان.

جۇرتدك باري سوز ساتقان،

ساتب آلپ نە كىرەك؟

ايكى سوزدى تاڭىرى آتقان

چىر آيلانغان دوڭگەلەك.

ساتب آلما سوز ساتسا.

اول آسلىدى آڭداماس.

بىلەتكەنك (۲۲) باري آتچا.

اير جاقسىسن تاڭداماس.

مىن ماقتاننك قۇلى ايمەس،

چن آفلغا زورلق جوق.

آنت اۇرغان كوب بۇل ايمەس

اولم باردا خورلق جوق.

ءاومر، دۈنيە دىگەنك

آغب جاتقان سۇۋ ايكەن.

جاقسى، جامان كورگەنك

اويلای بىرىشك اۋۋ ايكەن.

جۈرەگم اويىاي سوقبا ايندى،

بولا بىرمە تەم كۈلكى.

كۈرمەيسىڭبە توقتا ايندى،

كەڭە سىنەڭ سول چىيىلى.

جىتەم قوزى تاس — باۋر

تۈگىلەردە اوتىغار.

سورلى جۈرەك مۇنچا اۋر

نىڭە قاتدى سوقتىغار.

سىنىسەرگە جار تابالماي

سىندەلەدى ايت جۈرەك.

تۈرلەك دە ئېر قانالماي

بۇل نە دىگەن تىنتىرەك؟!

چوق دىب ايدك كىرەگك.

توب جىيىب ايك ەبر بولەك،

كىزەك كىلەر دىمە ايدك،

ايندىگى كىرەك قاي كىرەك.

1892

آل سىندەين، سىنىەين،

ايتقانىڭا كۈنەين.

چالما اوراغان سويينك

اچن آرام ديمهين

آت كوئلكدى آدل جان

تاييلار ديب كورهين:

يا سويسد يا كوله

ايلجرهين، توندين

جارالى كوئل جازيلار

دونهده راخت بار چغار.

جاقسى آدم ديگن قور سوز

ايمس چغار، تاييلار.

اوتكمن آدم، كورگن توس

نه قلسادا ئبر بولار?

ديب نانب ايم، ماغان نان

نه تابدم مين نانغانمان?

جوره گمدى قان قلدى

اوتكمن آدم، اولكمن جان

آقل ازدهب ازدرلپ

ئبارن سئاب ساندالغان،

ئبرن تاييلى سولاردك

ايندى اچيه اوى سالغان.

تولا بويدى اوولاندى

ئبارى آداغچ سوم جالغان

باسىڭا ەتپىدى بايقادىڭ.
 بارىنەن باسدى چايقادىڭ،
 تاغى بارما آيتارڭ،
 ئانغىچ بولساڭ ايندى نان!

1893

۹

كولەككە باسن اوزارتىب
 آلسى كوزدىن جالسىسا،
 كۈندى ۋاقت قىزارتىب
 كوك جىپە كەن آسىسا،
 كۈڭگرت كوڭلەم سىرلاسا،
 سۇرقىلت تارتقان بىي — ۋاقىقا،
 تومەن قاراب مۇڭداسار
 اوى جىبەرب آر جاقىقا،
 اوتىكەن ۋاومر، قۇۋ سۇقىباق،
 قىدىرادى تالايدى.
 كەم آلدادى، كەم توقىباق
 سالىدى، سۈيى سانايىدى
 نىنى تاپساڭ اونى قاب،
 چارامايدى كىرەككە،
 اوڭكەي اۋۋدى جىيىب آب
 سىپىدى سوزى چۆرەككە.

آداسقان كۈچك سىغلىدى.
 اولب جۇرتقا قايتقان اوى.
 او كندى جولاك بېكىندى،
 آوره بولما اونى غوى.

ايرمەن (۳۳) چىقىدى، ايت قىلب
 عىيداي چاچقان ايگىنگە.
 جاي جۇرگەندى، اورت قىلب
 تىنچ اولسە كىچى تىگىدە.

1895

۱۰
 آدامنى كىسى، ئىزدەرى،
 كوئىلدە، آلاك باسسا،
 تا كىردىك بىرگەن اونەرى،
 كوك بۇلتدان آچلسا،

سىلدىلاب اوئىكىدى كىلىسىم،
 ناس بۇلاقدىك سۇۋىنداي،
 كىرلەگەن جۇردىك، اوزى، اۋچىن-
 تۇرا، آلماس آستە جۇۋىنبى،
 تا كىردىك كۈنى جارقىراب
 اويقىدان كوئىل آچار كوز،
 قۇۋاتدان، اويدان باس قۇراب
 ايرىكەلەنب چىقار سوز.

سوندا آقن بيلن بۇۋىنىب
 آدى - آرتىنا قارانار،
 دۇنيە كىرن جۇۋىنىب
 كورىنىب اويغا سوز سالار.

قرانچا قاراب قىرمغا
 مۇك مین زاردى قولغا آلا،
 كىكدەنب نادان زۇلمغا
 چىيرىق آتار، تولغانار.
 آدلەت بىندىن آقلىغا
 سىناتىب كورگەن - بىلىگەن،
 بىلدىرەر آلس - جاقىنغا
 سولاردىك سويلە دىگەن.

ازالى جۇرەك، دولى قول،
 اۋۇلى سىبىيا، آچچى تىل
 نە جازب كىتسە جايى سول،
 جىك كورسە كدەر *اوزك *بىل.

1896

۱۱

قۇۋاتى اوتداى بۇرقىراب
 ۋازىنگە (۲۴) اولچىب تىرلىگەن،
 جاڭبىرلى جايداى سرقىراب
 كوك بۇلتدان اۋزلىگەن

(آباى 8)

قايىران ۋىل، قايىران ۋىز-
نادانغا كادىرسىز.

تاۋە كەل مەن باتىرادى
اوتكىر ۋىلدى نايىزا ايتىپ،
سايىسىپ - آق باقىدى غوى
نەپچە ۋىزلى آيلا ايتىپ .

اويانباي، قايىران جۇرت،
اويالماي قال جىمىرت.

آقلى مەن اويلاپ بىلىگەن ۋىز
بۇ يىلغا جۇقباس سرغانار.
انتالى جۇرەك سىزگەن ۋىز
بار تامردى قۇۋالار.

آن سالار، جانقا آلار،
تۇبىدە قۇرقالار.

1898

۱۲

سۇم دۇيىنە توناب جاتىراسك بارما?
باياغى كۆچ، باياغى ۋىزىسك بارما?
آلدى ۋىزىت، آرتى او كىنىچ آلامچى ۋىزىر
جىلك يىن جىرگە تەقباس كىسك بارە?)

ۋىزى قايىسىپ، بۇزلماس ۋىزىدى بارما?
بىر يىس كۇنىك اورتى جوق آبتىغارغا.

قاي قزيغى تاتييدى قۇۋ اومردك
تاتۇۋدى آراز، جاقندى جات قلارغا؟

1898

۱۳

اولسەم اورنم قارا جېرسىز بولمايما؟
 اوتكىر تىل بىر اويالچاق قىز بولمايما؟
 ماجابيات، عاداۋات (۲۵) يىن مايدانداسقان
 قايران مېنىك جۇرەگم مۇز بولمايما؟
 آمالسىز تاقدىر بىر كۈن كىنر بولمايما،
 بىرەۋگە جاي، بىرەۋگە تىنر بولمايما؟
 آساۋ جۇرەك آياغن چالس باسقان
 جىمرن تاۋب آرتقىغا سوز بولمايما.
 سوندا جاۋاب بىرە آلماق مېن بىچاراء،
 سىزدەرگە ايرىكن تىنر بايقاب قارا
 ايكي كۆيمەك بىر جانغا آدلەتتە
 قانى قارا بىر جانمن جاني جارا.
 جۇرەگىڭنىك تۆيىنە تىرەك بويلا.
 مېن جۇمباق آداممن اونى دا اويلا.
 سوقتقبالى، سوقتقباسىز جىردە اوسدم،
 مەك مېن جالغىز آلدىم كىنا قويما.
 جاسمدا آلبت اوسدم اويدان جىراق،
 آيلاغا، آچۇۋۇغادا جاقدم چىراق.

ايرتە ئوياندىم، اويلاندىم، جىتتە آلمادىم،
 ايتەك - باسدى كۆب كوردىم ايلدىن بىر - آق.
 اوى كرگەلى تىمەدى ايرك اوزيمە،
 ساندىللامىن كۆن كىچىكەن تۆسبە اوزيمە.
 اوزى ايرمەي، ايرك بىرمەي جۇرت قور ايتىدى،
 سىن ايسر كە، تىنج اويقتات، باق سوزيمە.
 ئاچم تولغان اۋۋ مەن اورت، سىرتىم دۇردەي.
 مەن كىلەسكە كىتەرمەن تۇك اوندىرمەي.
 اولەك چىركىن اوسەكچى جۇرتقا جايار،
 بىرمەي توقتاناين آيتا بىرمەي.

1898

۱۴

ايسكەدە بارما جاس كۇنۇك،
 كوكىرەگك تولق، باسك بوس،
 قاينغىسىز، اويىسىز ماس كۇنۇك،
 كەمدى كورسەك بارى دوس.
 ماھاببات، قىزق، مال مەن باق
 كورينۇۋچى ايدك دوسقا اورتاق،
 اۋمىتى جاقن كوڭلى آق،
 بولارما سونداي قىزق چاق؟
 خۇداي - آۋ قايدا سول جىلدار؟
 ماھاببات قىزق مول جىلدار.

آقيرن - آقيرن چيگينب
 آلسداب كيتدى قۇرغۇرلار.

جاليناسك، بوقتايسن،

ساغيناسك، جوقتايسن.

خاسيهت كيتدى، دوس كيتدى،

جيتە آلماسك توقتايסק.

كوزيمە جاس بير، جالين،

چدام بير، سابر قلاين.

جارالى بولغان جۇرەككە

داۋا بير جاماب، سنالين...

1899

۱۵

جۇرەگم مېنىك قرق جاماۋ،

قيانانچل دۇنيەدەن

قايتب آمان قالسن ساۋ،

قايتقاننان سوڭ آر نيدەن.

ءاولدى كەيى كەيى جاۋ.

كەمدى سۇيسن بۇل جۇرەك،

كەمى قاستوق، كەمى داۋ،

سۇيەنەرگە جوق تەرەك.

كارىلكدە تۇر تاقاۋ،

آلديمىزدا آيلا جوق،

قايغيسزدك ءبارى آساۋ،
بىرگە اونان پايدا جوق.

قان جۇرەك دە قايغىلى - آۋ،
قايىرلا كىت سىن ماغان،
خاسىيەتن اويلان - آۋ
قام كوڭلدىك تىنباغان.

1899

۱۶

جۇرەگم نىنى سىزەسك،
سىنەن باسقا جان جوقبا؟
دۇنيەنى كوڭلم كىزەسك،
تىناتق جوقبا؟ قوى توقتا!

سىزگە نىكىدى سىز دىرب
جىتە المادك اورتاققا،
ءترى جاننان بىز دىرب
آپاراسك قاي جاققا؟

اورتاقق، تىچدق دوستق غوى،
اونك قادىرن كم بىلەر؟
آر كىمگە تىلدق قوسدق غوى،
ءبارى آلامچى ساۋدەگەر.

خالقۇڭ اتى كىرەك غوى

يا ماقتاۋغا، بوقتاۋغا،

قۇبىلغا (۲۶) بىرى زىرەك غوى.

بىرى جايسىز توقتاۋغا.

دوسى قايدان تاباسۇڭ.

كىشەسەرگە آدم جوق.

ءآرلى - بىرلى چاباسۇڭ،

جالغزدىقان جامان جوق.

آقلى آيتسۇڭ بىرەۋگە،

ءاچۇق ايرىب ايگىلىب،

اۋىالماس آقى تىلەۋگە،

بىرمەسەڭ قالار تۇڭىلىب.

آقى بىرىب تىگدانتقان

ءسوز كوكەيگە قونارما؟

قۇلاغىن ساتقان، ءتاڭرى آتقان،

اۋ كىرەرمە، اۋ تارما؟!

كۈيەسۇڭ جۈرەك، كۈيەسۇڭ،

كۈيەنكەنكەن نە پايدا؟

دۈنيەدە نىنى سۈيەسۇڭ،

ءاۋمر قايدا، دوس قايدا؟!..

كوئل كويى تاغيدا
 ءاومرسىز جاننىڭ آلدى ءاچن،
 آۋداردى اولەڭ جاغينا
 ناپسىنىڭ سىنغان قاينغىسن.

جات جىردە ايلىگە قوسلامى
 سىنمدى دوسسىز جالتاقدا،
 كوك قانات بىيىس قۇسندى
 قۇۋ آغاچقا قوناقدا،

اول بۇتافدان قوزغالماس
 او كىرب داۋل سوقسا سول.
 اوز گەگە بولا جىرلاماس،
 استق كۇندى جوقتار اول.

جاننىڭ جارق جۇلدۇزى
 جاماندىق كۇندە جارم سىڭ.
 ءسوز بولسنى ايسكى ايرى سوزى،
 كىيىنىكىگە قالىسن.

1۱۰ بولم

زاماندا سادارى تۇۋرالى

۱ .

كوزىنەن باسقا اويى جوق

آدامنىڭ نادان آۋرەسى،

سوندادا كوڭلى دم - آق توق.

جايغاك، قايغاك آرنەسى.

بلمەيسىڭ ديسە جيل - او كىبە،

دييدى اوداغى تاڭرۇسى

برينەن بىرى بولە كىبە

ايەمنىڭ آدل يىندەسى؟

جۈرە كدك كوزى آچلسا

خاقلقۇڭ تۇسەر ساۋلەسى،

اچدەگى كىردى قاچرسا

آدامنىڭ خىيىكەت كىۋدەسى.

ناداننىڭ كوڭلن باسب تۇر

قارا ئغىلىق پىردەسى،

آقلىدان بوپى قاچق تۇر،

اويندا بىر - آق چارۋاسى.

كىتابدى مولدا تىرس اوقۇر.

داغاراداي بولب سالدەسى.

مال قۇمار كوئىلى بىك سوقر،
 بۇر كىدەن كىمبە جىم جىسى؟
 جۇرە كدە آينا جوق بولسا،
 سوز بولمايدى اوڭكەسى،
 تىكداغىچ قانچا كوب بولسا
 سوز اوغارلق كىم كىسى.

1891

۲

مىنسىنبەۋچى - ايم ناداندى
 آقلسز دىب قورتۇتوب.
 تۇرەتەك ايدم زاماندى،
 ءاوزمدى دم - آق زور تۇتوب.
 تابىدام كومەك اوزىمە
 كوب نادان مین آلىسب،
 كونىددى ايسچ كم سوزىمە
 آدەتینە قارىسب.
 جان چوچىرلىق تۇرنده
 بارى بردەى ايليرب،
 اۇستاي - المادم برن دە،
 كىكىيدى كىين چىمگرب.
 آرىنە مین ایل كىتدى،
 قوقىلاندى، ماقتاندى.

قۇۋات بىتدى، كۈن اوتدى

جارلقا خۇداى جاتقاندى.

مىن قاجىغان آرقىن،

قاتن - بالا قوناغى.

سىندەر گەدە قانقىن،

جۇرتك آناۋ باياغى.

جارلى ايمەسەن، زارلىمىن،

مۇنى اويلا تولغانىب.

جۇرتىم دىۈگە آرلىمىن،

اوزگە جۇرتدان اويالىب.

بارمتامىن پارتىيا،

بارى ماستق جۇرت قۇمار.

سپرا ايلرمە سۇرقىيا،

كوب پىيانچىك (۲۷) نىنى اوغان.

تاتۇۋلقدى، تىچىقدى

قوگر كورەر، كىم كورەر

اورلق بىنەن قۇۋلدى،

قورق كورەر، اوك - اينەر.

مۇنداي ايلدىن بويك تارت،

مىن قاجىدىم، سىن قاچ!

آيتىب - آيتىب اوتدى قارت،

كونىدى جۇرت، نە لاج!

۷. بولم

اوگت تۇۋرالى

I

بازارغا قاراب تۇرسام، آر كم بارار،

ازدەگەنى نەبولسا سول تايىلار،

برەۋ آستق آلدى، برەۋ مارجان،

آر كمگە برەدى نارسە بېرمەس بازار.

آر كمىنىڭ، اوزى ازدەگەن نارسەسى بار،

سومالاب آقچاسىنا سونان آلار.

برەۋ اوقىباس بۇل سوزدى، برەۋ اوغار،

باغاسن بايم قىلمى آك - تاك بولار.

سوزدى اوغاز اوسى كۇندە كىسى بارما؟

دېمەيمەن جالپاق جورىقا برەدى جاغار.

جازغان سوڭ جىردە قالماس تىسك مۇنچاق.

برەۋدەن برەۋ آلب ايلگە نارار.

بىر كىسى ايمەس جازغانم جالپاق جورى قودى

چامدانباي - آق، چىراقدار، اوقساق جارار.

«ايت مارجاندى نەقلىن» دېگەن سوز بار،

ساۋلەسى بار جىگىدەر بىر اويالار.

1886.

غلم تايىاي ماقتانبا،
 اورن تايىاي بابتانبا،
 قۇمارلانب چاندانبا،
 اويناب بوسقا كۇلۇۋگە.

بيس نارسەدىن قاچق بول،
 بيس نارسەگە آسق بول،
 آدام بولام ديسە كىز،
 تلهۋك، اوميرك آلدكدا،
 اوغان قاينى جيسە كىز.

اوسەك، اوتيرك، ماقتانچاق،
 ايرنچىك، بىكەر مال چاچباق،
 بيس دۇسپانك بلسە كىز.

تالاب، ايكىك، تيرەك اوى،
 قاناغات، راخم اويلا ب قوى،
 بيس آسل آس كونسە كىز.

جاماندى كورسەك ئافراتدى (۲۸).
 سۇۋىتب كوكل تيسا كىز،
 جاقسېلىق كورسەك غىبراتدى،
 اونى اويغا جيسا كىز.

غالم بولماي نېمەنە
 باللاقدى قيسا كىز،

بولماساڭدا اوقساب باق،
 بىر غالمدى كوزسه كتر.
 اونداى بولماق قايدا ديب،
 آيتبا علم سويسه كتر.

دۇنيىدە ءاوزى، مالدا ءاوزى،

غلمغا كوڭل بىرسه كتر.

بىلگەندەردك سوزىنە

ءماحاببات بىن ايرسه كتر.

آقل سىنبەى سىنبە كتر،

بىر اسكە كىز كىلسه كتر.

آق — ساقال آيتدى، باى آيتدى،

كم بولسا ميبلى سول آيتدى،

آقل مينەن جىكسە كتر.

ناداندارغا بوى بىرمە،

چن مينەن اولسه كتر.

آيات، ءخادىس ايمەس قوى،

كاپر بولدك ديمەس قوى،

قانچا قارسى كىلسە كتر.

كوب اورندا كورىنە آيتبا،

ءبزدك سوزگە ايرسه كتر.

مۇنى جازغان كسىنك،

آتىن بلمە، سوزن بىل.

اوسى جالغان دۇنيىدەدن.

چيچەن دە اوتكەن نەبەلبەل،
 كوسەم دە اوتكەن نە دۇلدۇل!
 سوز مانيسن بلسە ئىز،
 آفل ميزان، اولچە ئوقل.

ايگەر تيسق كورنە
 ميبلك تاستا، ميبلك كۇل،
 ايگەر تۇزۇۋ كورنە
 اويلاپ — اويلاپ قۇلاققا آل.
 آخماق كوب، آقلىدى آز،
 ديمە، كويدك سوزى پۇل.

جاقتىك سوزى تاتدى ديب
 جاقينم آيتدى ديبى كورمە،
 ناداندىق بين كم آيتسا
 اوندای ءتۇبىز سوزگە ايرمە،
 سىرگە آيتانن خاۋفم بۇل.

ءاوزك ءاۋچن اۋيرەنسەك
 جاماندىقدان جىرەنسەك
 آچىلارسن جاما — جل.
 برەۋ ءاۋچن اۋيرەنسەك،
 برەۋ بلمەس سىن بلسەك،
 بلىگەنسەكك ءبارى تۇل.

سوزينە قاراي كسىنى آل،
 كسىگە قاراپ سوز آما.

چن سوز قايس بله آلماي
ءآر نارسهدن قۇرقالما.

مۇنى جازغان بىلگەن قۇل،
عۇلما داۋۋانىسى (۲۹)،

سولاي دىيدى اول سىنچل

سوزن اوقب ءجانا اويلا،

تېنر اۋيرەنب، تېنر جويما،

جاس ۋاقتدا كوئل گۇل.

1886.

۳

آسىم — ياز بولما ءآرنىكە،

اوندر — ياز بولساك آرقالان.

سىن دە بىر كىمپىچ دۇنيە گە،

كىتىگن تاب — دا بارقالان.

قايرات بين آقل جول تاپار

قاچقانغادا، قۇۋغانغا.

آدالەت، چاققات كمدە بار،

سول جاراسار تۇۋغانغا.

باستابقى ايكەۋ سو ئغىسىز

بىدە قالسا قازاققا،

آلدك جان، آرتك موز،

بارار ايدك قاي جاققا.

پايداني كورسدك باس اؤرب،

ماقتاندى ازدهب قايعى آما.

ءمننگدى اؤرلاب جاسيرب

مايدانغا تۇسبىدى بايگه آما.

اوز گده بارمىن كوزگه اؤرب

آرتىلام ديمه اوز گهدىن.

كۇنده سىتىگن فوزديرب

آزايقا قالما اينىدەن.

آقىمىن چۆرب آتق باس،

ايگه گك كىتەس دالاغا.

اۋستاندىق قلغان جالقىباس

اۋيره تۇۋدىن بالاغا.

1894.

۴

كوك تۇمان آلدگداغى كىلەر زامان،

ءاۋمىدى ساۋله ايتب كوز كوب قالدالغان.

كوب جىلدار كوب كۇندى آيداب كىله جاتىر،

سىيپات جوق سۇۋرەتدە جوق، كوزم تالغان.

(آباي 9)

اول كۆندەر اوتسكەن كۆن مین باری بېر عباس،
 كیلەر - كیتەر آرتینا از قالدر ماس،
 سونك بېرى آرناولى تاوسنجق كۆن،
 آرعینس بېر - آق آلا بلەدى راس.

آقل مین جان - مین اوزم، تان مینیکى،
 مینی مین مینیکمكە ماغاس ایكى،
 مین اولمە كسە تاقدر جوز آۋەل باسدان،
 مینیکى اولسد - اولسن، اوغان بېكى.

چراقدار، انتالرك مینیکمكە،

تان قومارن از دینسن كۆنى - تۆندە.

آدالەت بین آریلق، ماخاسات بین،

اوی جولداسك قابردان آری اوتسكەندە.

ماغاسات، پایداغاسات قلیغكدى،

الاىلا الای اوی مین تۆنیغكدى.

سوندا اومرددن آندامجى بولا آلماسك،

اول بلدرمى اورلاماز قریغكدى.

آدام غاپل دۇنیەنى دېر مینیکى،

مینیکى دېب جور گەنك باری اونیكى.

تان قالب، مالدا قالب، جان كیتكەندە،

سونى اویلا، بولادی نە سینیکى.

مازلومغا (۴۰) جانك آجب اچك كۆیس،

چاراكات قل پایداسى كویكە تینسن.

كويدك قامن آولهده تاگرى اويلاغان
 «مين سويگهندي سويدي» ديب ايئك عسوس
 كويدك بارن كوب ديمه، كويده بولك.
 كوب آيت جيگك كوك آيتدى كونده جيگك
 آدالت بين مارخامات كوب آريغى،
 قايدا كورسك بولب باق سوغان كومك.
 آار كمنك ماقسودى آوز كيره كنده،
 بيله آلامم پسيغن، زيره كنده.
 ساياز (٤١) جوزدر، سايقالدار، عاقل قالار.
 حاقينقاتدا، دن داعى تيره كنده.

1897.

٥

ساؤلك بولسا كيموده كده،
 منا سوزكه كوگل پول،
 انگير ساؤلك بولماسا
 ميبلك تولى ميبلك، اول.
 نايهاسك، كورميسك
 قابتاغان سوك كوزدى چيل.
 ايپامسرتق نامازدا
 قزىل باسدك سالغان جوق

كوب چۇۋلداق نەتبار،

بىلەمسە ئېر كىمەل.

بىرە كەلى بولسا ايل،

جاغاسى جايلار او — ئېر كول.

جاپىراغى جايقالب

بۇلغاقدىدى سوقسا جىيل،

جان — جاغىنان كۇر كىرەب

قۇيىب جاتسا آققان سىيل.

اونك مالى اوز گەدەن

اوز گەچە بولب اوسەر تىل.

بىرە كەسى كىتىكەن ايل،

سۇۋى آچىغان باتباق كول.

قۇسى قاڭقىلداپ جاغلاپ،

سۇۋلاي — آلماس جازغى ئول.

اونك سۇۋن اچكەن مال

تچقاق ئىيىب آسباس يىل.

كول دىب اونى كم جايلار،

سۇۋى قۇرسن او — ئېر چول.

ايدەنىتسە (۴۲) جاقىسى،

ايرگەن ايلنى بىينە ئول (۴۳)

ايدەنىتسە ئولسز — آق،

اوز باسندىق بولار سول.

ایده نیتسه کیتکه نده

نه بولادی او گئدی عنول؟!

بیره که گدی قاچرما،

ایل ~~ایس~~ بولسا جاقسی سول.

راس سوزگه تالاسب

آق جیم بولما، جانم کیل.

1889

6

سینه جورقا تۇرسادا قانچا ماقتاب،

آوره ایتدی اچینه قۇواق ساقتاب.

اوزیکه سین، اوز گدی آلب چغار

ایکده گکمین آفیلک ایکی جاقداب.

اوز گدی سینگچدک بین آوره ایتبه.

قۇماز — پاز بوب ماقتاندى قۇۇب کیتبه،

جۇرت بین برگه اوز گدی قوسا آلداسب

سالېلداب ساغم قۇۇغان بویگا اییبه؟!

قایغی کیلسه قارسى تۇر قۇلای بیرمه،

قۇرق کیلسه قزقبا، او گئاققا ایرمه.

جۇره کیگه سۇگگی ده تۇین کوزده،

سونان تانقان چن آسل، تاستای کورمه.

1897

۷

آدم بىر بوق كوتەرگەن بوقدك قابىن،
 بوقدان ساسق بولاسن اولسەك تاغى،
 مېنى مېن سېن تېگەدە دېب ماقتاناسن،
 بىلسىزدك بېدەكسى اول باياغى.
 كېچە بالا ايكن، كېلدك غوى تالاي جاسقا،
 كور جيتدى بىر قاليدا تورا آلماسقا.
 آدمدى سۇي آلانك حېكمەتن سۇي،
 نە قىزق بار اومردە سونان باسقا.

1899

۸

جاپىراغى قۇزارغان ايسكى اومتېن،
 زاياقب (۴۴)، اومر سۇرب بوس اجۇرس
 حېر قاغىب كوئىلدى تىنچتايدى
 قاچانغى اوتىب كېتىشكەن بۇلدر كوب كۇن،
 اوى - داۋرەن، اومر ايمەس، بىر كورگەن تۇس.
 اويغا تويما، قىزى خيالدىن كۇس،
 قاراچى اوز بويىلدى، تۇگەلمە ايگەن،
 استق جۇرەك، اوك - چىراي، قۇۋاتىن ئوچ
 نوكتەرىلىب قۇبىلغان جۇرت بىر ساغە،
 چىغا چىداپ قوسا آلماس اتىماغى،

كۆيۈڭكۈڭ ئۆزۈڭ كۆزۈڭ تەسكۈڭ كۈن كۆرۈۋەتسەن
 ۋە ئۆزۈڭ كۆزۈڭ تەسكۈڭ كۈن كۆرۈۋەتسەن!

1901

۹

قۇۋاتىڭدا چاستىققا،
 بىلمە كۆلۈكى ماستىققا،
 كۆزۈڭ قايدان چىتىدى
 دوستۇبىنىڭ چاستىققا.

قۇرىڭنىڭ قىزىق دىگەن
 سۆزۈڭ بىلگەن دىيىپ آب چىقىپ.
 آدالدىڭ ئايقان تىيىدى
 سالدا ساقىنا قاچىققا.

قۇلداغىڭدى ئورغاب باق،
 مال آرزان دىيىپ ئىتقىپ.
 سېلىپ جۇردە چارۋا اويلا،
 داڭغويلاپ قاچىققا.

بىت آلدى جانغا بوي سالما،
 خورلىق جۇرۋىسى ساقىققا.
 بىلۈۋ بىسدە بىرداغى
 سىنىسەر آدام ئايدىققا؟

آرسىز قۇمار بولغاندا
 ئۇيۇر - ئۇيۇر چاق - چوققا،

توسېمې جـورمه كوردگه
جالاك — جـولاك تاق — توقعا؟!

1901

۱۰

اوسى قەز قازاققا

ماقتانگىبا، آسگىبا؟

قەزدى باسار آرتىنان

ايت دايارما قاسگىدا؟

بويىكا سىگب ءورت بولغان

قزبا — باستق جاسگىدا

قزچىل، سيمىز، جاز قەز

بىر اولگىدن بورچ باسگىدا.

جۇۋاسدى من ده آيران ءاچ،

جوق نيمە گە چانلما.

اۋرى، زالم، قۇۋلارغا

نساناغا چانچاما.

جلقىنى آكدب اۋرى ءجور

ءآر توبىدك تاسىندا.

اوى كوزى مېن قاراساك

قوبدان جلقى آسما؟

ماقتانغا بولا جيام ديب

جلقى ءاۋچن جورتقا باس اورما.

قەمەر سەيمەز دېگەنك
 نېر ماقتان غوي جاسرما،
 ماقتان قۇوما، كېرەك قۇۋ،
 اوسىز دارغا قوسلما.
 قويندا آچما، قولداقوي،
 كۆزدەتچى اوڭاي چوچىما.

1901

۱۱

جاستىقك اوتى جالنداب
 جاس جورەكده جانغان چاق!
 تالابك اتى آرنداب
 آر قىينغا سالغان چاق!
 وايم ازە ئاۋىت كوپ،
 ات اور ماس يىنىتەتكە،
 بۇكۈن - ايرتەك جىتەم دىب
 كوڭلىگە آغان داۋلەتكە.

قايرات بين كىرب جالنباي،
 آقل مېن تاۋب آيلاس،
 مېن قالايعا سالنباي
 حلى جۆز بين جايئاسن.

قايراتقا سېنىب قاقىقباي
 جازاسن تاۋب جاۋلاسا.

قاتنچا تىل مېن چاتىقبى

مايدانغا چقسا جاراسار.

جالىنى قايتار دىنەندەك،

اۈنەمى تۇرماس اوسى چاق!

تالايغى كارى دۇنيەندەك

بىر كىتىگىن اۈستاب - باق!

قۇيرىغى چاپان، بىتىمى آدم

بايقامى سىنىدە قۇربۇغا.

جلماڭى سرتدا اچى آرام

كىنر بولار قايدا سورليغا.

دوسىڭا دوستق قارز اس،

دۇسپانىڭا ادل بول.

اسىغىس تۇبى اوكىنچ،

اويلازىب آلمات سابىر سول.

اق كوڭلدى جاقسىدان

آيانىنى سالىس اورتاغا.

آقلى، آرى تابچىدان

قۇۋ سوزن آما قولقاغا.

سۇم، سۇرقىيا، قۇۋ زامان

گۈل كورىنەر جىگىتكە.

قىزدى اومر جايىناغان،

كىۈدەسى تولىب اۈمتىگە.

بىر نارسەنى اۋناتسا

قايتا اويلازىب قاراماس.

ماقتان ب جۇرتدى چۈۈۋەتسا
 قۇمارى سول، قزىيا - باس.
 سىنىسەر گە كىلگەندە
 سىنە بىرەر تاغاماي،
 جۇرتى قۇرغۇ سىنگىچكە
 تۇراما قۇۋلۇق جالغاماي.
 آرى كىتىكەن آلداعچ
 مېنى - آق آلداء سو كېيىن،
 بالى تامغان جاس خامس
 اورماسا كېچى كو كدەين.

سىنى جاقسى كورمىسە
 سىنەر مە ايدى سوزىكە?
 ياپىرم - آى دىب قىرلىسە
 آرايمىسە اوزىكە؟!

1891

 VI. بولم

ارى تۇۋرالى.

۱

حاقسىلىق اوزاق تۇرمايدى،
 جاماندىق^۶ آر كىز توزبايدى.
 اۋمتدك آنى ايليرب
 قوس^۶ تر گندى سوزبايدى.

قايچا تىكە سالساڭدا
 ۋايىنىڭنىن اوزبايدى .
 بىر قايغىنىنى اويلاساڭ
 جۇز قايغىنىنى قوزغايدى .

قۇرساغان بۇلت آچىلماي
 آسپاننىڭ ءجۇزى كوگەرمەس .
 اۆزپەيىگەن جۇرەك باسماي
 تالابدى كوئىل ايلرمەس .

چىرايدى قايغى جاسىرماي
 كۆلىكىنىڭ ايرى كىزەرمەس .
 چىداساڭ ايسى قىچىرماي
 قولىدا تىب، قورغىب چىبەرمەس .

كىنە كىلسە قايغى قات - قاپات
 قاڭغىرتىباي قويماس ادامدى .
 خاسىيەتسىز تۇۋغان اوداجات
 كۆڭلىكىدەب بىرەر سىزاڭدى .

بارىنىڭدە سول قىيات ،
 قايتەرسىڭ اوڭىكىدى ناداندى ؟
 سىپرا باتىر، سىم قىيات (۹۱)
 ماقتان مېن آلدۇ مازامدى .

الەي سۇۋغاماي بىنەس قوى اوتىكەنگە،
 كۈلەنەر قاسقىر جالاب ەدام ايتىكەنگە،
 سول قاسقىرچا آفاداب تۇك تايپام ،
 كوڭلدىك جايلاۋىنان ايل كىتكەنبە ؟

يىرگەنبە تاكىرم ساغان اوزگە تۇۋس ،
 قلاسك جىر جىهاندى ئىر- آق اۋۋس .
 چارقىداب چار تارافدان كوڭل سورلى
 تايپانغان ئىر تىنانق نىتىكەن قۇۋس .

كۈنى- تۈنى اويىدا ئىر- آق تاكىرى ،
 اوزىنە قۇمار قىلغان ، اونك آمىرى .
 خالققا (۴۵) ماخلۇق آقپلى جىتە آلمىدى ،
 اوىمىن بىلگەن نارسەنەر بارى داھىرى (۴۶) .

اوزگەنى آق اويغا قوندىرادى ،
 بلە آلماي ئىر تاكىرىنى بولدىرادى .
 تالب اۋىقتاب كوزگدى آچىسىمىن
 تالپىنپ تاغىدا اويلاپ سور قىلادى .

كوڭلگە چىك - چۇبالى اوى آلمىن ،
 سوندا اونی اويلامى قويا آلمىن :
 آقلىك جىتتەگەنى آرمان ايمەس ،
 قۇمارسىر قۇرمۇلىكۈۋگە تويلا آلمىن .

مېكەن بېرگەن، خالق قلغان اول لامېكەن (۴۷)،
 تۆب ايەسن كوكسەمەي بولاما ايەكەن؟
 "جانا اوغان قايتماق سۇك اونی اويلاماي،
 اوزگە ماقسۇد آقلىغا تولاما ايەكەن؟

"اومر جولى تارسوققان، بېر ايىكەن جاق،
 "ايىلتىب ايىكى باسن اوستاغان خاق،
 ايىمەك جولدا تىناناق نىكەتكەن جوق،
 قۇلاب كىتىدە، تۇورا چوق، كوزىگە باق

1895

۳

اولسە اولەر تايىغات، آدام اولمەس،
 اول بېر - آق قايتىب كىلىپ اويىناب كۆلمەس
 مېنى مېن مېنىكىنىك آيرلغان
 "اولدى دىب آت قويدى او كىكەي بىلمەس.
 توب آدام دۇننەگە بوي آلدراغان،
 بوي آلدېرىب آباغىن توب چالدىراغان،
 "اولدى دىوگە سياما؟ اويلاكدارچى،
 اولمەي - تۇغىن آر تېنا سوز قالدراغان.
 كەم جۇرەر ترچىلىككە كوكىل بېرمەي،
 باقىن قويماس، پانىيدىك مەن كورمەي،
 "مىنى قايدا ايەكەن بىلە آلماسىك
 تېرەك اويدىك تىلمېرىب سو كىنا ايرمەي.

دۈنيە — دوس آخىرەتكە بىردەي بولماس،
 ايگەۋى تاب بىردەي بوب اورنىغا آلماس.
 دۈنيە گە انتق، ماخچارغا آمالسىزىك
 ايمانن توگەل ديوگە اوزم بارماس.

1895

۴

ساغاتىك چقداغى ايمەس ايرمەك،
 ھامىچا (۴۸) ۰ اومر اوتەك، اول بىلدىرمەك
 بىر مەنوت بىر كىيىنك اومىرىنە اوخساس،
 اوتدى، ۰ اولدى. تاۋىر جوق قايتا كىيىمەك
 ساغاتىك اوزى اوزى چقداغان،
 اومردى بىلدىرمەگەن كۈندە اورلاغان.
 ماخايىت جوق، تورلاۋ جوق، كىيىدى — كىيىدى،
 قايتا ايلاندى، بۇرلماس بۇلدىر زامان.
 اوتىكەن ۰ اومر خابارى اوسى سىدىر
 كوئىلدى كۈندە سىدىر، ۰ آلدەتمىز
 اقل آتق بايقاغان قلىغىكىدى
 قۇۋچقغانسىب قاغاسىك بوسقا بۇلدىر
 كۈن جىيىلب آى بولدى، اون ايسكى آى جل،
 جل جىيىلب قارتايتىپ قلىغانى بۇل.
 سۈيەنىكەن، سىيىنگەن داۋردىن جالىغان بولسا،
 جالىغانى جوق بىر تاكىرم كىيىچىلىك قىل.

1896

۵

آلا دېگەن سوز جىئىل،

آلاغا اۆز جول ايمىس.

انتالى جۇرەك، چن كوئىل،

اوزگىسى خاققا قول ايمىس.

دۇنيانىك بارچا قۇۋاتى

اۋنەرگە سالار بار كۈچن .

جۇرەككە اقل سۇۋاتى

ماخابات قلسا تاكىرى اۋچن .

1897

۶

جۇرەككە قايرات بولماسا

اويقتاغان اويدى كە نۇرتىبەك؟

اقلغا ساۋلە قونباسا

خايۋانچا جۇرب كۈن ايلتەبەك .

آسباسا اقل قايراندان

تيرەشكە بارماس اۋسترتەر .

قارتشكەك اويى چار تارتقان،

آدەت جىئىك كۈشكەرتەر .

تان سۈيىگەن بىرمەسە

جان چداماس جانى آچب .

بیرە بیر سەك بیریسه

ءاؤمت ایتەر تالاسب.

مالدادا بار جان مین ءتان،

آقل، سینرم بولماسا

تر چیلکدك نیمی ءسان،

تیره كسگه بیت قویماسا؟

آتمدی آدام قویغان سوک

قایتیب نادان بولاین.

خالقم نادان بولغان سوک

قایدا بارب اوکاین؟!

1898

۷

توتی قۇس، تۇسدى كۈبەلەك

جاز سايلاردا كۇۋلەمەك.

بايچەچەك سولماق كۇبەرمەك،

كۈبەلەك اولەك، سيبەرمەك.

آدام زانقا نە كېرەك؟

سۇيمەك، سېزىمەك، كېيىنەك،

خاراكات قىلماق، جۇگرمەك،

آقل مین اويلاپ سويلەمەك.

(آباي 10).

ئار كمدى زامان سۇيرەمەك،
 زاماندى قاي جان بىلەمەك؟
 زامانغا جامان كۆيلەمەك،
 زامانا اونى ايىلەمەك.

1902

۸

آللانك^۴ اوزى دە راس، سوزى دە راس،
 ايچ ۋاقتدا راس سوز جالغان بولماس.
 كوپ كىتاب كىلدى آلالدان، اونك تورتى
 آلالنى تانىتۇۋغا سوز آيرماس.

«آمانتو» (۴۹) اوقىماغان كىسى بارما؟

«ۋا كۇنۇ بىھى» (۵۰) دىگەن مېن اسى بارما؟

آلا اوز گەرمەس، ادام زات كۇندە اوز گەرەر.

چارلق بىرد اول سز دەرگە سوزدى اۇغارغا.

زامانا، چارۋا مەنز كۇزدە اوز گەردى،

اولارغا كىنر - كىنرى مېن ناپىسى (۵۱) كىلدى.

قاغىيدا، چار بىعانى اوز گەرسەدە

تاغرىفۇللا، (۵۲) ايچ جىردە اوز گەرمەدى.

كۇللى ماخلىق اوز گەرەر، آلا اوز گەرەمس،

آهل كىتاب (۵۳) بۇل سوزدى بىكەر دىمەس.

آدام ناپىسى^۵ اوز مچل مەنز بىنەن

بوس سوز بىنەن قاسداسباي^۶ تۇرۇۋ كىلەمس.

ماخايبات بين جار اتقان آدم — زاتدى،
 سىن ده سۇي اول آلانى جاننان تاتدى،
 آدم زاتىڭ بارن سۇي باۋرم دىب،
 جانا خاق جولى اوسى دىب آدالەتدى.

اوسى اۋچ سۇيۇۋ بولادى ايمانى گۈل،
 ايمانىڭ آسىلى اۋچ دىب سىن تاختىق بل.
 اويلانداغى اۋچەۋن تارانب باق،
 باسدى بايلا جولينا مالک تۈگەل.

ئىن دە اوسى، چن اويلاساڭ تاغاتدا اوسى،

ايكى دۇنيە بۇل تاسدىق خاقدىڭ دوستى.

اوسىلاردى بۇزاتن جانا اۋچ اس بار:

پايدا، ماقتان، آۋەسكوى، اونان چوچى.

اورازا، ناماز، زىكەت، خاج تالابىز اس،

چاقسى بولساڭ چاقسى تۇت بارن تىگىس.

باستابقى اۋچن يىكىتەيدى سوڭغى تورتىدى

قانان مېنەن تاتىدى بىرمەس چىمەس.

باس جوغازى جارالغان موين تومەن،

قاراچى دۇنيە بىتكەن رېتى مېن.

اسدىڭ باسى رېتن تانىماقتى،

ايمان بلمەي تاغاتدى قابل دېمەن.

آدامدار غىباداتنان سوز قوزغاغان،

خۇسنىزان (۵۴) مېن ايماندى بىلدى اويلاغان.

ایماننک تازالیغن جاقسی اۇقتىرماي،

سرتن قانچا جۇۋىسادا ءاچى اوڭباغان.

آلا ءمنسىر آۋەلدەن پايغامبار خاق،

مۇئەن (۵۵) بولساڭ اۋىرەنب سىن دە اۇقساب باق.

قۇران اراس آلاننك ءسوزى در اول،

تاۋەلىنە (۵۶) بلەرلك غلەمىك چاق .

آلاننك پايغامباردك جولندامىز،

انتامزدى بۇزباستق ايمانيمىز.

پايدا، ماقتان، آۋەسكوى چايتان اسى،

كانى ءبىردك ناپسىنى تىيغائيمىز؟

مۇسلمان بولساڭ آۋەلى ايماندى بول.

بىندەگە ايمان، اوزى آچادى جول.

چىر آيلاندا تازا اويلا ءبىر ايماندى،

مۇنافىق (۵۷) ناماز قىلمايما، ءمالم غوى اول.

آلا ءچىڭدى آيتقىزباي بلەدى اويلا،

بىندەسىنە قاسدق بىن كئا قويما.

اراس بىنەن تالاسبا مۇئەن بولساڭ،

اويلا، آيتدم، ادامدق آتن جويما.

جۇرەك تىڭىز، قىرقدك ءبارى آسل تاس.

سول قىرقتىر اومردە جۇرەك قالماس.

جۇرەكدەن قىزۇۋۇ — قىزىبا كىتە قالسا

اوزگە تاننەن ايىچ قىرق ءاس تابلەماس.

دوستق، قاستق، بارقىزق چۇرەك ۋاسى،
 آر—اۋياتدۇك بىر آقل كۆزەنجىسى،
 آرمىن اۋيات سىنبەسە اوزگە قلىق،
 آرن آلقن بۇل كۈنۈك مىرتەبەسى.

قارتاك تارتقان ادامنان اوت آزاىماق،
 اوت آزاىسا ۋآر ۋاسدۇك ۋبارى تاىغاق،
 چارۋاك ۋاۋچن كورنىگەن آقل آيتىب
 جوالك تاىغاق، آياغۇك تارتار ماىماق.

1902.

 ۷.۷II بولم

اولەك تۇۋرالى.

۱

اولەك ۋسوزدۇك پادچاسى، ۋسوز ساراسى،
 قىيىننان قىيىستىرار اير داناسى،
 تىلكە جىئىك، جۇرەككە جلى تىيىب
 تىپ—تىگىس جۇمىر كىلىسن آينالاسى.

بوتەن ۋسوزىيىن بلغانسا ۋسوز آراسى،
 اول آقنىك ۋبلمسى ۋبىچاراسى،
 آيتۇۋچى مىن تىكدۇچى كوبى نادان،
 بۇل جۇرتدۇك ۋسوز تانىماس ۋبى پاراسى.

آۋەلى آيات، خادىس سوزدۇك باسى،

قوسارلى بايت سما كىلدى آراسى.

قىيىنى مېن قىزدى بولماسا سوز،

نىگە آيتىن پايغامبار مېن اجانا آللاسى؟!

مىچىتىدۇ خۇتبى اوقىغان غۇلاماسى،

مناجات غالمىداردۇك زارلاناسى،

بىر سوزن بىر سوزىنە قىيىترار

ءار بىرى كىلگەنچە اوز چاماسى.

اولەنگە ءار كىمىك آق بار تالاسى،

سوندادا سولاردۇك بار تاڭداماسى.

ءاچى آلتىن، سىرتى كۇمس سوز جاقىسىن

قازاقدۇك كىلىستىرەر قاي بالاسى؟!

بۇرنىغى ايسكى بىدى تۇرسام بارلاب،

ماقالداپ آيتادى ايكەن سوز قوسارلاب.

آقندارى آقلىرى نادان كىلىب

كور - جىردى اولەك قىدى جوقدان قارماپ.

قوبزىين دومبرا لىب تۇندە سارناب

ماقناۋ اولەك آيتىدى ءار كىمگە آرناب،

ءار ايلدىن اولەك مېنىن قايرتەلب

كىتىرگەن سوز كادىرن جورىدى چارلاب.

مال ءوچىن تىن بىزەب، جانن جالداپ،

مال سۇراب برەۋدى آلداب، برەۋدى آرباب،

جات ايلدە خايرچىلىق قىلب جورب،

ءوز ايلن باى دىب ماقتاب خۇداى قارغاب.

قايدا باي ماقناچاققا بارغان تاڭداپ،
جيسادا باي بولمايدى فانچا مالدى آب.
قازاققا اولدك دىگەن بىر قانرسىز،
بلچىراق كورينەدى سولارداڭداق.

ايسكى بىچە اوترمان بوس ماقالداپ،
ايسكى آفانچا مال ءوچن تورمان زارلاب.
سوز تۇزەلدى، تىگداۋچى سىندە تۇزەل،
سىندەر كەدە كىلەين ايندى آياڭداپ.

باتردى آيتسام ايل چاۋب آلغان تالاب،
قزدى آيتسام، قزقدى آيتسام قنردىمالاب،
آنچەدىن كۈن اوتكىزىك انىگىمەنك
تىگدار ايدك ءار سوزن مىڭغا بالاب.

آقل سوزگە اتاسىز ايل - جۇرت چابانداپ،
كونىگەنم - آق سوغان دىب جۇر تابانداپ.
كىسىنگەن جىب كىتەر بىلەسىز كوب،
جىدرسىم او كىبەلمەه كوب جامانداپ.

آمالداپ قاراغايدى تالعا جالغاب
ءار كم جۇر آلار جىردك ايبىن قامداپ.
ماقنان قۇۋعان مال قۇمار نىنى اۋغالسىن،
چىقباسا مىڭنان برەۋ تالغاب - تالغاب.

مال جىيب آرامدۇيىن اۋرلاب، قارلاب،
قۇۋسك دىسە قۇۋانم جۇر آلچاڭداپ،

قاسا، سوقسا، بىر پايدا تۇسمەدىب
 ايلدك باين ايليرتب جاۋ مۇندالاب.
 انساپ، اۇيات، آر، نامس، ساپر، تالاب،
 بۇلاردى كيرەك قىلماس ايىچ كم قلاب.
 تيرەك غلم، تيرەك اوى ازدمەيدى
 اوتير كدى اوسك يين جۇندەدى ساباب.

1887.

۲

بەرەدك كىسى اولسە قارالى اول،
 قازا كورگەن جۇرەگى جارالى اول،
 كوزينك جاسن تىماى جلاب، جۇرب
 زارلاب نىگە آنگە سالادى اول؟!
 كۇيەۋ كىلتر، قىر اۋزات، نويگدى قل،
 قىر تانستر، قىر ققا جۇرت ار جاڭچىل؛
 خنامەندە (۵۸)، جار - جارمىن بيت - آچار بار،
 اولەكسىر سولار قىر بولما گل.
 بالا تۇسا كۆزەتەر چلدە - خانا (۵۹).
 اولاردا اولەك آيتار چۇۋلاب، جانا.
 بۇرغى جاقسىلاردان اورندك قالغان،
 بىدە تاقىباق ماقال بار، اويلاب قارا.
 تۇۋغاندا دۇنيە ايسگن آچادى اولەك،
 اولەك مىن جىر قوينىنا كرەر دىنەك.

اومرده گى قزىغك بىرى اولهك مين،
اويلانسا كچى بوس قاقباى ايلهك — سيلهك.

اوله كدى آيتباق توكهل اوغا آلماسن،
آيتساك دا اودده سينهن (٦٠) چغا آلماسن.
سين بلمه يدى ايكن ديب آيتباسنيا
نيگه مونچا سره سب خوب آلماسن.

اولهك ديكهن آر سوزدك اونا سيمى،
ءسوز قوسارلق اورايلى چاراسيمى.
ءسوزى تاتدى، ماغاناسى ءتوزوؤ كيلسه
اوغان كمنك اونا سار تالاسوؤى؟

قارنى توق قاسانادان اوقباس سوزدى،
ءسوزدى اوغار كوكيره گى بولسا كوزدى.
كاديىرن جاقسى ءسوزدك بلمر جانغا
تايىبا آيتبا اوقعانغا آيتار كيزدى.

سپى دامه تبه، بيرسه آما ايىچ آدامنان،
نيك كيتهدى جاقسى اولهك ءسوز آيتقاننان؟!
سويىنىشريك آدمدى خورممت قل،
اولاق بول، آئن ساتب نارسه آلماننان.

كوب توبدا ءسوز تانئلق كسى ده آز — آق،
اونداى چيىرده ءسوز آيتب بولما مازاق،
برهؤى اولاي، برهؤى بولاي قاراب
توكهل ءسوزدى تسكد اوغا جوق غوى قازاق.

چورتانباي، دۇۋلات يىنىن بۇخار (61) جىراۋ
 اولەڭنى بىرى جاماۋ، بىرى قۇراۋ،
 آتەڭ، دۇنيە - آي، سوز تانر كىسى بولسا
 كىمچىلىڭى آر جىردە - آق كورينەۋ نۇراۋ.
 ماقسودم تىل اۋستارتىب اونىر چاچىباق،
 نادانك كوزن قويىب كوڭلن آچىباق.
 اولىڭى آلسن دىيىمن اوپلى جاس جىگىدەر،
 دۇۋمان (62) ساۋق اويدا جوق آۋەل باسدا - آق
 1888

۳

مىن جازبايىن اولەڭدى ايرمەك ءۈچن،
 جوق باردى ايرتەگىنى تيرمەك ءۈچن.
 كوكيرەگى سىزمدى، تىلى اورامدى
 جازدم اولىڭى جاسدارغا بىرمەك ءۈچن.
 بۇل سوزدى تاسىر اۋقباس تالابدى اۋغار.
 كوڭلىنىڭ كوزى آچق سىرگەگى اۋچن.
 عتوزۇۋ كىل، قىيسق قىكر قون كىلمەي،
 سرتن تاتىب اس بىتبىس سىرن كورمەي.
 چوۋ دىگەندە قۇلاڭك توساڭسىيدى
 اوسكەن سوڭ مۇنداي سوزدى بۇرن كورمەي
 تاڭ قالامن آلدىڭى آيتقاندى اۋقباي،
 ءجانا آيتا بىردىيدى جۇرت تىم بىرمەي.

سوز آیتدم آزیردت آلی آیداغارسز،
 مۇندا جوق آلتن ایلك ساری آلا قز (۶۳)،
 ایلده کاری جاماندا ب اولم تلب
 بولسن دیگهن جیرم جوق جگت آرسز.
 آسیره قزل ایمس دیب جیرهنبه کتر،
 عتوبی تیرهك عسوز آرتق، بئر بايقارسز.
 باتردان پارمنچی تۇوار داغوی،
 قزچلدا، قزچلدا آوره جان—غوی.
 آرسز، مالسز آقلسز چارؤلسز
 ایلمهلی ماس—کونتم بايقالغان غوی.
 بیس—آلتی میسر بانسکه (۶۴) کؤلسه ماز بوب،
 قیینامای قزل ءلدی، کیل، تل آل غوی.
 اوله گئی بار، اوندرلی ءانم سزگه
 جالینان مۇندای سوز آیتبا بزگه.
 اوزگه توكدل، اوزیگه پایداسی جوق،
 ایسل اوندر تور بولب کیتدر تۇزگه.

1889

 ۴

کوکل قۇسی قۇیقلجر چار تاراققا
 آدام اویسی تۇرلنوب آوغان چاقدا.
 سالغان آن کوله گمکسی سول کوکلدک،
 تاکتیسینه بیلمسن (۶۵) اول قۇلاققا.

چرقاب، قالقب، سورغالاب تاملجىيىدى،
 جۇرەك تىرىبەب اوياتار باسدا ميبىدى.
 بۇل دۇنيەنىڭ ەلەزىزاتى ەبارى سوندا،
 اويسىز قۇلاق آلا آلماس اوندای سيبىدى.

اۇيقتاب جاتقان جۇرەكدى *آن اوياتار،
 اونۇڭ تىلەندى اورالغان *مانى اوياتار.
 كەيى زاقۇ كەيى مۇڭ دىرتىن قوزغاب
 جاس بالاچا كوڭلدى جاقسى اۇواتار (۶۶).

آدام آز مۇنى ئېلىب *آن سالارلق.
 نىڭداۋچىدا آز اول آنەن باهرە آلاق.
 مۇڭمىن چىققان. اورالغان *تاندى كوڭلدى
 جىلى حۇرەك قايدا بار، قوزغالارلق!؟

كويىنەسە *آن باسى كىلەدى آچىچى،
 كىل تىڭدا دىب اوزگەگە بولار باسچى.
 كىرم تولخاب ناۋىسار تۇڭگىر — كوڭگىر،
 سول جىرىنە اويۇڭمىن آراسچى.

*آننىڭدە ايسىسى بار، ايسەرى بار،
 نىڭداۋچىنىڭ قۇلاغن كىسەرى بار.
 آقلىدىڭ سوزىندەى اۇيىكى (۹۹) كۇيدى
 نىڭداغاندا كوڭلدىڭ اوسەرى بار.

بىلمىدەن. آياما سوزدىڭ ماين،
 آلتى اولەڭمىن ەبلەردم *آننىڭ جاين،

ايزدك باسى قانغرسن، ايردك كوئيلي
 جانغرسن ديب اويلادم آيتقان ساين.
 كوكيره گنده اوتى بار اويلى ادامغا
 بول سوزمنك سوزورتى تورار دايين.

اومردك آلدى استق آرتى سۇوق،
 آلدى اوين، آرت جانغى مۇنغا جۇوق.
 جاقسى آندى تكداساڭ اوى كوزك مين
 اومر ساۋلە كورسەتەر سۇوداى تنق.

1896

۵

قۇلاقدان كرب بويدى آلر
 جاقسى آن مين تاتدى كوى،
 كوئىلكە تورلى اوى سالار،
 آندى سويسك مينچە سۇى.

دۇنيە اويدان چاغدى
 اوزمدى اوزم اوميتب،
 كوئيلم آندى اۇغدى
 جورەگم بويدى جليتب.

آكساغان چولده سۇۇ تابسا
 باس قويمايما باستاۋغا (۶۷).?
 برەۋ تورتسە يا قاقسا
 بوى توقتاماس جاسقاۋغا.

بىر كۇيگىز، سۇيگىز
 ايسكى، اومردى تىرگىزەر،
 اومر تونن كىيگىز
 جوقدى بار قىب جورگىزەر.

اىستىكەندى بولادى
 قۇلاغم ايسكى سېردى،
 ايسكى اويغا كوئىلم تولادى
 تىرتىب اوتىكەن قۇرغردى.
 اچىب تىرەك بويلايمىن
 اوتىكەن كۈننىك اۋۇلارن؛
 جانا چىن دىب اويلايمىن
 جورىدك جالغان چۇۋۇلارن.

تاغى سىنە باستايمىن
 كۈندە آلداغىچ قۇۋۇلارغا.
 ايسم چىغى قاچىبايمىن،
 مېن اچىبەگەن اۋۇ بارما!!...

1897

III. ۷. ۸. بولم

سۇيۇۋۇ تۇۋرالى

چىلىسىز تۇندە جارق آي
 ساۋلەسى سۇۋدا درلەدەب،

أۆلۈك جانى تيرەك ساي،
تاسيغان اوزەن كۆرلەدە،

قالك آغاچ جايپيراغى
سېرلاىب "اوزدى - ءاوزى،
كورنەبى جىردك توپيراغى،
قۇلپىرغان جاسل جىر جۇزى،

تاۋ جاڭغىرىغىب "آن قوسب
اۋرگەن "ايت بين آيتاققا،
كىلمەبىبە ايدك جول توسب
جولىغۇۋغا آۋلاققا.

تايمانداماي تاملجىب،
بىر سۇۋىنىب، بىر اسب،
دېم آلا آلماي داملىغىب،
ايلەك قاغىب بوس چوچىب،

سوز آيتا آلماي بوگەلب،
دۇرسىل قاغىب جۇرەگى،
تۇرمايىبا ايدى سۇيىنىب
تاماققا كىرە ايدىگى.

1888.

۲

اۋەلدە بىر سۇۋۇق مۇز آفل زىرەك،
جىلتقان تۇلا بويدى استىق جۇرەك.

توقناتارلق تالابدى چدامدلىق،

بۇل قايراتدان چىغادى، بىلسەڭ كىرەك.

آقلى، قايرات، جۇرەكدى بىردەى اۋستا،

سوندا تولق بولاسۇڭ ايلدىن بولەك.

جىكە - جىكە بىرەۋى جارىتبايدى،

جولدا جوق جارم - ايسدى جاقسى دىمەك.

آقلىدا آچۇۋدا جوق، كۈلكىدە جوق،

تۇۋلاب، قايناب بىر جۇرەك قىلدى آلك.

بىرەۋىنىڭ كۈنى جوق، بىرەۋىسىز،

غلم سول اۋچەۋىنىڭ ءجونى بىلمەك.

غاچقتىق، قۇمارلىق بىن اول ايسكى جول.

قۇمارلىق بىر ناپسى اۋچىن بولادى سول.

سىندىن آرتق جان جوق دىب غاچق بولدىم،

مىن زە بولسام بولايىن، سىن آمان بول.

كوڭلىمنىڭ راخاتى سىن بولغانسىن

جاسىرنىبا، نۇرىيىكا جان قۇۋانسىن.

بىرگە جاققان بىرەۋگە جاقباۋچى ايدى،

سۈركەمدى تىرى جانغا نىيتكىن جانسۇڭ؟!

غاچقتىق كىلسە جىكەر بويىڭدى آلب،

جۇددەتەر بىزىڭكەك آورۇۋ سقىلدانب،

تۇلا بوى توڭار، سۇۋر، اۋمت اۋزىد،

دامەلەنسە اورتىدەر كۇيىب، جانب

خور بولدى جانم،

سینسزده مینک کونم.

بیک بتدی مخالم،

تاقدردان کیلسگن زولم.

تاقدر ایتسه آلا

نه کورمهیدی بانددا!

سایرای بیر تنم

سارغایغان سوک بول دیرتدهن.

بوکلدی بیلم،

جارتایغان سوک آرسیرتدهن.

فامقدی کوکل،

قایتسه بولار جیئکل!

ساغندم سینى

کورمدم ديب كوب زامان،

آدام ديب مینى،

سالماڭك سین خات ماغان.

جای تابالمایرى جورهك

جاسیغان سوک سۇيدك!!

بۇ قىلغان زارم

بارسا جاردك ماڭينا،

اول قىلغان دارم
اغچىغىمىڭ جانينا.

اوڭالدىرب اويدى
تۈزەتتەيمە بويدى؟!

1889.

۴

سەين مەينى نەيتەنس؟

مەينى تاستاب،

اونىر باستاب

جاينگا،

جانانا آلداب،

آرباب

اوز بىتىڭ مەين سەين كەيتەنس.

نەيگە آورە ايتەنس؟

قونىلسەباي،

بەسەلسەباي

بەيىڭگا،

جانانجاندان

باي تاب،

اومىر بويسى خور اوتەنس!

ايت چۆرىك اورتەندى!

اوت بوب جانب،

جالن چالب

اچيمه،

ايتدى خورمن،

زارمن،

سين اوزدك غوى بول جيلكهمدى!

كم بلغر ايرتهكدى?

ءاولم آيتباس،

كيلسه قايتباس

كسيگه،

بو كونگى كون

بارمن،

جولداس ايتدك سين بوتهدى!

ءاچقدو قيين جول!

جيتسك جيتدك،

جيتىدى اوتدك

نە بولدى?

آرماندا ءاومر

اوتدى،

اوبلارما ايسكەن بىر ميني سول?

سالديراب آياق - قول.

جيتىدى سىرتكە

ءاچم دىرتكە

تىز تولدى.

آجال ۋاقتى

جيتدى،

مىن اولەين سىن ساۋ بول!

چن جۇرەك بىر جۇرەك،

قايتا تولقب،

جولدان قورقپ

آينىماس.

چيگىندى،

قايتىباس.

اولسە بىر سوز بىن، نە كىرەك؟

بلەسن سىن زىرەك.

مىن بىندەگە

بولدى دىمە.

كىل قاراس!

ايچ كم سوگس

آيتىباس،

راخم قلساك كىل ايرتەرەك!

چن غاچق مىن ساغان:

كىيب جۇرسەم،

سىنى كورسەم

لام، مەمىم دىب

بىر سوز آيتار

خال جوق،

ايرب كىتەر بوى سول زامان!

اويگدى سين ماغان
 بېر بولمەدك .
 تېنر كېلمەدك
 مېنى ئەزدەب،
 اچكده استق
 قان جوق،

تاس باۋر چار. بول خوچ آمان!
 چار، سېنك كوكلك توق.
 آق ايتكدى،
 نور ييتكدى
 مېنچكى
 قەماغان سوڭ
 آلا،

ئەۋزى سورلى ايتسە آمال جوق.
 سېن آندك جونىر اوق،
 تا گرى قازى،
 تاس تارازى،
 تېنتە كدى
 سۇراماس دېب
 قالما،
 سېرت بۇزغانك بېل اورنى جوق.

جگتدك قزغا آيتقانى

آيتدم سالدم قلام قاس.
 ساغان قۇربان مال مېن باس.
 ساغىغاندا سېنى اويىلاب
 كېلەر كوز كه استق جاس.

سېنەن آرتق جان تۇوماس،
 تۇوسا تۇوار آرتلماس.
 بىر اوز كىنەن باسقاغا
 انتقدىغم آيتىلماس.

آسك آدم آينىماس،
 بىر سېتىنەن قابىراماس.
 كورمىسەمدە، كورسەمدە
 كوكتە سېنەن آيراماس.

كوزم جانقا قاراماس،
 جاندا ماغان جاراماس،
 تارتوسە كدە ءنوسكىدى
 ايسكدرمە ايدم جالاڭچ.

ايىغىمدا سىزدك چاچ،
 آيقالاسب تاي - تالاس
 ءلاززات آلساق بولمايمە،
 كوز جۇمىۋولى كوكتل ماس.

سزده سمبات، بزده اخلاس،

اوسى سوزم باری راس،

سزدهى جاردك جالغاندا

قزيعينا جان نوباس

ايتك ايتكە تىكەندە،

دېمك كىتىپ سۈيگەندە

بى چورلاب، تان ايرب

اچم اوتداى كۈيگەندە،

چۈرەك بالق اىگەندە،

اچكى سزدى تۈيگەندە -

ازدەب تابار سۈكقارمن،

چاراستقى چۈيگەندە -

قلىغكدا جوق اوعات،

باراب تويمان جۈز قانات،

استق تارتىپ باراسك

بىر ساغاندان بىر ساغات،

بىر قىرغاول جىز قانات،

اچ بىيىنگدى بىر قارات،

چاقىداى بىر جۈوقتاب،

تاماشكمان ايقالات

قزداڭ جگەگە آيتقانى

قىيىستىر ب ماقىلانىز،

اويلاساڭ نە تا، بايسىز.

بىزدە ايرىك چوق "اوزك" بىل،

آلده نىگە باستايسىز.

بىزدە "ار كمدى بايقايمىز،

تاب يىر گەننەن تايقايمىز.

سۇزدەي آسىل كىز بولسا

قايتىپ باسدى چايقايمىز؟!

آقېلىڭا "سوزك" ساي

"سىز جالان چوق، بىز "بىر" ماي،

استق "سوزك" كىردى اچكە.

ماي تۇراما چچىماي؟!

قەبىل كورسەڭ كوڭلم جاي،

تاستاب كىتسەڭ باپىرم - آي!

"ايت قور آدم بولاما

بۇل جالغاندا سورلىڭى - آي؟!

تدەگمدى بىر مەسەڭ،

آمالم نە جىرلەسەڭ?

"اۋىر قىلما بويىڭا

چنى چاقسى كور مەسەڭ!

قايغۇڭ بولار چىير مېن تىك،
 قارا كوڭلم چىير مېن تىك،
 سىنسىز ماغان جات تۈسەك
 بولار بېيىنە كور مېن تىك.

سىز بىر سۇڭقار - جاھىياز
 چىير جۈزىنەن آغان باج (۶۸)،
 بىزدەي غارب ايسەبسىز
 ايسىڭكەدە جۈرمۇحتاج.

كوڭلك تۇرسا بىزدەي آلب،
 چىنى مېنەن قوزغالب،
 بىر قىرغاول، سىز تويغىن،
 بويانداي بىير كىل دە آلب!

تال چىبە كەدى اورالب،
 گۈل چىبەداي بۇرالمى،
 سالماغىڭنان جانچىلب
 قالسىن قۇمار بىر قاتب.

مۇنى جازدم اويلاىب،
 اويدا باردان تولغانىب،
 كىرسە اچىڭدا اوقىيى بىير
 بوز بالالار قولغا آلب،

مۇنى اوقىسا كم تانب،
 جۇرەگىنە اوت جانب،
 سوزدى اۇغارلق جان تابسا
 آيتسا جارار ءآن سالب،
 اولمك جىيىغان تىربانب،
 ءآن اۇيرەنسكەن ارغالب
 سورلى كوكمباي (6۹) خور بولدى - آو،
 اوسىچادان قۇرقالب.

1889

۷

قزارب، سۇرلاب،
 دۇبىلدەب جۇرەگى.
 اوز، گەدەن اورلاب.
 اوزدى ءاوزى كىرەگى.
 ايسكى غاچق قۇمارلى،
 بىرچولدان قايتا آلماي،
 جولقسا اول زارلى
 سوز جوندەب آيتا آلماي.
 آياكداب آقىرن
 جۇرەك بىن آلىسب،
 سىدىرن، تقيرن
 كوكل مین تانىسب،

دېم ئالس اسىنب،

ساۋساغى سۇۋىنب،

يىلگىسىز قىيىلب،

بچىنى قويىلب،

ايغى تىيىب

نومەندەب ئوردەرى،

اۋندەمدى سۇيىب

ماس بولب اوزدەرى،

جانندا چاپىراق،

اۋستىدە جۇلدۇزدا،

يىلىدەب، قالىتىراب،

جىگتەين اول قىزدا.

اوزگە ماويدان تىيىلب

بىرى مېن بىرى آۋرە،

جۈرەككە قۇيىلب

جان راخات بىر ساۋلە،

كو كىرەك اىلجىرەب،

بۇۋىندار بۇۋىساب،

راخاتەين آسىرەب،

كوزىنە جاس آلب.

جۈيرەك نىل، تىرەك اۋى،

سول كۈندە قايدا ايدان؟!

غاچقغا موين قوی .
جیگلدك، جیگلدك؟!

1891

۸

كوزمنك قاراسی .

كوگلمنك ساناسی .

بتمهیدی اچمه

غاچبغكنك جاراسی .

قازاقدك داناسی .

جاسی اولسكن آغاسی ،

بار دیمس سیمدهی بیر

آدامنك بالاسی .

جولین ، جولین

آغیزب كوز ماین ،

آیتووغا کیلسكه نده

قالقاما سوزداین .

چوره كدهن دوزغاین

آده بدن اوز باين .

اوزی ده بلمه مه

كوب سويلدب سوز باين؟!

تیره گدهب قاراسن ،

تيلميرب تور مایسك .

ئىيى خابار جۇرگەنسب
بىك قاتتى سنايسك.

سان كىسى مۇڭاسىن.

سابرمىن چدايسك.

كۆيەمن، جانان

ايچ راخم قلمايسك.

كىئىن ماڭداي، قالىن چاچ

يا بىر كىنر، يا قولايچ،

آت تاماق، قىزىل جۇز.

قاراغم بىتكدى آچ.

قاراكوز ايمەك قاس،

قاراسا جان تويماس.

أوزك بار قىزىل گۈل،

آت تىك كىچالماس.

قىر مۇرن، قىچا بىل

سولقندار سوقسا جىل،

آت ايتك اولبىرەب

اوز گەچە تىكەن گۈل.

قاراغم بىرمەن كىل.

بىر گەدە كوئىل بول،

قالغامنىك نۇسقاسن

كوز، كوزم، بىر كىتىل.

قايغۇڭ قىس ،

جۇزۇڭ جاز ،

بولامىن كورسەم ۋەماز .

كۆلۈمكىڭىز بويدى ئاز ،

بۆلمۈلداي چىقسا ۋەماز .

كەسەب ۋەتۇرد - آراز (۷۰)

بۇراڭداپ قىلما ئاز ،

مال تۇڭل باسەدى

جولىڭىڭا بېرىسەم دە آراز .

ۋەايىسەڭ گۈل آڭقىغان ،

تۇرك كۈن جالغىغان ،

كورگەندە بوى ايرىب

سۈيەڭم بالغىغان .

قاياۋسىز قالپىنان

ۋەاوزى آرتق داڭقىنان ،

قىزل ۋەتل چىغا ئالماس

ماقماۋدۇڭ چارتىنان .

سېنىن جان ۋەلازىنى ،

سېنىن ئان ۋەچارىنى .

سۇلۇۋدى سۈيەڭدەك

بايغامبار سۈننىتى .

ئەدەبەم ساغان ايب ،

غاچغىڭدا قاينغۇ جىب ؟

اور تەنگەن جۆرە كەكە،
 بىر كورگەن بولار سىب
 بزددەدى عاشق كوب،
 قايسى ساغان دوب.
 چوندەب دە آيتبادم
 جۆرەگە دۇپلەدەب.

نازىنا كە چدار،
 بۇرا كداب جۆر چىغار
 قاسقايا كۈلگەنى
 قىلادى دىم قۇمار.

ايرىمەس قەسىپار،
 آر كە - آق اۋمىنار.
 خۇداى - آۋ بۇل كوگلم
 كۈن بارما بىر تىنار؟!

1891

 ۹

استقان، سۇۋىقان
 بويىگى بىر كوگلم،
 دۈنيەنى اۋىتىقان
 قۇمارك تۈزار بىل.

اۋىلىكى كىزگە
 قايتىغان كوگلمك

ایسه بدهب اوزكده
توریندن "اومردك".

"بر جافسی . کونم دیب
قزریق بین سویلهس،
آرتینان او نیم دیب
اویالب کیزده سب

"بر آخیماق آتکیمه
سقلدی کوریندر،
اونین او تکه گد
آیتووغا ایریندر.

آیتووغا بلسه ایرنیمس،
ناداندق بین جیگلهس.
بلسگن کسی آیتسا اوغان
ناداندیغی کیمیمس.

1893

۱۰

غاچقدك تلی تلسر تیل،
کوز بین کورده "اچن تیل".
سویسه ر جاسدار خاته ایتدیس،
مییلک "اینان، مییلک کول".
اول تلسکه ایدك او گدایلی،
حاریسر بلب سوندایدی.

ئېلىپ - ئاق اۋغىب قويۇۋىچى ايم،
 ايندى اچىمە قونبايدى.

1894

IX بۇلام

سۇلۇۋ قز تۇۋرالى

۱

قاقتاغان آق كۆمسەدى كىك ماڭدايلى،
 آلاسز قارا كوزى نۇر جايىدايلى.

جىكچكە قارا قاسى سزب قويغان
 نۇر جاڭا اۋخسانان تۇۋغان ايدى.

ماڭدايدان تۇورا تۇسكەن قولى مۇرن،
 آچىچا جۇز، آل قىزىل بيت تىل بايلايدى.

أوزن آچسا كورينەر كرسىر ئىسى،
 سىقلىدى قول مېن تىرگەن، ءاچ قايىدايدى.

سويلەسە سوزى آدەيدى ءام ماغىئالى،
 كۆلكىسى بېينە بۇلبۇل قۇس سايرايدى.

جۇب - جۇمر ئۇن تورغىنداي موينى بار،
 ئولبىرەگەن تاماغىن كۈن چالمايدى.

تاقىدايدى جاۋرنى بار، ايغى تىك،

ايكى آلمانا كىيۈدەسىدە قىسايمايدي.

(آباي 12)

سوراقنى ئوزن دا ايمىس، قىقادا ايمىس،
نازك بيل تال چىقماي بۇراڭدايدى.

ايتىندى جاس بالانك بىلدى بار،
ءاجىسىز آر ساۋساغى اسكە انگىلى.
قولاك قارا چاچى بار جىدىك تالدى،
تورغىنداي تولقىندىرب كوز تاڭدايدى.

0=0=0

قانداي قىزدا ەلازات بار جان تاتباغان?
سۇلۇۋى بۇل زامانك تىك جاتباغان.
اون سىڭىر، اون توغزغا كېلىگەنن سوڭ
الماسى او كېبە بولار قول باتباغان.

بۇلارڭ كىيى بىرىنك منىزدەرى
ايچ نارسە كورمىگەنس بۇرتاقباغان،
كىيى بىرى جايدارى آچق بولامى دىب
اورنىز آدمدار مىن جىرتاقباغان.
آولادە سۇلۇۋ جىيى بىرگە مالم،
جىگىدى جۇرت ماقتاغان قىر جاقباغان.

— — —

كىيى جىگت آرسىزىق مىن اۋياتىنىي
قولى جىتىبىس نارسەگە تىرتاقباغان،
كىيى جىگت ماقتان اۋچىن قىلوقىلماي
بويىنا مايدانق مىن سىرساقباغان.

اورندى اسكە ءجۇرب اوى تاپباغان،
 نە بولماسا جۇمىس قىب مال باقباغان.
 خاسىيەتدى بولمايدى اونداى جىكت،
 انچىين قۇر بىكەرگە بۇلغاقدان.

1884

۲

بلەكتەدى آرقاسندا اورگەن بۇرم
 چولپىسى (۱۱۲) سىلدىرقاغىب جۇرسە آقيرىن
 قامچات بورك، آق تاماق، قاراق سۇوى
 سۇلۇۋ قىزدىك كورب بىك مۇنداى تۇرىن

السىز قارا كوزى اينادايىن
 جۇرەككە استى تىيب سالغان ساين.
 اولمىردىگەن آق ايتدى، آچق ءجۇزدى،
 ءتسى آدەمى كورب - بىك قىزدىك جاين.
 بۇراڭ بىل، بويسى سۇلۇۋ، كىچكە نە آياق،
 بولادى اوسىنداى قىر نىكەن - ساياق.
 پىكەن الماسقىلدى تاندى قىزدى
 بوەمن دا تۇرامىن كورگەندەى - آق

ايكەردە قولك تىسە بلەگىتە
 نۇپلدىد قان سوغادى جۇرەگىتە.
 يىتىشكىدى تاماغىنا تاياب بارساڭ
 چىرلەپ بۇۋ اينىدى سۇيەگىتە

1889.

X. بولم

آتدڭ سنى

چوقبارداي كيكىلى بار، قامس قۇلاق،
قوى مويندى، قويان جاق، بوكن قاباق،
اۋزى اومرتقا چىڭقى مايدا جالدى،
اوى جىلكەلى اۋگرەيگەن بولسا ساغاق.

تىكە مۇرن، سالپى ايرن، اۋزن ^۱تستى،
قابرغالى جوتاس بولسا كۇچتى.
اويندى ايتى بوب — بولك اوميراۋلى،
توياتداغان بۇر كىدەي سالىق توسدى.

جوۋان ناقر باقايلى، جۇمر توياق،
چىتاغى قابرغادان تۇرسا اولاق.
جىر — سوغارى، سكرلى، آياغىك،
جاۋرنى ايتىز. جالباق، ناقتايداي — اق.

كىك ساۋرلى، تارمقن قالباغايلى،
آلدى — آرئى بىردەي كىلگەن ايرگە جايلى،
كۈلتە قۇيرىق، قل ^۲تۈبى آلدى كىلب،
كوتەندىگى سىڭقى آلامايلى.

اۋرچىغى تومەن بىتكەن، چاقىباق ايندى،
اۋزى ساندى دوڭكەلەك كىلسە كوتتى،
سرتى سقا، باۋىرى جازق كىلب،
آرتى تالتاق، اوماسى اولمەرچەكتى.

چيدەرلىكى جۇۋانداۋ، بوتا ترسەك،
 يېنىنە جىل تىچدى ايكىندى مۇنب جۇرسەك
 ايكى كوزن توڭكەرب قايرغالاب
 بىلدەۋدە تىچ تۇرسن بايلاپ كورسەك.

تغلىماي عام سۇرنىمى جۇردەك كوسەم،
 ايدك قاعب ايليرب جۇرسە اسەم.
 چابسا جۇيرك، منسە بيرك، جۇۋان — جۇۋاس،
 رازى ايمەن اوسىداي ات منبەسەم.

اياڭنى تماقدى آلچى كىيىگىز گەندەي.
 كىيىنى بۇلبۇل قاعب جۇرگىز گەندەي.
 چابقان آنقا جىتىگىز بەس بو كەن جىلس
 ازاقلىك قولىما مېر تىيىگىز بەي.

1886.

XI • بولم

آكچىلىق تىۋۇرالى

قان سوتاردا بۇر كىچى چىغادى آڭغا،
 تاسدان تولىكى تايىلار آڭدىغانغا،
 چاقسى ات يىن تاتۇۋ جولداس مېر قانى — يىت،
 اڭغايلى اقچام كىيىم آڭچى ادامغا.
 سالاڭ ايتىب جولغىما قايتقان ازى.
 ساغادان سىمىك قاعب ەز چالغاندا.

بۇر كىچى تاۋاسىدا، قاغۇۋىچى اويدا،
ئازدۇك يىتىن نۆزەتتەب آڭداغاندا،

توماغاسن تارتقاندا بۇر قىرمان
قىران قۇس كوزى كورب ساقماغاندا،
تومەن اوچسام تۇلكى اورلەپ قۇتيلارديب
قاندى كوز قايقاڭ ايتىپ چقسا اسپانغا.

كىرە - تۇرا قالدى قاچقان تۇلكى
قۇتلماسن بىلكەن سوڭ قۇر قاچقانغا،
أوزن آچىپ قوقاقداب نىسن قايراب
اودا تالاس قىلدى چىن جانغا.

قىرق كورەر كوڭلدى بولسا آڭچىلار
چابار چىبرى قارامى جىغلانغا.

قىرق - پىچاقىن قىرچىدەب تۇرغان تۇلكى
اوداعى اوسال جاۋ ايمەس قىران پانغا.

سىڭىز نايزا قولندا كوز اۇدارماي،
بانردا ايبال قىلمايدى ايرىنەك تاڭغا،
قانات، قوبىرق سۇۋىلداپ اسقراي
كوكدەن قىران سورغالاب قۇيىلغاندا.

جارق - جۇرق ايتىپ ايكەۋى ايقاسادى

چىكەباتر چىققانداي قان مايدانغا،

بىرەۋى كوك، بىرەۋى چىر تاغىسى

آدام ئوچن باتىسىب قىرل قانغا.

قارا آپىلاق، بۇر كىت قارا، تۈلكى قىزىل،
 اۋخسايىدى قاسا سۇلۇۋ چوملغانغا:
 قارا چاچن كوتىرب ايىكى چىنتاق،
 اودا بۇلك — بۇلك ايتىدىمە سىپاڭغاندا؟

آپىلاق ايت قىب — قىزىل ايت، چاب — جالاڭچ،
 قارا چاچ قىزىل جۈزدى جاسرغاندا.
 كۈيەۋى اير، قالگىدىغى سۇلۇۋ بولب،
 جانا اۋخسار تار تۈسە كدە جولغاسقانغا.

آرت چاغىنان چاورنى بۇلكىدىدى
 قىران بۇكتىب آستىنا ۋال باسقاندا.
 قۇسى دا ايسىنە قوراز دانار،
 آلس ايىكى آلالى تۈلكى آغاندا.

قۇيرى مىن اۋچ توغزىب چىمكدا
 جاسى اۋلكەندەر جانىما بايلاغاندا
 سىلكە كىيب تماقدى، ناسىبايدى
 بىر آتاسن، كوگىمك جايلانغاندا.

تاۋدان جىيدە تىرگەندەى آلبىرسە،
 بىر جاسايسك قۇمارك، آرقاڭغاندا.
 كوگىرە كدە جاماندىق اىچ نىدىت جۈز،
 آك بولدى كىمكەسك قۇس سالغاندا.

اىچ كىمكە زىانى جۈز اوزم كورگەن
 بىر قىزق اسم ايكەن سۇم جالغاندا.

كوكيره گى سىزمدى كوگىلى اويلىغا
 بارى دە . آنق تورمايما اويلاڭغاندا .
 اوقباسك ءاوسترت قاراب بولغاقداساك ،
 سۇۋرەتن كورەلماسك كوت باقباساك ،
 كوله ككەسى تۇسەدى كو كەيىكە ،
 ءار سوزن ءبر اويلاپ سالماقداساك .
 مۇنى اوقىسا جكتەر آڭچى اوقىسن ،
 بلد آلماسك قۇس سالب ءدام تاتماسك .
 1886 .

XII . بولم .

جلدك ءتورت مېزگىلى تۇۋرالى .

جازغى — تۇرى

جازغى تۇرم قالمايدى قسك سزى ،
 ماسايدى قۇلپىرار چىردك ءجۇزى ،
 جان — جانيۋار ، ادام زات آتالسا
 آنا — آناداى ايلچىرەر كۇتك كوزى .

جازدك كوركى اينەدى جك قۇس مېن ،
 جاي راڭداسب جاس كۇلەر قۇربىس مېن
 كوردەن جاڭا تۇرغانداى كېمىر مېن چال
 جالباڭداسار ءاوزىنك تۇرغىس مېن .

قرداغى ايل اويداغى ايل مین آراسىب،

كۆلمدەسب كوريسب، قۇچاق تاسب؛

چارۋا قۇۋۇغان جاسداردك مويىنى بوساب،

سېرلەسب، سىرلەسب، ماۋقن باسب؛

تۈبە بوزداب، قولى قوزداب، قورادا چۇۋ — چۇۋ،

كوبەلەك يىن، قۇس يىنەن سايدا دۇۋ — دۇۋ،

گۈل مین آغاچ مايىسب قاراغاندا

سېدر قاغىب، بۇراڭداب آغادى سۇۋ.

كول جاغالاى مامرلاب قۇۋمىنەن قاز،

جۇمرتقا از دەب جۇگىرىب بالالار ماز.

اۋچقۇر آت يىن زىراتب تاستاغاندا

جارق — جۇرق ايتب الينەر كوك داۋلپاز.

قۇس قاتارلاب بايلاغان قانچىغاغا،

قىز بۇراڭداب چايىسب قلادى ناز.

جازغا جاقسى كىينەر قىز كىلنچەك.

جىر جۇزىنە، اوڭ يىردىر گۈل بايچەچەك.

قىردا تورغاى سايراسا سايدا بۇلىۋول،

تاسداغى، اۋنىن قوسار بايغىز كوكەك.

جاڭا پۇل مین جامىراب ساۋدە گەرلەر.

دېقانچىلار جىر جىرتىب، ايگن ايگەر.

چارۋانك بىرەۋى ايگەۋ بولب

جاڭا نول مین كويىب داۋلەت اونىر.

بیزدندیرب جیر جۇزن تاڭیرم چیبەر
 مییر - باندق دۇنیه گە نۇرن توگەر .
 آنامزداى جیر اییب ایمز گەندە
 بیینه آکە گدەى اوستینگە اسپان تونەر .

جاز جیبر جان بیر گن قارا جیر گە
 راحمەتینە آلانك كوئلك سینەر .
 مال سیمیرەر، آق بیئش آس کوبیدەر .
 آدام - زاتدك كوئلك اوسب کوتدیریر .

قارا تاسدان باسقانك باری جادیراب
 بیر ساراگنان باسقانك بییلی اینەر .
 تاماچالاب قاراساك تاڭیری اسپنه
 بویك بالقب ایرییدی اچدە جگەر .

كۇن جوقدا كسمینەر جۇلدزین آی
 اول قایتسن قارا تۇندە جار قلدماى .
 تاك آتقان سوك چغارن كۇننك بلب
 عاوئى قاچار بولا آلماس بۇرنغیدای .

كۇن كۇیدۇ، جیر قالكدق ساغینچدی،
 ایكهۆینك قۇمارى سونداى كۇچدی .
 كۇن قىرنداب جۇر گەندە كوب قوجا ئداب
 كۇیدۇ کیلدى، آی جۇلدز كوتن قسدى .

آی جۇلدزغا جلی جیل خیار بیرب
 جان - جانیوار قۇوانار تویغا ایلییرب .

آزالی آق كورپەسنى سىلكە تاستاپ
 جىر كۈلمدەر اوزىنى چىراي بىرپ.
 كىمپىر چال چۇۋاق از دەپ، بالا چۇۋولار،
 مال مازاتىب، قۇۋاتىب آۋناب قۇۋنار.
 جىرچى قۇسدار آۋەدە اولەك آيتىب
 قىقۇۋ سالار كۈلدەگى قازىين قۇۋولار.
 كۈن كۈيەۋن جىر كوكسىب آلا قۇسداي،
 برەۋىنە برەۋى قوسىلسىباي،
 كوگىلى كۈن لىيىنە تويغانان سوڭ
 جىر تولقسىب تۇرلەندىر توتى قۇسداي.
 آدم تىكدەپ كورە آلماس كۈننىڭ كوزىن.
 سۇيىب، جىلب تۇرادى جان لىيىزىن.
 قىزىل آراي سارى آلتىن چاتىرىنا
 كۈننىڭ كىچكە كرگەن كوردى كوزم.

1890

جاز.

جازدى كۈن چىلدە بولغاندا،
 كوك اوراي چالغىن، بايچە چەك
 اوزارب اوسىب تولغاندا،
 كۇر كىرەب جاتقان اوزەنكە
 كوچىب اول قونغاندا:

چۇرقىراپ جاتقان جلقىنك
 چالغىننان جۈنى قىلىداب،
 ات، آيغىرلار، بىدلەر
 بۇيرى چىغىپ اڭقىلداپ،
 سۇۋدا تۇرۇپ چىمىداپ
 قۇيرىغى مېن چىلىداپ.
 آراسىدا قۇلن، تاى
 آينالا چاۋب بۇلتىداپ،

جوغارى، تومىن اۋىرەك، قاز
 اۋچىپ تۇرسا سىمىلداپ،
 قىز، كىلىنچەك، اۋى تىگەر
 بۇرالا باسب بىلقلداپ،
 آق بىلەگى سىناپ
 آزلەسب سىقلداپ.

مال اچىنىش آينال،

كۈڭىلى جاقسى جايلاناب
 باىدا كىلەر اولغا
 آياڭچىلى چىلىداپ.

سابادان قىز قۇيدىرب.

اورتاسىنا قويدىرب

جاسى اولكەندەر بىر بولەك

كىڭەسب، كۇل سىقلداپ،

جالچى آلدانغان جاس بالا

جاغلايدى چىچىسىن

ايت آپەر دىب قىقلداپ.

كوله ئىكە قىلب باسپىنا،

كلىم توسەب آستىنا

سالتاناندى بايلاردىك

ساماۋرنى بۇرقىلداپ

بىلمىدىلەر سوز آيتسا

بايگە اتىداي آتقىلداپ،

اوز گەلەر باسن ايزىدى

«آرىنە» دىب ماقۇلداپ.

اق كويىلەكتى، تايلاقى

آقساقال چىغار بىر چىتىدەن،

«مالىكىدى آرى قايتار» دىب

مالچىلارغا قاتقىلداپ،

باي «بايغۇسىم» دىسەن دىب،

چاقىرب قىمز بىرسەن دىب

چارامساقىب جالدىلداپ.

چاپاندارن بىلسەنگەن

آساۋ مەنب تىكسەلگەن

جىلقىچىلار كىب تۇرسا

تاك ايرتە ئىنەن سالدىلداپ.

ملىق آتقان، قۇس سالغان

جاس بوز بالا بىر بولدىك

سۇۋ جاغلاپ قۇۋىتىلداپ.

قايرىب سالغان كوك قۇسى

كوتەرىلە بىزگەندە

قاز سپرسا چار قىلدا،
 باغاناغى بايغۇس چال
 اولدا تۇرب كۆلەدى،
 خوچەمدەت قىلب چار قىلدا.

1886.

كۆز

۱

سۆز بولت تۈسى سۈۈق قاپتايدى آسيان،
 كۆز بولب دمقل تۇمان چيردى باسقان،
 توبغانىما بامەيس، توڭغانىما،
 چالغى اويتاب يىبە قاچقان. تى اى چارسقان؟

جاسل چوب، بايچەچىك جوق بۇر نغيداي،
 جاسدار كۆلمەس، جۇگرمەس بالا چوۋۇلدى
 خايرچى چال - كىمپردى تۈسى كىتىپ
 چاپراغىنان آيرىلغان آغاچ قۇۋۇراي.

بەرەۋ مالما سايىيىدى سالب ايسىن،
 سالىير اڭقى تارتىتى جىرتق كىيىم.
 اينەسىنە ايبىرتىپ چوۋۇدا عجبىن
 جاس قانندار جىرتىلغان جامايدى اۋوسىن.

قاز، تىرنا قانارلاب قايتسا بىرمدىن.

استىندا آر چومچى عجور، اول بىر كىرۋەن

قاي اولدى كورسە كدە جابرقا ئقى،
 كۈلگى اوين كورنەيدى، سيمىل — سىرۋەن
 كىمپىر، چال قۇرچاڭ قاغى بالا بۇرسەڭ،
 كوڭلىنى قارا سۇۋۇق قردا جۇرسەڭ.
 كىمىك سۇيەك، سورپا — سۇۋۇ تىمەنگەن سوڭ
 اويدە، ايت جوق تىچقان اولاب قايدا كورسەڭ.
 كۈزەۋ تۇزغان، اوتى جوق ايلدىڭ ماڭى،
 تۇمان بولار جىل سوقسا چاڭ — تۇزايڭ!
 اوت جاقباغان، اوينىڭ سۇرى قاچىڭ
 اسدان قورققان قازاڭدىڭ قۇرسى زايڭ.

1889

۲

چارچا. جىل — توقسان مەن سول ئېر — ايكى آى
 قىدىڭ باسى، ئېرى ايرتە، بىرەۋى جاي.
 ايرنە بارسام جىمىمدى جىب قويام دىب
 قىرمامىن كۈزەۋدە اوتىرار باى.
 كىدەيدىڭ، اوزى جۇرەر مالىدى باغى،
 اوتىرۇۋغا اوتىن جوق اوزىدى جاي.
 توكىغان، ايين جىلىتىپ، تونىن ايدىب،
 چىمكىن تىگەر قاتىنى بۇرسەڭ قاغى.
 جالس بالاغا اوتدا جوق تۇرغان مازداب،
 تالتاب قاقتانالماي اولە جازداب.

كىمپىر - چالى بار بولسا قانداي قىين،

بىر جاغىنان قسقاندا اودا آرىناب.

كارى قوى ايدىب سويغان بايدىك ءاۋىسى

قاي چىرىنەن كىدەيدىك تۇرسىن كۋىسى.

قارا قىيدان اورتا قاب اۇرسىباي بىرسە

اودا قلغان كىدەيگە اۋلىكەن سىسى.

قار جاۋسادا توڭبايدى باي بالاس،

ءاۋى جلى كىينر تۇتقان آينالاسى.

باي اولىنا جالچى اولى جالينچىدى،

آغب چۇرب اوينانار كوزدىك جاسى.

جالچى اۋىينە جانى آچىب آس بىرمىس باي

ارتق خاير ارتقچا خىزمەتكە اوراي.

بايدا بىيل، جالچىدا ميبىردە جوق،

آكدستىرغان ايسكەۋن خۇدايم - آي!

آلسادا آيانچاقتاۋ كىدەي سۇرلى،

ايتكىك بلمەس بايدىكدا جوق غوى اورنى.

جاس بالا، كىمپىر - چالن تىنتىرەنمەي

بىرقس ساقتا تاس بولما، سىن دەۋ - غۇرلى.

1889

قس

آق كىيمىدى، دىندىلى، آق ساقالدى،

سوقىر، ملقاۋ، نانىماس تىرى جاندى،

اۋستى باسى آق قراۋ ئۇسى سۇۋۇق
باسقان جىرى سقۇلاب كىلىپ قالدى.

دىم آلىسى اۋسكىرك آيازىين قار،
كارى قۇداڭ قس كىلىپ آلەك سالدى.
اۋجباداى بۇركن كىيگەن اۋقچىراتىب،
آيازىينەن قترارب آجارلاندى.

بۇلتداى قاسى جاۋب ايسكى كوزن
باسن سەلكسە قار. جاۋب مازاڭدى آلدى.
بورانداى بۇرق - سارق ايتب دولدانغاندا
آلتى قانات آق اوردا ءاۋى چايقالدى.

اۋەس كورب جۇگرگەن جاس بالالار
بىتى، قولى دومبىغىب اۋسك چالدى.
چىيدەم مەن تون قاباتداب كىيگەن مالچى
بىت قاراۋغا چداماى تىرس آينالدى.

قارتىبىكەنگە قاجىماس قايران جىلقى

تېيتىغى قۇرۇۋىنا تىز تاقالدى
قسىين بىرگە تۇمىسەن سالدى قاسقەر،
مالچىلارم قورقما ايتكە مالدى.

سۈنۈيغا مالدى جايىب كۈزەتسكەر،
اۋىقى اولتۇرمەس قايرات قل، كۈزەت مالدى.
ءايت جىگەنچە قۇندىباى، قاناي (۷۳) جىسن
قۇر جىبەر مەنانت اۋرغان كارى چالدى.

1888

(آباى 13)

III. بولم .

تارچىمەلەر .

1. پۇۋ چكىننەن

۱

آنگىننك سىپاتى

جاسىنان ءتۇسن بىلبىر سىر بىرمەگەن،

دامەلەنسە، كۇندەسە بىلدىرمەگەن،

ناناسك نە آيتسادا آمالك جوق،

تۇسندە بىر كادك جوق آلدار دىگەن.

كىيدە پاك، كىيدە كونگىچ اورنى مېنەن،

كىيدە ايلەۋسىز، كىيدە اتق فورمى مېنەن،

كىيدە اۇندەمدى جۇرسەدە سوزگە باياۋ،

اوت جالنداي جاۋابكەر قۇربى مېنەن .

غاچقدق سوزگە جۇيرك آسىرەسە،

دېم آلىسىم، قۇمارم بىر سىن ديسە،

جانن قۇربان جولينا قلغان جانسب

كوز قاراۋى قۇبىلار آلدە نىچە .

كىيدە اويالچاق، تومەنچەك، كىيدە تىب - تىك،

قامقانسىر قاينغىرىب اورنى كىلسە

جاي جاڭا كسى بولب تۇك بىلمەگەن

قالجىڭن بىلدىرتىدىدى قالاي دىگەن،

جانك چوچر اور ليكي جاننان بولەك،

كسيگە بالدان ءاتدى اورنى كىلگەن .

يېتىدەي بويى بوساسا سىنرەر سوندا،

جاستق چىگب كوڭلدى چايقاغاندا،

غاچق قۇمار آقلمين بويىڭدى آلب

جلى جاۋاب ايسىتەر نە قلساڭدا .

ايمىنەر، ايدە دىگىنرەر داين قىلار،

جۇرەگىڭ قىلاي سوقسا پايىم قىلار .

جلى ءازىن سۇۋىتباس، دامىل كورمەس ،

بىر اوڭاچا جولىغار جىر آيتقىزار .

ايل اولاقدا اوڭاچا قولينا آلب

كوڭلىندەگى ساباغىن آيتىب تىنار .

جاسىنان كورسە اونى آقلى ساسقان

نە سۇرقيا جاندارك جۇرتدان آسقان .

جىگۋوگە، خور قىلۇۋغا تاغى دا اوستا،

اوزىنە كۇندەس چقسا جولى تالاسقان .

آجىۋاغا، خۇرلاۋغا ءتلى اورامدى ،

نە تۇرلى تۇزاق قۇرب كوڭلىن باسقان .

1889

۲

تاتيانىڭ آنەگىنىگە جازغان خاتى

آمال جوق قايتىم بىلدرمەي،

ياپىرم — آۋقايتىب آيتامن؟

قويماى دىرتك كۇيدىرمەي،

نە سالساڭدا تارتامەن.

تالايىنىز، باقىنىز مەن سورلى،

اير كىسىز آتدەب اۋياتدان

خورلققا كوندەم بۇل غۇرلى،

بايقالار خالەم بۇل خاتدان.

آلچە مەن دە اۋيالاب

بلدىرمەن دىدىم اولسىندە،

چىدام كۇيب مەن جاناب

آيندا بىرەر كورسەمدە.

بولماى كورب قالۇۋغا

اىستەب بىراز سوز كدى،

چىدار — ايم بىر آي جانۇۋغا

اۋزاق تۇن جۇمباي كوزمدى.

قىزىقان قاچىب بۇل چىرگە

كوڭلىكىنىز سۇۋىب كىلىسىز،

مەنەن سۇراب بلەرگە

ئىلدەسە — آلامەن اير كىسىز.

كىلەسەڭ ايلەر سىز بىرگە

ساۋ بولماسەن آلدەتدە،

بولماسام آچىنامەن سىزگە

تۇسبەس ايم مۇنداي بىيىنىڭكە.

آساۋ جۇرەك قايناماي
 جۇۋاسرما ايدى كىرنىدە،
 ايلدىن بىرچاقسى سايلاماي،
 بارماسبا — ايم ايرگە اوزم دە؟!
 اوزگەگە ايچ بىر دۇنيەدەن
 ايركىمىن تىمەس بۇل جۇرەك،
 آزەلدە تاقدر ايدەن
 قوجام سىنىڭ، نە كىرەك.

تىرچىلىگىم قۇرباندىق
 چىداماي سىنى كورگەنچە،
 تاڭرىمىن كىلىگەن بۇل جارلىق،
 ايم سىنىڭ اولىگەنچە.

آۋەلدە كىردىڭ تۇسىمە
 اور تاقدا سىب اومىرىمە،
 تولغاۋ سالىب اچىمە
 سول كۈندە — آق جاقىڭ كوڭلىمە.
 خۇدايدان بولغاى دىب ايمى،
 خۇدايىنى مول بىردىم.
 كورگەن جىردە — آق مىن سىنى
 اوسى ايسىڭن غوى سول دىدىم.

جانتقان ساين اۋيقيغا
 دۇغا اوقۇۋچى — ايم چوچىنىب،

اۋناتب مېنى خۇلقىڭدا
جۇرۇۋچى ايدىك قوسىلىب.

تۇسمدە مېنى جۇباتىب،
جلى سوزىين سويلەسب
كىتۇۋچى ايدىك قۇۋانتب،
قالۇۋچى ايدى كوئىل اوسب.

چىشكىدى آيت، كىسكى تىرىبەتسكىن،

ايە مېيسن ساقىتاۋچى؟
آلدە آزغىرب آۋرە ايتسكىن،
جاۋميسن تىۋب تابتاۋچى؟

چىچ كوئىلمنىك جۇمباغن.
آلدە بارى آلدانس؟

جاس جۇرەك جايىب ساۋساغن،
تالىنغان چىغار آيغا آلس.

نە بولسادا اوزمدى
تاپسردم سىرگە جالىنىب،
تولتىرىب جاسقا كوزمدى
ايسىر كە دىيەن جالىنىب.

بۇل چىپردە ايچ كى سىرمدى
بلمەيدى آيتب نىتەين،
جاقتىرماي بۇزساك نۇرمدى
بلىدرمەي كۆيىب اوتەين.

كۈتەن سز دەن قايتا خات،
 قۇۋاندىرب دېرتەم جاز،
 اول بولماسا چىنكىدى آيت،
 كىنا اوزمىدە، اوزىمە آزا!

اۈز خاتىما اوز كوزم
 اۈيالب قورقبا باغالماس.
 كىپىلم سىنك سېر اوزك،
 بونەن جان تىسك تابا آلماس.

1889.

۳

آنە گىمنىك تاتيانىغا قايرغان

جاۋاب خاتى

تاك غاجايىب بۇل قالاى خات،
 ماغناسى آلس اۈزى جاس.
 سوزى اورامدى آر تۈرى جات،
 مانا آدەبىدى، جانا راس.

جاس جۈرەگك تولقنىب
 جازا - آلسك تولتىرب،
 بويدى جىگىب بۇل آسل لىب،
 تۈردى تىپتىق كىز قۇرب.

مەن بۇۋىسىز، بوى تازا گۈل،
 آقئىلى آرتق، آرى زور.
 اول پىرى زات، اويلا، اوزك بىل،
 نە بولادى بولسا خور؟

ءاچم اولىگەن، قۇردىنەم ساۋ،
 بوسقا اۋرەيم جۇر مېنىك.

چارامايدى بېكەر آلدائۇ،
 تېنىك ايمەس مېن سېنىك.

يېنىدە كورگەن بار قىزىقۇك
 بارن اچكەن سۇم جۇرەك
 آينىغان سوك سېن جولقۇك،
 آيتب - آيتباي نە كىرەك.

ئاتتى دۇنيە كۇكلمەنەن
 كىتدى مېنىك نانباغان،
 ايندى بىرگە بىر اولمەنەن
 باسقا تۇك جوق آرناغان.

مېن جارالى جولبارسېن،
 جۇرتدۇك آتقان اوغى اوتب.
 سېن ايسر كە، سورلى جاسېن،
 چن سوزىمە راخم ايتب.

بالا سۇيەر، جار سۇيەردەن
 تۇك نېمە جوق، تۇر دېنەم،
 سېن توتى قۇس باقدا جۇرگەن،
 قاي جېرمەنەن پار كېلەم؟

ايرگه بارغان اير تانيماي
 اير قزيغن كيم كوردر؟
 چغارينا جول تابا آلماي
 قاينى ميندن بوسقا اولدرا

آينىغىچ اير تارتسا سالقن
 بال سۇراساڭ بېرەدى - اوۋ،
 قازيمرلاب سوزدۇڭ آرتم
 خاسيدەتدەن بيتدى جوۋ.

مىن سئق جان، جاماغان مىن
 تۇزەلە آلمان تۇرلەنب،
 تىڭك ايمەس، بل، ساغان مىن،
 نە قلاسڭ كرلەنب؟

ايەل اولمەس سوقبا دېرتدەن،
 ساۋيغالماس سىنغان اير.
 مىن كومىرمن قالغان اورتدەن،
 ايندى رۇخسات بىرگە بېر.

سىڭك اوميرك گۈلدەنب تۇر،
 ايسگىن تاب، كورقۇرۇق.
 مىڭك اوميرم بىر سۇق - سۇر،
 كۈزگى كۈندەى تۇر بۇزۇق.

بىرگە تۇۋغان مىن آغاڭنان
 چن دوستگەن كيم ايمەس.

سوقى جىدىم سۇم زامانىن،

بۇر جلى سوزايم ايمەس.

آرمان ايتبە، جاس كۈنگ كۈب،

اينگىلك كور، ايرگە بار.

بۇل زاماننگ قاقچىنى دىب

مىن غاربدى ايسىگە آل.

مىندە پاكىدق جات منەزدەن

دانىمە جوق چارقىنم.

اوسى جازغان بارچا سوزدەن

بايقالىنار بار چىم.

باسى قاندى سۇم جۇرەگىن

توقناتا - آلمای كىتدى دە.

سورغا بتىكەن كو كىرەگىن

سىندىرە - آلمای اوتدى دە.

بار دىنەمنك باری مۇز،

قايرىلۇۋغا چاراماس.

منا داۋلەت، منا آسل قىز

بولدى ماغان آرام آس.

اول جاس آغاچ. جاس قىزىل گۈل،

جايپىراغى جاكىغىرار.

سورلى آنگىن جولدى اوزك بىل،

قاي تاراققا قاكىغىرار.

انە گىمىنىڭ تاتيانىغا ايكنىچى

ریت جازغان خاتى

(خاتى بىر نىچە جىل اوتىكىن سوڭ، تاتيانى بايغا چىغان سوڭ، جازغان)

خوب بىلەن سىزگە جاقباس

ايسكى جارا بىلتەلەۋ،

اق جۇرەككە ايندى اوناىباس،

مىزگىلى جوق قاي مىدەۋ؟

اختىيارسىز مۇڭدى سوزم

كىتىدى ارچىب جولىڭكا،

مازاغىڭكا بىردىم اوزم

اوز باسمىدى قولىڭكا.

اولى بويغا جان جۇگردى،

قايراتم قۇرچ بولدى نان،

مۇز جۇرەكمە ماي سىلدى

ايرىب، اوت بوب، كۆيدى جان.

قورقلۇۋغا قۇدرەتدىن

جۇرەگىمە ئۇسىدى اورت.

تايدى آياغم ايسكى سىرتدىن،

ئۇسىدى ايمىسىز قاتتى دىرت.

ماسقارالاب مىنى تاقدىر

قلدى مازاق نە چارا؟

آقېلى بار اختىيارلى

بىننە تىببەس ءاوز چارن.

ايرك ايدەدە، بىننە زارلى،

نە بىلەر، نە بولارن؟

سورلى ادامن چىر جۇزىدە،

بىر قۇۋانچ كورمەدم.

نەئەلاسىك، ايرك اوزىدە،

قاينغىسى. آسقان چىپىرلى ايدىم.

مىنىك ءاومىيرىم تايانب تۇر

اۋزىلۇۋىگە ءام جانم

آق جۇزىكدى بىر كورب، قۇر

اولسە بولماس آرمانىم.

كۈنى ايرتەك بىر كورنەك

سورلى آچقىدك كوزىنە:

ءناگرى ءۇچن چاققاتك مىن

نان غارىدك سوزىنە.

نە بولامن تىنر بولايىن،

آق جۇزىكدى كورەين.

بارما ءاومىيرىم قارماليىن،

جوق بولسا مىن اولەين.

قورغالب قۇر اوتبە ءاومر بوبس،

تاقىدىرىكا قارسى بار.

ببر اوزگنهن باسقا بېر دوس
تاپاساڭ، اول، جورمه زار.

1889

۵

تاتيانى نك قايتارغان جاۋابى

تاڭرى قوسقان چار ايدك سين،

چار ايتە آماي كيتب - ايدك.

اول كىزمدە بالا ايدم مين،

آياماسقا بېكب ايدك.

تالاق ايتب بۇل غلامدى،

بولدى عمالم كىتسكەنك.

كناسى جوق جاس ادامدى

قاتتى سوققان نە ايتسكەنك؟

ايلجىيره گن جاس ايمەسەم،

ايين آيتساڭ جۇباتب.

مين غاچققا جاس ايمەسەم،

كىتسەڭ ايدى اوزاتب.

سين چارالى جولبارس ايدك،

مين كىيكدك الاغى ايم.

ئىرى قالدوم اولمەي آرەڭ،

قاتتى بانقى ترناغك.

بۇل كىنا ايمەس، آنچهين ناز،
 ساغىنامن، آيتامن،
 دوستگ - آقبن، تاقدر آراز،
 تولغانامن، قايتەمن.

سین چوچيدك غاچيغكتان
 اوزگه جورتيان قامچى جيب.
 مينده سورلى نيسبەمنەن،
 جاتقا تينيم آلچى ديب.

جارتابلەماس سين سغلىدى،
 مينده سيندهى سورلى زار.
 قول، آياغم. عبر بىكلىدى:
 ايندى نينىگ اورنى بار؟

اوز قورامنىگ قاقبلسن سين
 قاتتى جابدك، نه آيتاين.
 جات قورانىگ تاقئاسن مين
 جاستانامن، قايتەين.

قايمات ايدى كوئلمده،
 بزگه قاسباق بولدى جيم،
 ايكي سوز جوق اوميرمده،
 مينده سورلى، باختو كيم.
 هيچ قزققا آرمانم جوق،
 بارىده بار فورمينك،

بردۋینە قاتغانم جوق،
 اوزیمه آیان سورلیمن.
 جانم غاچق آسیلم ایك،
 جار ایسیگن بیرمه دك.
 سورغا بتكهن عاجیغمسك،
 نینگه تم کیچ سیرمه دك.

جات ایسكدی جانا قورب
 جاراسالماستین ماغان،
 جورت جاماندار حاتقا جورب،
 جالینامن مین ساغان.
 اوسی خیال کیلسه باسقا
 سین جودهر دیب مین اوجن
 بولار ایدی قایناماسقا،
 مس قازاندای سورلی اچم.

غاچق-آقبن ایچ کومانسرا
 ارس ایمس سور اوجن.
 کوریسوؤگه چداماسنر،
 آیریللق سول اوجن،

1889.

6

آنه گیننك اوله رده گی آیتقانی

(آبای * اوزی چغارغان)

جارم جاقسی کییم کییب،
 کیلدی جانغا جلی نییب

دېۋانا بولدى بۇل كوڭلم،
 باسماي بىر قۇچىپ، سۇيىب -
 بويىم تۇر دال بولب اۇيىب،
 كوڭل جۇر قۇس بولب چۇيىب،
 ايسر كەب سۇيگىزب ايدى،
 كىتتىبىن جۇز ايسە كۇيىب.

قلدك آرام اويىكدى،
 بىر بۇر مادك مويىنىكدى،
 سىن آقلمىن كوڭلىكدى
 تىيىب جىيىكك بويىكدى،
 مىن بۇرىنىب توزە آلمان،
 قايتىسن دىدك سورلىكدى؟

آنام - آنام، قارا جىير!
 سىن آچا بىر قويىنىكدى،
 سىمىن باسقا ايچ بىر
 ئانا آلامدم اورنىدى.

1889

---

 ۱۱. لىرمونتفدەن.

۷

آسقا تويغا بارا توغىن
 جان آسيغىب جاس جىگىت
 قولغا كىتىدى جاۋغا بىر كۇن،
 تىرى آدامنىك نىسى اوسى ايدى.

(آباي 14)

قوزغادی جاۋ باتر ایریدی،
 جاغاۋ سوبقان سالغالی،
 قالگدیعی قالا بیردی،
 جاتر ایدی آغالی.

آسقاكدا، چراغم
 ساغان دیکمن خودانك
 جازلغان قانداي جارلیغی
 ایستگمن جوق قۇلاغك.

قالگكق قۇچب سۇبۇۋگه
 كۇیهۋینه اتتیزار،
 کیلیسی مین تیۋۋگه
 دایندانغان اویسی بار.

کوبله گن آقتاب، تسککچدب
 کونی - تونی دیم آلمای،
 بتیرۋۋگه جور کۈچدب،
 آسققانسیب وقتا آلمای.

سین آسققان ایگمن دیب
 آلا، آمیرن اوز گهر تبیس
 آیتقانك بولارما ایگمن دیب
 مین قورقامن، کوز جیتنسس¹?

جارا باسدی کیۋدهی،
 جاودان اولدی آر* اوچن،

ئىسكەرمەنى اوزگە تۈنيدىنى
 «آھا» دىب كىندى جار ءاۋچن
 جامانئق تۇرماس كۈتدېرب،
 ايل اىستى، قز ابلدى.
 آق كويلە كدى بىتېرب
 كىيىنم دىب كىيدى، ءاۋادى،
 قول جىتتە گەن نىكەنى
 شۆيب: كىتسكەن جان ايكەن،
 كوزك نىگە جىتەدى،
 قوسماق اوندا بارما ايكەن؟! ...

1890.

۸

قاراڭغى تۈندە تاۋ قالغى
 اۋيقيغا كىتەر بالىيراب.
 دالانى جىجىرت دىل - سال قىب
 تۈن باسادى سالىيراب.
 چاڭداى الماس حول داغى،
 سىلرە ماس چاپىراق.
 تىچىغارساڭ سىين داغى
 سابىر قىلساڭ ازىراق.

1892

كوئىلم مېنىڭ قاراڭغى، بىلبىل آقن،
 آنتىدى دومبىراك مېن كىلچى جاقن-
 اچەك بويلاپ اون ساۋساق جورغالاسا
 بېسىدۇڭ ءاۋنى چىغار قوڭر سالقن.

ايگەر سورم تۇبى مېن آكتەبەسە
 كېرەك غوى كوڭلدى ءاۋمت تېيىرەتسە،
 قاتب قالغان كوزمده ئېر تامچى جاس
 توڭلەيمە، بوى جالب اودا ايريسە

1893

اوزىڭە سېنبە جاس اويچل
 ئىل اوندىرى دىرتىن تىك.
 كوڭلدىڭ جۇڭن خيال قل،
 ازغا تۇتقن بوى مېك زىك.
 خاسىيەت تۇتب اويغا اۋمتل،
 قان قايناب قۇۋات ايگلسن.
 اونان گورى ايگىك قل،
 اۋلى سۇۋسن توڭلسن.
 اويلاى بېرسەك اوى دىگەن
 نە قزققا كىلەر كىنر.

كسى آيتباغان، بلمەگەن
كۆي آدمى، ەتاتتى ەسوز.

تەگداما اونى، اۋمىت سىن،

بۇر كەن داغى بارداجات.

تاملجىتتېب آيتقان مېن

قلا آلماسىڭ سىن قىمبات.

كىز بولساڭ قايسى جازارغا،

قۇرساتىب ەتلىدى اۋمىتتېب،

آلب چىقىبا بازارغا

آساۋداين بۇلغىتتېب.

قايسى دېرتك مىيىلى مەڭ

ساۋداغا سالماق اوزىڭدە آر.

جانىڭغا تۈسكەن جارائىڭ

ارىڭن نىتسەن ناداندار.

ەيلىب اوغان نە كىرەك،

اچكەن قايسى جىمەسەڭ؟!

خالتاڭداغان جايىس خۇرەك.

بايغۇس - اى دىسەن دىمەسەڭ!

اۋز بويىڭغا بولب ساق.

جان - جاغىڭغا قارا ئىدار.

كۈن كورب جۇر كۈلب - آق

سىنەن باسقا جارائىدار.

اولاردىڭدا ايچ بىرن
 فايغى آمان قويغان جوق چغار،
 اويلاپ، بايقاب كور تۇرن.
 تارتدومايا دۇنيە زار؟

كۆلكى بولما، قوى جانم،
 سىن بۇيتىسك، اول قايتىدى.
 اولار كورگەن آرمانن
 كىمگە چاقىدى، كىمگە آيتىدى؟

1893

- ۱۱ -

قورقتىبا مىنى داۋلدان
 دۇرلەپ تۇرسا، تاۋمىن ساي،
 چارتىلداپ تۇرغان جاۋننان،
 چارقىلداپ تۇرسا تۇسكەن جاي.
 كوك تورغىنداي اسپان كوك
 بىلەن جايىناپ آچىلار،
 ئايسى آڭقىغان بايچىچىك
 تۇرلەنپ چىردى جاسىرار.

قورقتىلدى قارمىن مۇز،
 ئوزگە نارسە قورقتىدى.
 اويسىز، دوستىز، باخشىز
 جىرتىق بىن ئومىر ئوتىدى.

سوندەدان قايغى قات - قانات،
 قاراب تۈرەن سىندەرگە،
 اتاسى باسقا، ئوزى جات،
 جالغىز جانچا جات چىردە.

1893

- ۱۲ -

تۇتقىنداغى باتىر

قاراڭغى ءاۋى تىرەزىسى تۇتقىن اورنى،
 كۈكەرگەن كۈكەك جۈزى اسكى قورمى
 ازات قۇسدار اسپاندا اويناپ ئۇچسا
 ئۇيالىب قاراي اناس ميندى سورلى.
 ئاۋباجوق، دۇغادا جوق تىنتەك بويدا،
 اولەك جوق آيتىب جۇرگەن تالاي تويدا،
 قان اغىب قايرات قىلغان مايدان مينەن
 آور قىلچ دۇۋولىغا بىر - اق اويدا.
 تاس دۇۋولىغا، تاس ساۋت كىيىمگەن،
 دىنەمدى قىسب جاتىر بۇكۈن مىنەن.
 اوق بىن قىلچ بۇزباسداي كىيىنەمدە.
 قايران آتە، اينەك جوق جالغىز سىنەن.
 ۋاقىنداى ءوزى جۇيرىك ات مىنەز،
 ساۋتداى چىچىرلاۋلى تىرەزەمىز.

تاس دۇۋايغا بولمايما جاتقان ئاۋىم،
 چار - آينام (۷۵) چوۋىن ايسك بۇدا بىر كىنر،
 جۇبىرك ۋاقت چارچاتماي قويماس آقەر،
 دىنەمدى ساۋت سايمان قىسب جاتەر،
 بۇرن سىنى بىرەۋگە كوپ جۇمساب ايم،
 ايندى اوزىمە چاقىردم آجال باتەر.

1894

- ۱۳ -

راخت، مېنى تاستاب قويماڭك تىنچ،
 غاچق چار، آغلىن، دوس بارى آلداعىچ
 جاستق، قۇۋات، ئۇمتدك نۇرى قايتىب،
 كۇڭگرت تارتدى بارىنىڭك آياغى رىنچ،
 اۋناتبايمن تاقدردى، دۇنيەنى،
 جاسقانتىب جالنتا - آلمانس اودامىنى،
 آللادان بارى بىر دىب توسب تۇرمن،
 آغالى جاقسىلغدى يا اولگەلى
 قارا جۇرت قاراب تۇرب سۇزگە نانباس،
 آنت ايتەمن جالغاندا جان تابلماس
 اوزى آلدانب كسىدەن سوققى جىگەن
 آجانا اوزى بىرەۋددى آلدای آلماس،
 سوققان داۋل سقلدى اومر اوتەر،
 قاينغرمایمن، بىلەن، كوزم جىتەر.

كىۋەمدە اوسى جۇرەك تۇرغان چاقدا،
 جاقسىلىق حوق آرىزىمامىن دامدۇش.
 ءول جۇرەككەك جالينىن باسار ەبر-آق
 اولسە كوردە باستىرغان سۇۋ توپىراق.
 ءوزى سۇيىپ، اوز گەدىن سۇيۇۋازدەب
 تابباغان سورلى ادامنان سونەر چىراق.

1895

۱۴

ماحاببات دوستق قىلۇۋغا
 كەدە بولسا تىك ايمەس،
 خازر داين تۇرۇۋغا
 بېس كۇندك غاچق ءجون ايمەس.
 سۇيسىك كوگلم اويلايدى.
 جاننىك بارى قاتىباس (۷۶).
 سۇيسۇۋ تۇزباي تۇرمايدى،
 ايكبەككە از كۇن تاتىماس.

1896

۱۵

اوى

قاراسام قايتىرتار جۇرت بۇل زامانغى،
 سالقن قۇۋس ءومپىرى يا قاراكشى.

بلمدە جوق، بلمكە سىنمەدە جوق،
 اوندىسىز قارتايار دىب بىل بالاڭدى

جاسىنان بىلەر ايسكى چالدىڭ مەن،

آپتىق جىرن آقلا كىچ اينىگەن.

اوزى اوندىسىز اومردەن تىز سۇيىنار،

اويلاغان جولۇچىداي بوس جۇرگەن.

جاماندق، جاقسىققا قارار سالغن،

دولىغى تىز باسىلب قايتار قارقن،

اۇلققا حوجەمەتچىل قۇل سىقلدى

خاتەرگە آياتق باسباس كورمەدى آرتن.

دال بىيە ايرتە چىققان بۇلدرگەنچە

سۇوق سوغب بۇرىسىر دامى اينىگەنچە،

كوزگەدە، اوزغادا قزىغى جوق.

قزىغى اوزلىگەن، بوس جۇرگەنچە.

پايداسىز علم مېنىن مېنى كىمپىرەر،

دوس جارغا ماقتان ايتىب بۇلداپ كورەر،

جاقسى سوز، جاقن اۇمت تاتتىلكدى

كىمپىرەر كوڭل قويماس كىكە كىكىرەر (۷۷).

قۇۋاتى قزىق خزمەت توپلارىنىڭ،

بوس قزىسىن كىترمەس اوبلارىنىڭ،

لاب بىرگىچ، كوب اويلانغىچ، قايتا اويلانغىچ،

بىاناتق اوتى سونىكەن بوپلارىنىڭ.

كېلىشىمىدى تانتى اوى * آر چېمبىرلىك
 قوۋانتىباس اوين قوزغاب پالەن ئىبرلك،
 اوز كىۋدەسن * اوزى آكدب. بوى سالدردماي،
 توتمىدىغى بۇۋسانىباس نىتىكەن ابرلك.

چىك كورەر، چاقى كورەر كىزى بىلەر،
 آچۇۋى، مانجايبانى بوسقا سونەر.
 جانندا سۇۋقتق بار بىر جاسىرەن،
 قانى اوندى جاس كۈنىدە چىقباس اونەر.

بالا مەنەر اوينچى بۇرنىغىلەر
 آكقاۋ * ايكەن، مازاقداب سونى سىنار.
 آرتقا قاراب آق بىيل چالغا كۈلب
 آبۇيرسىز، آتاسىز كورگە قۇلار.

توب سالقن * بىرن — بىرى اويىنا آلماس،
 كىتىر جىمىرت آرتىنا * از قالدردماس.
 اوى قوزغارلق آرتقىغا تۇگى قالماي
 اۋمت بولار، جوعالار، كۈتكە بارماس.

دوسك جوق، دۇسيانك جوق تىچ جاتاسك.
 مال * اۋچن آچ قاتاسك، جان ساتاسك.
 آكسى آچدان اولىگەن كىمىدەي — آق،
 نىتىكەن جۇرت مال اولتىرگەن چىنى آتاسن؟

۱۶

سال دېمەن سوزىمە اخلاستىدى.
 قاينغىلى اولەك ايتىم ءاوز باسدى
 كوكىرەكم بار سرن ءاوز آلنچە
 كورنگەنگە كورسەتتى كوپ جاسردى.
 قول جازوۋدى ايرمەك ايت جاتبا بىكەر،
 بۇل كوڭلىنى دۇنيەدەن كوپ جىل اونەر.
 ءاوزى قىيشق، ءاوزى آساۋ تىنتىك ءاومر.
 آرتداغىغا بىر بىلگى قوسا نە ايتەر.
 كم بىلدى، كىنر بولسا آرتداغىلار
 اويغا سالب اوقىردا سوزن سىلار.
 كوزن سالب، اويلاىب كىسى بىر سوزن
 راس - آۋ دىب ماغىناسن اوداغى اۋغار.
 كم بىلەر، جابر قاتقى جازغان سوزم
 جىبىرمەدى كوپ توقتاتار اونك كوزن
 جولۇچى جول اۋستىدە تاماچا ايتكىن
 سىلدى اوتكىن جانك بىر كۈمبىزىن

1896

۱۷

قاجان.

سۈيلىمدى بولات قانجار تۇرسن جابىتاب،
 استىق سۇۋۇق مايداندا چىقادى اوتىتاب.

گرۇۋزىن (۷۸) آچۇۋولى اوستا كىنكىمە سوققان،
 اير چيرگەچ (۷۹) سوغس اۋچن آغان قايراب،
 اير كدلى نازك قولمىن ماغان تىيدى،
 «اۋمتبا» دىب ايرلغان چىردە بىردى،
 قان سورغالار جۇزىنە جاس سورغالاب
 قايعى مىن اورتە كىگەننىڭ بىلگىسى ايدى.
 قارا كوز قاراب ماغان كوب قادالغان،
 خۇفيا قايعى اورتەنب موين آغان،
 بولاتچا درلدە گەن مجالن كورگەن
 بىر كۆڭگەرت تارتىب جانانا اوتداى جانغان.

1896

۱۸

مىنك سرم جگتدەر ايمەس اوڭلى،
 ايىچ كىنك اورتاغى جوق جۇرسن بۇلى،
 نىنى سۇيدىم دۇنبدە نىدىن كۇيدىم،
 قازىسى اونك آرم مىن بىر-آت، خۇداى.
 جۇرەگم ايگەۋىنە جالبارينار،
 راخمدىق بىن آدل سور دىب جالينار.
 مىن تىتتە كىبە، تۇبندە كم جازالى؟
 قايعىنى جىبەرۋۇچى اوزى سنار.
 ناداندار بىچلدايدى، خۇب آلمايدى،
 اولكەن جاننك خىالن اوغالمايدى.

تېڭىزدەن تاۋداي تولقن سوقساداغي
 چاغاتاغي چار تاسدى چىغا آلمايدى.
 خۇداي مەقتى چار اتقان اولمىكەن چار - تاس
 بىلىچ - بىلىچ ايتكىن بىت بۇرب سۇۋدان قايتىماس
 بۇلتدا سۇۋق داۋل جاي مېن سىرلاس
 اوزگەنى جان ايكەن دېپ سىرن آيتىماس.

1897.

۱۹

دۇعا

اومردە اويغا تۇسب كىم - كىنىكەن
 تۇۋلاغىچ مەنزك پار چۇرەك، سىنكە.
 سوندا سىنكە اونىكىدى باسا تۇغىن
 اوسى اولەك اوقىسى تۇغىن دۇغام مېنىك
 اچىندە بىر قۇۋاي بارغا اۇخسايدى.
 تىرى سوزدك جانى سول آبرامايدى.
 خاسىيەندى ناپىسى چىندى اىسب
 قايناب تۇرغان استوقان سالقىندايدى.
 جانىكەنك آور چۇگى چىككەندى
 كوئىلدىن كىرنەگەن كىك كىمىكەندى.
 بولادى چالۇغادا سىنۇۋگەدە،
 چۇرەككەنك باسىنان اۋۋ توككەندى.

1897

بوسقا آۋرە بولب كېلدېڭبە تاغى مۇندا،

خۇكەچى چالدار، مازبوب جانرما اوندا؟

آنت اورغاندىق قىلغىن آلا، لى دىب

ناندىرار قانداي سۇپى، قانداي مولدا؟

مىنى، اۋىتىردى - آق نىپايدا اوسىلارغا،

مىنىڭ، اومىرەم اولارغا قوسىلارما؟

اول چالدار قىرچىن جاسدى قىلغىن مىنىن

اۋز بويىنا جانسىرىب تۇچىنارما؟

سويىسىن، خافىدىن، خاقدى اۋمتىن،

آدەلەتسىز، بىر جاسدىڭ باسنى چۈتسىن.

قايناب تۇرغان قاندى اچكىن مىنىن

قاڭسىغان قاتقان، اچىن نىجلىتىن.

اولتيرەر، جىرگە تىغار، مولاقلماس،

سۈيىتىدە جىر تومبايتىماي قويىب بولماس،

بىرلەپ سول مولارغا چىقسا چالدار،

باسقىچ بولب آسپانغا چىغارا آلماس.

بى كۇنا زورلىق بىشىن چىققان جانم

بىيىكىگە باسچى بولار دىيمە زالم؟

سۇۋۇق قاير قاينغىسىز اۋىقى اورنى غوى،

اۋگايدا جاس اومردەن آيرىلغانم؟

مېن جاسېن بېلەسكېمە جاستىقىدى سېن؟
 نەقە قەدى ئۆمەت بار اويغا كېلىگەن.
 كۆرىمە — ايك يا بولماسا ئۆمتدېمە
 اچدەگى اوندى دوستقېيىن قاستىق دېگەن؟
 ساغىنچ بار دۇنيىدە جۇيانچ بار،
 كوڭلدى كوتىرەتن قۇوانچ بار.
 قۇلن تايىداى آيقاسب اوين سالب
 كېيىنەرچە سۆيەنسكەن دېم آلس بار.
 دۇنيىدەگى قىزقەك بۇ كۇن باری
 ساغان سالقن تارتقانداى سېن بېر كارى
 بولسام دېگەن تالابدى ئۆمتقان سوڭ
 قۇر كېۋدەگە ئۆمەك نېسى ءدارى؟
 مېن سېن ايمەس، جاس كۇنم جايىناب تۇرغان،
 جۇرەك دە ئۇرلى تلاب قايىناب تۇرغان.
 سېندەر سۇرەك، مېن دە ئۆمەر سۇرمەسېم.
 بېر چىراق سونەر، كېيىنەر ساۋلاب تۇرغان.
 آى، جۇلدۇز، آغارغان تاك، جارق كۇن بار
 جازغى قۇس جاپپىراتدا قانداى مېن بار؟
 كۇندزگى خارەكتەن بوساغاندا،
 اوزىكە اوزك تېيگەن تاتدى ئتون بار.
 ايسىكەن كېلىدېكە سىرمى سېن،
 اولارك ماقسۇدى نە، بېلەمېن مېن؟

مىنىڭ ئاسم اوزىڭكە، مالم چىغار،
كۆڭلدى تۆگەل آيتىپ بولمايدى ايگەن.

مىنىڭ كىۋدەم سىندەرگە ساندىق يىن تىك،
مۇمكىن بولسا قاق چارب آچىپ كورسەڭ.
آچىن تۆگەل كورگەن سوڭ اوز كوزك مىن
تاخقيق مىنى كۇناكار قوۋ دىمەس ايك.

مىيىلك اوزك، ماناستىر (۸۰) قىلغان اسىدى
آلا اسى دىب كوڭىلكلە كورسەڭ كوچتى.
خاق سالغان بۇل كىۋدەمدە بىر زاكون بار،
اونى خۇداى اوزگە ئىنەن كىم دىمەسىدى.

آقتىغىمدى بىلدى سۇم كو كىرەك،
سول زاكونىگە بىيىلەنكەن بىزىڭ چۇردىك
آلا بىرگەن خاۋقدى اوسى سرم
كورگە بىرگە اوزم مىن بارسا كىرەك

مىن اولى جان ايچ كىمدى تالغامىمىن،
راحمىتىر بىيىلەر كىدى قارغامىمىن.
مىن كىچىرلىك سۇيتىدەدە اُس قىلغان چوق،
رازىمىن دىب جالغان سوز جالغامىمىن.

ءازىر ەتىرى دۇنيەگە مىن دە اورتاقىن،
اوسى كۇن باتباى باتب جوغالماقىن.
آلدىڭداغى آساۋ جاس قايىناب تۇرغان
مىن بولماسىن، ەبىر اۋۋس توپىراقىن.

1897.

(آباى 15)

جولغا چقدم ەبر جەجرت تۇندە جالغز،
 تاستاق جول جارقىرايدى بۇوغا آمالسىز.
 ايلسىز جىر تۇرغانداي بوب خاققا مۇلگب،
 سويلەسب امداسقانداي كوكدە جۇلدوز.
 مەن كوردم كوكدك غاجاب جاسالغان،
 جىر اۇيقتاب كوكچل چوقىن بۇۇ آغان.
 مەنك نە مۇنچا خاپا قىلغانم،
 ۋاقت بە، او كىنچ بە اويلاغانم؟
 دۇنيەدەن ۋاقتىم جوق مەنك دىيەن،
 اومرگە اوتىكەن چىتدەي او كىنەيەن،
 آراتدق بىن تىجدق كوكسە گەنم.
 اۇيقتاماق بىن اۇمىتباق دىب از دەيەن.
 اولمەنك اۇيغىسى ايمەس از دە گەنم،
 اۇيغى، تىجدق، اۇمىتۋۇ بىردە گەنم،
 كوكىرە كدە ۋاقتك كۇچى تۇرب
 از دەيەن دىم آسدى اوزبە گەنم.
 سۇۇ سىلدەلەب، جىل گۇۋلەب، كۇن جۇۋاقتاب،
 جىلغىدى، دوستقى تۇرسن ماقتاب،
 اونگەن، اوسكەن جاقسى دىب ايمەن آغاچ
 تىكسەلەب آيتىپ تۇرسا اول چايقاقتاب.

تيرەكەڭ سېپى

آساۋ تيرەك (۸۱) دولدانى بۇزغان،
تاۋدى بۇزىپ چول سالغان تاسدى چارپ.
آرستاننىڭ جالنداي بۇيرا تولقن،

ايداغاردى بۇكتەلب جۇز تولغانى،
قافقازدان (۸۲) چىقى جايىناپ قىلب اوۋ - چۇۋ،
تۇزۇۋ چىردەن چول كىرنىپ اولغايدى سۇۋ.
قالك قايرات بويندا، يىتى كۇلب،
مومىنىنغان ئىچىن مېن آغادى قۇۋ.

«قافقازداي قوزدا تۇۋغان پىرزەنتدەن،

بۇلتىك سۇتن، اچىب ايرجەتكەن.

قازى - بىكەن (۸۳) آغام سىنى كوكسەب چىغى،

كە قاققىسا چولمدا كۇيرەتكەن.

زور كىۋدە آدم زاتىك ايلاسىنا

كونبى بۇكۈن كوچمى كورسەتكەن.

ايكى اينزۇوم كوپىرب ابقايلاسام،

چن قۇترسام چك تاسدى تىربەتكەن.

آپتىغىب آساۋ، انك كىلدى آقسا قال.

تاۋ - تاسقا، آدم - زانقا سالب جانجال.

دىم آلاين دىب كىلدم آچ قوينىكى،

سالتم، ساۋ - قات آب كىلدم، خوچ كورب آل.

آب كېلىگەن بۇغى مېنەن مارالم نار،
 ادامنان تارتىپ آلغان كۆب مالم بار.
 ئىر - توقىمى آتى مېن، قارۇۋى مېن
 ئىرچىر كىچىدى آب كېلىگەن آمالم بار.»

«مۇنۇك بەرى تارتۇۋم سزگە» دېيىدى،
 «آقىلىڭدى آيت آقسافال بىرگە» دېيىدى.
 «بايچا، زاۋات. جايلاردى قىلم تالقان،
 ۶ آر بىر باي جالداپ جاتىر جۇز كىدەيدى»
 قارتاڭ كاسپىي (۸۴) قالتىيغان بويى مېنەن
 تىرەككە كوزن آچىپ اۋندەمەيدى.

«آزرقاندىك بىلەن آق - ساقال چىل،
 تىتتەگىڭنىڭ سوزىنە قۇلاڭنىڭ سال.
 قازاق - اورس قاتىنى بىر سۇلۇۋى
 آب كىلىب ايم، قايتىپ اۋنى - تاغى آل.»

گارى كاسپىي قارا كوك كوزن آچىدى،
 جىلى جۇز بىن تىرەككە آمانداسدى.
 جىبىر قاغىب، قوزغالب، سلق - سلق كۇلب،
 قاندى آلدى، قىيتقىسىز آرالاسدى.

1898

نۇرلى اسپانغا ترەسب اۋسكەنسك سىن
 مېنەنگەردىك قايتقىسىز اير كوكلى مېن،

جازغى - تۇرم جاسىرب جىردك بىتىن
 جاسل چوب بىن بوى جىتكەن ايگن مين تىك
 سونان بىرى راخمىز كوپ جل اوتدى،
 اوراق كىلەر اوريلار مېزگىل جىتىدى.
 جلى مېنەن سۇۇقدك بارن كورب
 قايران كوئل قايسىاي قايرات ايتدى.
 اۇر اويدى كوتەرب آورغان جان،
 قايعى، خاسرەت جۇزىكە بىلگى سالغان،
 عدانى تولق باسى اۆلكەن ايگندەي - آق
 سىنك دە باسك ايىمەك جىرگە تامان.
 اولەين دىب اولمەيدى اولەرلك جان،
 آستە اولمەس بىلگەندەي قلىق قلىغان.
 آمال كىلىب باس سالىسا، جاندى اۇرلاسا
 اومر قايدا، سىن قايدا، سونى اويلاڭ!
 ادام - زات بۇكۇن ادام ايرتەك توپىراق،
 بۇكۇنگى اومر جارقلداپ آلدار بىر - آق
 ايرتەك اوزك قايداسك، بلەمىسك؟
 اولمەك اۇچن تۇوغانسك، اويلا چراڭ!

1899.

۲۴

چىلگەن.

جالغز جالاق جالتلداپ
 تۇماندى تىگىر اورندە

جات چىرىدە جۇر نە تىكداپ؟

ئىسى بار تۇۋغان چىرىندە؟

اويناقتاب، تولقىب، جىل كۆۋلەپ

مايسار دىگىكەك سقىرلاب.

اول جۇرگىن جوق باق از دەپ،

قاچىلىدى باقدان بويدى ئۆرلاب.

آستىدا داريا كوك مايدان،

اۋستىدە ساۋلە آلتىن كۈن،

قاراچى، بولك خۇدايدان

سۇرايدى داۋل كۈنى—ئەتۈن.

1899

۲۵

جار-تاس

قونادى بىر كۈن خاس بۇلت.

جار-تاسدۇك ئەتۈس قۇچاقتاب.

جونەلدى ايرتۇك، قالدى اۋمت،

كوك جۇزىنە اويناقتاب.

آجمدى ئەجۈزى تىرچىگىن

كارى جار-تاس تاك قابدى.

ئەبارى اوسى—اۋ دىب قىز دىگەن

تۇمسار ب تۇرب جلابدى.

1899

جۈرە كدە كۆب قازنا بار، بەرى جاقسى،
ئىكزىك تۈبىندەي-آق اويلاپ باقىچى.

سول جۈرە كدەن جىلىق، دوستۇق بىنەن
بۇلاچقا آغىب غالىمغا ناراماچى.

جان چولدىر اوزىندەي مېن تانسقانچا،

بىرىنەن بەرى اۆلەسب آلسقانچا،

قۇمارلار، سۇيسەر جۇردك تاۋب

قىيىنقىسىز قىرق بىنەن باس قوسقانچا.

جۇرتىك سوزى: ئاقدىرغا ادام كۈنىك.

بىر آنت اورغان اير كىسىز مېزىكل كېلىمەك،

اوسى سىنىك قىرىغىك، قۇۋانىچىك

بىنەن ساغم جوغالب تۇگەسلىمەك.

بىنەن بەرى سول قازنانى بەر جاۋ آلماق،

جۈرە كدك كىك دارىاسى قۇرب قالماق.

سۇۋق آقل جۈرە ككە بۇيرق جازب.

اونى بەرى اوزى اوز گەچە جولغا سالماق.

جۈرە گن پايىداسى، اۋچن جۇرت اۋساتىماق.

كىرمىن اولچىب بازارغا اۋستاپ ساتىماق.

اونى ساتىپ اول كىدى اۋۋاتىنادى،

اونك اوزن جانادا كم اۋۋاتىماق!؟

جۇرت آيتقان سول آنت مېزىكل كېلىسەك كېرەك،

مېن دە بىندە، آمالسىز كۈنسىم كېرەك.

قىزىغى زور قايران دوس، قايران تاتۇۋ،
سېندەر ۋالدۇك مېن داغى اولسەم كىرەك.

1899

۲۷

آساۋ توى تىنتەك جىمىن اوپىر—توپىر،

اچىدە نۇسى سۇۋۇق بىر جان اوتىر.

آلسى تۇماندانغان اول اوپلايدى،

اوزگە جۇرت اويدى نىتسە، اوكتەمى سوقىر؟!

اچكەن، جىگەن تالاسقان، اويناب—كۈلسەن،

كىرەك جوق، كىلىسىم جوق سويلەي بىرگەن،

داۋىرققان، كۈلسەن، اولە كۈدەتسەن

قاغىسىزغا قاغىرىپ چىر كەنسەن.

كوب اوتىردى، فوزغالدى سويلەگەلى،

قۇلاغمدا بۇگۈن تۇرسونۇك، ئۇنى.

«سېندەرگە نە جۇمس بار تاقدر مېنەن؟»

اۋىنئاي بېردە كۈلە بىر كۈنى—تۇنى.

اوينغا اويسىز نادان بىرى قۇمار.

دۇنيە استەب، اوز جۇمىسىن جاتقان چىغار!

ايلەمەسەك ايلەتەر، بىر تانىتار،

قايدا آيداسا بارارسۇن، كەم تارتىنار؟! »

1902

مۇندى چايتان خودايدىڭ قۇۋغان جانى
 كۇنالى جىركىز بولب بۇر اۇچقالى،
 اوتكەن جاقسى داۋرەنى اويندا اونك،
 سونداغى نە كورگەن، نە قلغانى.

اول كۇندە تۇرلى بيبس اچىندە ايكەن،
 اوزى دە بىرچىتلەر تۇسندە ايكەن.
 جلى جۇزىين جۇلدزدار جلب جۇرب
 سالم-ديسر، سويلسەر كۇچىندە ايكەن.
 اول كۇندە كۇز جىتەسدى كوب كوزدەگەن
 تۇگەل بىلم قايدا ايكەن دىب ازدەگەن؟
 جاپا جالغز بىلمەن باق چىقايدى،
 اولچەۋسزىڭ سىيماسن بىر سىزبەگەن.
 بوساغاسى كىك ايدى، تورده اورن تار،
 تورده جالغز اوترماق اويندا بار،
 جالغزدىق بۇر تاڭرىنىڭ سىباغاسى،
 اورچىلدىكىين لاغىناتقا بولغان دۇۋچار.
 خودايم «چايتانسىڭ» دىب لاغىنات ايتدى،
 «لاغىنات بىندە خور بولا قالمان» دىيدى.
 اللادان قارغىس آلغان كىۋدەسىنەن
 سۇيۇۋمىن سول ساعاتدا سىنم كىتىدى.
 ادامىن سونان بىرى بولدى كىكىدى،
 اولمەس، اوچىمەس اوزىنە كوزى جىتىدى.

نە قىلغان مېن قۇۋانار بولماغان سوڭ»

نەسىنە جېر دۇنيە نە بالەسىيدى!?

تېئاناق سېنىم، سۇيۇۋ كورمىي اوتىدى،

الاک—جۇلاڭ ايتىدى، تىنترەيدى.

اللاسز دوس تابىدى، سر تابىدى،

نېچە مۇڭ جىل كىزىدە توڭپىرەكدى.

جاماندى كۇندە آزغىرسا جان دېمەيدى،

جاقسى جانئان كىيى—كىيىدە تاياق جىيىدى—

كۇندە نېچە بۇلك چىقارسادا

ايتكىڭ جانئان جان بولب سۇيىنەيدى.

سۇيتىدە جاماندقفا بىر تويماغان،

انت اورغاندىق قىلغىن ايچ قويماغان.

«باياغى آلدۇ، ايسىرگەن كارى ايتكىڭ بىن

نە قىلدىم. نە بىتىردىم»؟ دىب اويلاغان.

آقلىغا، اومر كىندە، آدام كىندە. (۱۰۰).

اولمىس آدام قايرات، تۇج بارى مېندە!?

كۇندە جۇز قۇۋانب كۇلب جۇرگەن.

اوسى آدام اوۋايمىز تىتكەن بىندە!?

1902

قالقام—آي مېن اۋندەمدى جۇردەن كوب،

اويلاما اوتسىز، اويسىز سۇۋق جان دىب،

جۇرە كەدەنگى جالدى كوزدەن جاس قىب
 آغزىغانم بولادى اول نىگە سىب؟

آنت اۇرغان ايل جۇزىنە تىك قارايمىن،
 سوندى سىن سۈگەدى اۇدىب اوبلايمىن.
 جۇرە كىمدى كىسكىلەب سالب جۇرگەن
 آرسىرداردى دوسم دىب نىگە آيايمىن؟

اچمىدە قاينغىم قالك، كور جاسم كىم،
 آدام جوق. كمدى دوس دىب مىن چاغۇۋىچى ايم.
 آيەل آدام گول مىن تىك، دمدى سۇيمەك،
 كۇزىنەن جاسى چقسا بوينا ايم.

كوئلىكە داين تۇرغوى جايم مىنە،
 دۇسپاندىغىك قەتايغان چغار سىنەك؟
 اىگەر مىنەك اچمىدى جارب كورسەك
 جلاۋىدى اۋمىتىب چۇچرايدىك!!

1902

III. باقىا اورسەك اولە شىنەن

۳۰

مىن كوردم اۋزىن قاين قۇلاغان،
 قارا جىرگە باس اۋرب سۇلاغان،
 جاپىراغى سارغايب اولەسىرەب
 بايغۇسەك كە تىگدايدى جلاغان؟

مىن كوردىم اويناب چۇرگەن قىزىل كىيىك،

كىۋدەسىنە ملتەقدۇك اوغى ءتېيىب

قالجىراب قانسىراغان، قاباق ءتۇسب،

كىمگە باتار اول بايغۇس تاراتقان كۇيىك؟

مىن كوردىم سىق قانات كۈبەلە كدى،

اودابلەر اومردى از دەمە كدى.

كۇن چۇۋاققا جلىنار قالت - قۇلت ايتب

اونان غىبرات آلار جان جان بۇر بولە كدى.

مىن كوردىم غاچق جاردان وادەسىزدك.

اومردۇك قىزىغىنار كۇدەر اۋزدك.

جلى جۇرەك سۇۋىدى جارا ءتۇسدى.

چىقباغان چىن جان مىن كۇن اوتكىزدك.

دۇنيە دىگەن چىر كىنىك. كوردك كوتىن،

بىرىنىك جىب چۇرگەن كۈب برەۋى ايتىن.

اويلى ادامغا قىزق جوق بۇل جالغاندا

كويىنىك شىرتى ءبۇتىن اچى ءتۇتىن!

1898.

VI. كرىلوۋسەن

۳۱

ايمەن مىن چىلك.

چىلك يىن ايمەن بۇر كون سويلەسبىدى:

«آلاغا نىدەن جازدۇك سورلى دىبىدى؟»

«تورغايعادا مايىب سولقداسن،
 نىبەسك جىل بۇلك ايتسە آلدەنچە كدى.
 خۇداى باسقا سالماسن سىن سىلكدى
 جىلمىن جىرگە جىغىلب جار سۆزبە كدى.
 اوباللك بىر خۇدايعا بايغۇس سىنك،
 قاقىتىر قوبغان مۇنچا بوس سىلتە كدى.

قاراچى ماغان، سىندەى سورلى ايمەسبىن،
 تاۋ، جار — تاسقا اۇزارب بوى تىكەسدىم.
 سىنك قورققان داۋىلك ماغان اوڭاى.
 ماڭىما ساۋلە اوتكىزبەى كۇنگە ايسكەسدىم.

ئوب ايتبەس مىنك كۇچم جاۋن — جىلگە،
 جاپىراغم كۈلە ئىككە تالاي جىرگە.
 سىنى دە آلب اغىما قورغار ايدىم،
 ايدىسىنى بىترگەن قىيان دوڭگە!»

«ايسر كە گىچ ايسكەنسك» دىيدى چلك.

«اونچا سورلى ايمەسبىن، تارتبا كۇيك.

سنىلەن، مايسسامدا سولقدامىن،

جىلدەن ماغان كىلمەيدى اىچ كىمچىلك.

بۇ كۇنگى آمان بولما اۋنەمى آمان؟

كىردە كلك بىن دىب تۇرسنك، نە بار ماغان؟

چالغاقق ايلەمەيتىن كىمگە جاققان؟

اىكىنگە ايرە گەسەك خاتىر ساغان.»

قاققازغا بېر قاب قارا بۇلت مەندى،
 ايسىتب تۇرغان كىمىدەى تاۋ كۆگىرەندى.
 جىر - دۇنيەنى چاڭ - تۇمان باسب كىتب،
 اويناق قاغىب، قۇتىرب داۋل كىلدى.
 آرتى بۇرچاق، آندى چاڭ جىل قۇتردى،
 چىلك اجىرگە باسى اوردى ايمىن تۇردى،
 باسى كوكىككە، آياغى جىرگە اينىدەدە
 ولداب قانتى داۋل آلب اوردى.
 مايسقان چىلكدك نىسى كىتدى؟
 باترماقتان كۆيلەمەسىن دە اول - غۇرلى!

1898

۳۳

تالانغان باى

قوراسىنا بېر بايدىك
 تۇندە كردى اورياار،
 قازناسى قايدا سوندايدىك
 آڭدىغىچ، بىلگىچ قۇرغۇرلار.
 بىلب كىب تۇرغان لافىكەسن (۸۵)
 بۇزب تالغان ايتىدى،
 توك قالدردماى هاممەسن
 اۋىتەبىدى دە كىتەبىدى.

جايىغا جاتىب قارنى توق
 اۇيىقىسى قانب تۇردى باي،
 سر — جالاڭچ تۇك دە جوق،
 لافىكىسى، اۇيىسى اينىداي.

ايسى چىقى كوردى دە
 اۇرى ايتىڭ قىلغان،
 اويىباي سالىدى بىلدى دە
 قاسا سورلى بولغان.

كىچىككى ايلدىڭ بىر باين،
 "بىر تۇندە قالدى مۇنچا آلۇ،
 اويانا كىلسە دابداين
 خايرچى بولب قاب سالۇ،

اويىباي سالىدى، زارلادى،
 قۇرقايغىدىن پايدا جوق؟
 توكىرە كدى چارلادى،
 اۇرىنى قايار آيلا جوق.

قارنى دا ابدان آچادى،
 اچىرىنە چايدا جوق،
 قايتىرن بىلمى ساسادى،
 اوسىندايلار قايدا جوق؟

آغايىن، دوستارن
 جىيب آلب اۇيىنە

جالدى چاغب مۆك زارن،
«بولساق قل» ديب كۆيىنە.

بارى آقلىدى، بارى ايسدى،

بارى جيلدهى ايسەدى.

«بولماس ايدى»، بۇل ديسدى،

«اوز كىنەن بولدى» ديسەدى.

برەۋى آيتدى: «لا كە ئىدى»

مۇنچا آلس سالماۋ غوى،

آۋلاققا تاستاب، آرنىكىدى،

بۇيتب غايل قالماۋ غوى!

أوزك كۆيدى آۋلاقدان،

ايندى جاقن سالساڭچى!

قباغان بىردك مويناقدان

بىر كۆچكىدى آلساڭچى.

بىر كۆچكىدى سىز، اۋچن

برەين، قۇدا، كىلتىرب،

جندا تالاي كۆچكىدى

بوس قىرۋۇچى ايم اولتىرب».

بوز اورنىنا سوز بىرب

قۇدا، تامر، بوس كىتىدى.

قول اۆستاماي كوز كورب

آيتقان آرز بوس كىتىدى.

آغايىنغا ءاس تۇسىپك
 اول بىر اۋلىكىن قارغىس قوى!
 الارك سوندا ايك كوچتەب،
 «بيچارا مينەن بايغۇس» قوى.

1898

۳۴

چارلى باي

جامان اۋىدە جالغىز چال
 ءاوزى كىدەى كوثيرەتدى.
 اوزى كورگەن بايلاردىك
 مەنزىنەن جىيەرەندى.

اوزىنە ءاوزى سويلەيدى،
 سويلەگەندە نە دىيدى:

«اوبال جوق اوسى بايلارغا

جان قادىر بىلمەگەن

تاتىدى تاماق، جاقسى آس جوق،

جاقسى كىيىم كىيىمەگەن.

سالپىل قاقىدى، ءتون قاندى،

مال - مال دىيدى، مال تابدى،

بايغىن سايىن كوتم جوق

پىيلى كىتتى، آنت آتتى.

قارتايغانچا قاقاداب،
 بۇل ئاڭرى اتقان تالمايما؟
 بۇيتىب ءجۇرب اولمەيمە؟
 اولسە بارى قالمايما؟

ماغان بتسە اوسى مال،
 جانمدى نىگە قستارايىم:
 مۇك تىككەننى بۇر سومداي
 قزىغىما اۇستارايىم!

ئسان - سالتانات ءجۇرۇۋم
 بولار ايدى تاتمىدى.
 ايسىتەر ايدى آلس جىر
 قزىقى جومارت اتمىدى.

بايلىق بىن پايدام تىيىگىزب
 سىيلارايىم آلس جاقندى.
 ساراڭنىڭ داۋلەت اوزسورى
 دىب ايتىدى آقلىدى»

اۋزن جىيىماي، بۇر ادام
 كىرپ كىلدى ايسكەن.
 جادىگويىمە؟ سايتانبا؟
 ايتەۋر آلكى سوزدى اىستەگەن.
 كىلە سالا سويلەدى:
 «بايلىقى كىرەك قىلدىك سىن!

قلاين دىگەن اسكدى
 مين ايستىم بايلىقىن!
 منا برەۋ اچىندە
 دلداسى بار دوربانى آل.
 بىرن آساک عجانا بىر
 دلددا دايىن قولك سال.
 ساناب آلا بىرداغى
 آيتقانكداي بولاقال.
 قانچا كىرەك بولسادا
 منە داۋلەت، منە مال.

بىر — آق بايغۇس، آيتايىن
 مۇنك بىر سىرتىن، قاتتى آتتىن:
 دوربا قولدا تۇرغاندا
 اۋستاۋغا جول جوق بىر آلتىن.
 دوربانى آۋەلى دارياغا آت،
 تويغانكچا آلداغى:
 اونان سوڭ اوزك بلەسن،
 اۋستاي بىر قايتىب بارداغى».

دوربانى بىرىب جوغالدى
 آك — تاك قىلب بايغۇسدى،
 ايسن جىيب آغان سوڭ
 دورباغا كىدەي جابىدى.

آيتقانداي دورباغا

قولن تقدى، بىردى آدى.

جانا بىرى داپ — دابىن،

ايسى چىقدى، تاك قائدى:

«تاك آتقانچا اوسىلاي

بىرەبىرسىن بۇل دوربا

تالاي آلتىن جىيام غوى!

ايرتەك مېنىن باي بارما؟»

ديب قالباقداب تۇن بويى

آلب باقدى اول سورلى

قانچا آلتىدى آسادا

تويا آلمادى اول غۇرلى.

قارايدى دا آلتىغا

قومىينادى، «آز غوى» ديب:

«قىستاۋ كىرەك، ئاۋى كىرەك،

سان — سالتانات راسخود كوب.

آزار بواسا آچدەققا

تاغى بىر كۇن چدارمن،

آلتىن آسىن ايسەبەدن

سونان كىيىن آرمانسىز

قل ديگەنن قىلارمن.»

اۋىندەگى بىر ناندى

بىر آي جىيدى آز — آزدان،

بُر كُون تُوڭگل بېر آيغا
انساب قلماي اول جازغان.

دورباني سۇوڭا سالغانى
دارياغا جۇز بارغان.
«ايرته كچه تۇرسن اولمەن» ديب
اۋيينە قايتا اپارغان.

دورباني ساۋب تىنچدقسىز
بېر آي تُوڭگل جىل اوتدى.
آلتىداي جۇزى سارغايدى،
قول درلەب آل كىتىدى.
آسىز، سۇوسىز دىرت جىگىب
اوزى دە آبدان جۇدەبىدى.
توغىز مليون ساناردا
آجال جىتىدى كۇن بىتىدى.

آلتىن قايدا. سوز قايدا?
قۇۋ ناپسىدەن نە پايدا!?

1898.

۳۵

ايسەك بىين بىلبىل

تويغان ايسەك چوبىدى اوتداب ماڭايداغى
سونراق چانقا كىتىدى قاي — قايداغى.

تېنتىرەب اولكەنى اورلەپ كېلە جاتىپ
جولقدى بىر بېلىغا توغايداغى.

«سېن - بېسك آقن بېلىل؟ جاڭا كوردم،

آنىڭا جۇرت ماقناغان قۇمار ايدم!

بىر سايراب بېرسەڭ قالقام ءاوزم اېستېب

جۇرتدۇڭ ءسوزن راسىبا، سىنا ايدم؟»

اونەرگە سالدى بېلىل سوندا آكراتب،

چىڭغىرتىب، چىمىراتىب، سورغالاتىب،

مىڭ تۇرلى كۇيگە سالىب تولقتىداي

ماڭايدا جان بىتكەندى تاڭىرقاتىب.

قوى جانىر، قويچى تىڭداپ تۇردى ايلبىيرەب،

كوزىنە قىب - قىزل بوب جاس مولدىرەب،

جىل سوقباي قۇس چوۋلاماي، بارى جىمىرت

آڭىگە كوڭل جىبەرب تۇردى ايلجىرەب.

بېلىل بولدى توسب تۇر ايسەڭ سوزن

ايسەڭ جىرگە قىراتىب ايكى كوزن:

«ءاچ پىپاي - آق تىڭدارلىق بار ايكەنسەڭ،

آنتەگەنە - آي بىلمەسەڭ آتەچدى ءاوزۇڭ.

ايكەنسەڭ ءان سالۇۋغا سىنداغى ايبىدى،

سېن بىر آز آتەچ ءانن اۋىرەن» دىيىدى.

سول سىقلدى سىنچىنىڭ ءسوزن اېستېب،

كوز كورمەسە بېلىلدا اۋچىب كىتىدى.

دېمەن مېنى ماقتاسن،
ياچاقس ياچاقباسن،
سۆيىتىدە ئونداي سىنچىدان
خودايم مېنى ساقتاسن!!

1898

۳۶

قارغا

قوى جايىلىب جازدى كۈن
چىققان ايگىن قىداغا.

آسپاننان بۇر كىت قۇيقلجىب
سورغالاب كىلىب آراغا

بىر قوزى ءالب آب كىتىدى
قوزداغى قىبىر اۋياغا.

ايگىنىنى كۇچدى اير كۇچن،
ايگىنك قىدى جىم اۋچن

اۋباداغى بالاغا.

كوردى دە مۇنى بىر قارغا
جىلگىدى بىر اس باستارغا:

«قوزىنى دا تاماق دىب

كەم آب - چىقسن تاستارغا!?

ايك سىمىرن الدىن

فرق قىلىپ آچارغا!»

دیدى داغى آرالاب.
جاسدى كىلب قوچقارغا.

قالچلداپ، درلدهب

ترناغن سالادى،

قانان قايقايتب

آب - كىتبهك بولادى.

بۇر كندهى ايمەس اينەنى

كىچىكبەدى - آق بىلندى.

جايباغىغا ترناغى

چىقباسداى بواب نەدى.

جالپلداپ، سالپلداپ

قويچىلارغا كورندى.

آددن (۸۶) بلمەس چىر كندى

خۇداى آبدان قارغادى

قويچىلار كورب، كۆلىسب

اۋستاب آلب قارغانى،

قۇرىسن دا چىر كىننك،

سىمىز قويدى آغانى،

اۋچىباشن دىب قىيماغان

قانان، قۇيرق قالمادى.

بىر چىمدى بىرك بىك - بايلاب

آياغىنا جالغادى.

بالارغا اوين بوب.
خور بولب سۇيتب قالغانى.

آزات باسك بولسن قۇل،
قولدان كىلمەس اسكە اۇمتل.

1898

۳۷

آنچىلەر

كورچىنى كورچى چاقردى
بولدى دا سىيلاپ آس بىرمەك.
قۇۋلىغىن اچدە جاسردى،
بالانك^۲ آنن اىسترمەك.

بالالار چۇۋلاب باقردى،
انتاسى داۋسن بىلدرمەك.
قوناقدك كۆين قاچردى،
باسدى آورتدى كوب دۇرمەك.
آلدى - آلدىنا كىتەدى
قۇسلايدى آندەرى.
قۇلاغىنان اوتەدى
قۇر آيقاي سالغان ساندەرى.

ياپىرم - آي كورچى نه قىلدى؟!

باس آوردى، قانغردى،

قۇلاغى باسب جالدى،

«قويغىز اكور» دىب «قۇرغردى»!

«دم - اق داۋسنى كۇچدى دىگەن

يىكەر ايمەس سىنىكى!

سۇيتىدە آراق اچبەگەن

اىستى اولدارغوى مېنىكى!«

ايسى جىقباي مۇناندا اچكەن آرتق،

قېيسىنى جوق قىچقەرغان نىتكەن تانتق.

1898

۳۸

چىگرتىكە

چىرلداۋق چىگرتىكە

ارچىب ءجۇرب ءآن سالغان،

كوگەلدى قۇۋب كولىتىدەب

قىزىق بىن ءجۇرب جازدى آغان.

جازدى كۇنىكى جاپىراقىك

بىرىدە تاماق، بىرىدە ءاۋى.

چاپىراق كىتىدى، جاز كىتىدى،
 كۆز بولغان سوڭ كىتىدى كۆي.
 جلى جاز جوق، تاماق جوق،
 او كىنگىنەن نە پايدا؟
 سۇۋۇققا توڭغان قارنى آچقا
 اوين قايدا، آن قايدا؟!
 اونى مېنەن تۇرمايدى،
 قار كورنىدى، قس بولدى.
 ساۋۇچىل سورلى بۇ كچىيدى،
 دم - آق قىين، اس بولدى.
 سىكىرۇۋ قايدا، عسۇرىنىب
 قاباغى قاينى جابادى.
 سالامدا جاتىب دان جىيىغان
 قۇمرسقاىى از دەب تابادى.
 سىلىك دەب كىلىب جىغلىدى
 آياغىنا باس اۇرا:
 «قاراغم جلت، اورن بىر»
 جاز چىققانچا آسىرا»،
 «اونك جانم سوز ايمىس،
 جاز اوتەرن بىلمەيبە - ايتك»
 جانك اۇچىن ايچ چارۋا
 آلاجازداى قىلمايبا - ايتك؟».

«مېن اوزگدهى چارواچل
 جۇمىساق ايلەۋ اۋىلىمە؟
 كوگەلدى قۇۋب آن سالىب،
 اولەكئەن قولىم تىدىمە؟».

«قايتىن، قولى تىيمەبدى!
 اولەكئەن، آنچى ايسل اير،
 آلاجازداى آن سالساك،
 سىلكىلدەدە بىيلەى بىر».

1898.

۳۹

آلا قويلار

بىر تاۋداغى خايۋاندى بىر آرستان
 بىيلەگەن پادچاسى ايگەن آۋەل باسدان،
 عادل آناق آلماقچى نىھتى بار،
 ايچ كمدى آۋرتباسدان، جالانباسدان.
 اونىسى راس باسندا تاۋر بولغان،
 سۈيتسەدە كمدى بۇزباس باق آنت اورغان
 آلدىنان جان چىقباغان پاتچامزىك
 آلا قويدى كورگەندە كوزى اورغان.
 آلا قويدا كونا جوق جۈننەن باسقا،
 قويدان قاچىب چىقىدى پادچا تاسقا.

كورسە قازا تۇرادى آزا بويى،
بولمادى بۇغان آيلا اويلاماسقا.

تۇرادى پادچا قاغىرب وائىم جيب:
«آلا قويدى بولادى قايتكەنم ايب؟»
آيۇۋ، تۇلكى قاسندا اوزرلەرى،
كىئەسدى اولارغا «قايتەمن؟» ديب.
قولباك ايتب، قورس ايتب سويلەدى آيۇۋ:
«باتر پادچام نە كىرەك كوب اويلاۋۇ.
قويدى جان ديب ايسر كەب كىم آيابدى،
آقپلى آلا قويدۇك قىرب سالۇۋ.»

قاباغن تۇيدى آرستان سوزدى اۇغب:
«اولترمەگم اوڭاى - آق قويدى سغب،
اۋز جورتن اۋزى قرغان پادچا بارما؟
جامان آندان قورقامن كيتسە چغب.»
«بىكەر قان توكتىرمەكتر، آدل پادچام،
سو كىبەكتر» ديدى تۇلكى «مىن سوز آيتسام،
اوڭاچا بىر اوزەندى قويعا بىرب
قايراندا سىمىرتب كىك جايلاتساك.

جارلقدى كىچكترمەدى تىز بىرىكتر،
جاماندى جاقسى مىنەن تىك كورىكتر.
آلا قوى قورققانىنان اۋزى آزايار،
قويچىلىققا قاسقردى جىبارىكتر.

قارا ديب قاتتى تابىر آلا قويدى-آق،
 اوزگەسى اوسىر، اول كيمىر، سوزيمە باق.
 جاقسى سوزيىن بىرەۋگە تابىرغان سوڭ
 جامان آندان بولاسىز سوزداغى آۋلاق».

«خوب»، ديدى، اونى آرستان قاپل كوردى،
 قاسقىرغا «جاقسى باق» ديب جارلق بىردى.
 آلا توڭلر آغىنان تىچ بولدى،
 تولىكىنىڭ آيتقانداى قىل بىدى.
 تولىكىنىڭ آيتقانى راس جورىت آقلىسىز،
 كورە سالىدى قاسقىردان باياغى آرسىز.
 آنت اورغاندىق تولىكى مېن آرستاندا،
 اول بولماسا نەقلىماق قاسقىر جالغىز؟!.

1898.

۴۰

قارغامېن تولىكى

جورىت بلەدى، كۆلەدى
 سۇرقيا تىلكى جامان،
 خوجەمە تىچىلدىڭك آمان.
 سوندادا سولار قايدا جوق؟
 ايبىدەب آيتسا ايرەسك،
 آرتىنان اوكنسەڭدە پايدا جوق.

ارميچكىدى خۇدايم
 كىنر قىلدى بىر كۈن قارغاغا،
 آلب اۋچىب باردى دا
 قوندى بىر بىيىك آغاچقا.
 اۋلىكىن اولجە ايمەسىبە
 ارميچك دىگەن قارنى آچقا.
 بىر جىب آلب چۇكرانك
 قلاين دىب آلاغا،
 تۇمىيغندا ارميچك
 اويلاپ، قاراب تۇر - ايدى.
 بىر قۇۋ تۇلكى سورىنا
 جاقين جىردە جۇرەدى.

اچىنە ساقتاب قۇۋلىغىن
 جاقىنداب بارب بارلايدى.
 بۇلغاقتاب قۇيرىغىن
 قارغانك كوزن آلايدى.
 تاتىدى تىلمىن، تاتىدى ئۇن مىن
 سويلەسۇڭگە آيلاندى؛
 «قاراغم نىتىكەن سۇلۇۋ ايك»
 دىب تاكر قاب تاكداندى،

«نىتىكەن موين، نىتىكەن كوز،
 اوسىدان آرتق، دىيسىگبە،

ايرتەگى قىلب آيتقان سوز؟ .
 قالايچا بىتكەن، ياپىرم-آي،
 مۇرنىڭز بىن جۇنىڭز
 پىرچىتىڭز ئۇنىدەي،
 دىب ئۇيلايمىن ئۇنىڭز.

اوسى كورك بىن، بۇل جۇن مېن
 آنچىلىڭىڭ بىلىگىلى.
 ئۇيالماي قالقام بىر سايرا،
 بىزدە ئالاق ئۇلىگىنى،
 قۇس تورەسى بىزدەرگە
 سىز بولارسىز بىر كۈنى!؟ .

باسى آيلاندى قارغانك
 سۇمنىڭ آيتقان سوزىنە.
 قۇۋانغانىن بۇرتىنىب،
 بىر ماستق كىردى اوزىنە.

اوزىنە چىتىكەن اوڭدۇچ بىن
 آياماسدان، قارق ايتىدى،
 ارىچك جىرگە سالپ ايتىدى،
 اس ايتىدى، قۇۋ كىتىدى.

ایسەك

قىرق-ايلۇۋ قوس بىر چىردەن

قايتقان ايگەن كىرۋەندەر،

مال آيداب بارب آق ايلدەن

ساۋدا قىل جۇرگەندەر.

آلتىن آرتقان بىر ايسەك

سولار مېنىن كېلىدى.

اول جاي جورسە جۇرتدا جاي.

اول جىلسە جۇرت جىلەدى.

تامام قوسدۇك بايلارى

ماكان كېتەيدى.

خوجەمەت قىل بارلارى،

جۇگن دە جۇندەب ايرتەيدى.

اورتاغا آلب آلمگىنى

بارى بىردەى سىلايدى،

بىرەۋى قۇلاغىنان سۇيەدى،

بىرى عجون سىپايدى.

سلاب، سىپپاب، كادراپ

بىرەتۇغىن جىم دە آرتق.

ايسەر چىركىن ايسىرب

بولب آلدى دم تانتق.

كوچ بومى جۇرت قاسىدا
 اوزگە مېنىن جومس جۇق.
 آتتى تىۋب ادامدى
 تسدەسەداغى سوگس جوق.

خۇداى آمان ساقما دىب
 چاردا، سۇۋدا پاتا آلغان،
 اير كەلەتت آت قويپ
 جايبار-قۇل مرزا آت آلغان.

آلتىن اۋستىندە جۇرگەندە
 سول كادرمين كوپ جۇرگەن.
 اوز اويندا كوك ايسەك
 اوزگەچە تۇۋدم دىب جۇرگەن.
 آلتىدى بىر كۇن باى آلتى،
 ايسەككەن جۇرتدا تۇتۇلدى،
 جايبار-قۇل آتى جوغالدى،
 بوق تاسۇۋغا جىيەلدى.

فارسا كىچى بويىنىكا،
 باياغى اۋزىن قۇلاق قالىش غوى،
 جۇرت ايرىگەنى سوگىنىكا
 اۋستىندەكى آلتىن غوى.

باقامین بۇقا.

قاراساڭ دم-آق كوب
 كوره آلماس 'اچى تار،
 نېسى آرتق بىردەى دىب
 سالىسباق جۇرتدا بار.

سۇۋ اچكەلى بىر اوگىز
 بارب ايدى بۇلاققا،
 باقالار قورقپ تارباقدار،
 قاچپ چىقدى آر جاققا.

باقاغا اوگىز تاۋمىن تىك،
 اوچب كىتىدى زاردىسى،
 ماقتانچاقىڭ، سىن كورسىڭ،
 باقادا ايگىن تورەسى.

ءاوز اوزىنەن بىر باقا
 كۇچەندى دە بورتىدى،
 قارىنى اولىكەيدى، قامپايدى،
 اوگىزدەى بولام دىب ءاستىدى.

قاسىنداغى جولداسقا:
 «قارا»، دىدى، «سىن بىزگە
 قىيىنبا ايگىن اولىكەيۋۇ،
 جىتىكەم جوقبا اوگىزگە؟»

«اسندك، كويندك
 سوندادا نه پايدا؟
 تۇرى جات اوگزىدك،
 سين قايدا، اول قايدا؟».

كۇچەندى كېلىپ كىچىنب
 كېلىگەنچە چاماسى.
 «اوسدم غوى دىپ، اسىنب،
 دىدى: «ايندى قاراچى».

قارادى دا «دانىمە
 بولغان جوق غوى» دىسەدى.
 قىزب آلغان آنت اۇرغان
 آيتقانىنا كۈنەيدى.

اقل قاعب تغرلاب
 كۇچەندى دە بورتەندى.
 «اچ جارلدى چىترلاب،
 ماقتانام دىپ، اوزى اولدى.

تالاسبا، جانم-آي،
 قولگىنان كېلمەسكە!
 بولارسىن باقاداي
 كۈب تۈسەك، ايگەسكە!

خاندەن

كوچەدە پىل جىتەلەپ بىرەۋ ءجۇردى،
 كىم كورگەن. حايۋاندى مۇنداي تۈرلى
 كورسەتسەلىلىق آب جۇرگەن جانىۋاردى
 تاماچىلار آرتىنان جۇرت بوب ايردى.
 كوچەدە خاندەن كىزدەي كىب
 اومتىلى پىلگە چاپتىغىب،
 چاڭقىلداپ ءاۋردى ايرلەنب
 قارتىناي اۋرىسار جان چىغىب.
 خاندەنگە ەبىر ءايت كىزدەي بوب
 دىدى: «آدەڭدى بىلسەڭچى،
 پىل مېن اۋرىسار سىيىقك جوق،
 مازاق بولماي قوى كورچى.
 قىرقلداپ قالدۇك نە ءىتىدى.
 آۋرە بولماي قوى» دىيدى.
 «سېن بۇلقدۇك اول كىتىدى،
 جان دىگەن جوق اول سېنى»
 «مېندە سونى بىلمەن،
 سوندقدان ايرىبوب كىلمەن،
 اۋرىس، سوعس قىلماي—آق
 اير آتانب كورەمەن.

جۇرت مومىدى كورمىدە
 ماتر آتاق بىرمىدە؟
 قوى، بۇخاندن اير، چركن
 بىلكدە اورگن، دىمىدە؟»

1898

XIV. غبولم.

ماسىغۇد آنگىمەسى.
 يا آلا حۇرمەتكە دوستك ماخمۇد،
 نىكە جاردەم بىرلسن تۇورا ماقسۇد.
 كرون راجىت خالىميا زاماندا
 باغدندا بىر جگت بار آتى ماسىغۇد.
 چاھاردان بىر كۇن ماسىغۇد چىقى تىقا،
 باردىما كىزى كىلىب بىر جۇمسقا.
 بىر اۋرى باسساب توناب جاتقان چىرىدە
 بىر بىچارا كىز بولدى چال بايغۇسقا،
 چال بايغۇس ايقايلادى آندان سالب،
 تىرپ ئانغان جان جوق اونى بارب.
 كىدە بولسا بىر ايرلك قلاين دىب
 ماسىغۇد اوچتى اورىغا اوكتايلانب.
 ماسىغۇددى اۋرى چابى قىچ بىنەن،
 تاۋر-آق جان ساقابدى جۇمس بىنەن.

ايسەن — آمان چالداغى قۇتيلەيدى

ماسىغۇددان جاۋ قاچقان سوڭ ئۇرس يىنىن

ماسىغۇدقا كىلدى الڭى چال كوزن تىكتەپ،

كورسە باسدان آغىب تۇر قان دردەكتەپ.

مۇنۇق قارىزىن مەيندە اوتەپ كىتەينچى.

جىگت قوى، اير كوكىرەك جاۋ جورەك دىپ.

«آى جىگت، نە قلساڭدا اير ايكەنسۇڭ،

كورگەيسن ايرلىككەڭكەڭ بىرەكەسەن!

سەيبەپ بوب مەينى آجالدان سەين آيردۇڭ،

ماغان قىلغان قارىزىڭدى آلا اوتەسەن.

باى ايمەن، باتر ايمەن، خان ايمەسەن

آتاقى آرتق تۇۋغان جان ايمەسەن.

سەيبەپ بولب آيردۇڭ مەينى آجالدان،

چاقسىنقىدى بىلەيتىن چال ايمەسەن.

مەين بىر چال دۇنيەدە جىهان كىزگەن

ايرتەڭ تۇستە كىتەمەن چارىڭدەن.

ايرتەرك پالدىن جىردەن تۇسب تۇرپ

آلب قال بىر باۋازاق جانم بىردەن.

بۇل ئۇچىن قىزىناسۇڭ سەيندە بىر اير،

سەينى ماغان كىز قىلغان پىرۋەردىڭىز.

بىر خۇدانۇڭ خاقى ئۇچىن مەين تەلەيمەن

قابىل كور، سىرتەم، ئۇچىن قوللىڭدى بىر.

«اورىغا جېمىردىم مېن نامىدى،

كەم بۇلدار مۇندى-مۇندى قلغان نامىدى».

«اللا حاقى دېگەن سوڭ آمالدا جوق،

«باراين» دېيىپ ۋاغدا ايتىپ قول قاغىدى.

اول جېرگە ايرتە تۇرب جىگت باردى،

چالدا دۇۋچار آلدىن بولا قالدى.

قولدىن اۋستاب آل بىر ايرتە بار ب

دالدا بىر بۇزغان تامغا آپاردى.

بارسا تامدا بىر گۈل بار سولقلداغان،

باسندا ئۈچ جېمىسى بار بلقلداغان:

«بىرى آق، بىرى قىزىل، بىرى سارى.

«تاڭداپ آل، مېن بېرەين بون ساغان.

آغن جېسەڭ آقباڭ جاننان آسار،

سارىنى آساڭ داۋلەتكە سۇۋداي تاسار،

آكاردا قىزىل جېمىس آل جېسەڭ

ئورغاچىدا جان بولماس سېنىن قاچار».

اول جىگت سوزن اوغىب تۇرا قالدى،

كوزن تومەن جېمىر بىر آز اويلاندى.

«آق بېن سارى، ايلكەۋن آلمايىن» دېيىپ

«قىزىل جېمىس جېمىن» دېيىپ قولغا سالىدى.

«مېن بېرەن، تانبايىن ايتا تۇرا،

اۈكەنەسەڭ تۇبىندە جۇرد-بارا.

اۆيىن سارى ايكهون الماغانك

مانىسن آيتساك قايتەر جانم سرا»

«مىن بولسام آگار آغن جىمەك ايدىم،

آقلى بولدى بولدىم ايلدىن بولەك ديدىم،

مىن آقلى بىلەمەن، نە قىلسام دا

مىنى آقلى بىلەسە كىرەك ديدىم،

آقلى جان تابىلماس ماغان سىرلاس،

كورىنە تىتەك كوب نادان موينىن بۇرماس.

آدالەتسىز، آفلىسىز آرسۇرداردى

كورە - تۇرا كوڭلدە تىنچدۇق تۇرماس.

آدام دىرتدى بولمايما قۇسا تارتىپ،

تۇچچى اوزىقى اويقتاي آلماي تۇندە جاتىپ،

ايدىدەپ ياغىب ايسەرگە ايم تابىلماي

تاتىدى تاماق جىيى آلمان دامىن ئاتىپ.

سارىنى جىيىب مىن بولسام بايدىك اوزى

آوزىندا تامام جانىڭ بولدىم سوزى.

بالىنىچىدىن بىر نارسە آلساق آۋ دىيىپ

تىگىلىر جان بىتكەنىڭ ماغان كوزى.

جۇرت كۇندىر جۇرتدان آرتق بايلىق ءاۋچىن

بۇلدايدى برەۋ كۇچىن، برەۋ تۇسن،

نە قىلسادا ناداندار آلماقدى اويىلار

مال آنتۇرغان كۇيدىرىب ايلدىك اچىن.

ايگبە كىسى مال دۈمەتتەك قايرچىلىق.

آقلىدى ايرىگە آز بولار اونداى قلىق.

اونى اويلارلق بۇل كۇندە ادام بارما؟

پايدا اويلاماي قلادى كم ناتۇولق؟

بىرسەك قالار اولاردا نىسى آردك،

بىرمەسەك سىن داغى *ايت بىرگە بولدك.

نە، اوزك *ايت، نىمەسە بار ايدك *ايت،

داۋسىز بىر بالەككە مەنى قالدك.

قزلدى جىسەم مېنى آيدل سۇيدىر،

آرامدققا جورمەسە نە جان كۇيدىر.

اۋرغاچى دا كۆب جان غوى دوسم بولسا

دېب ايدم، بىر پايداسى ماغان تىيدىر.

ايرىكە كدك ايرىكەك - ادام بولسا قاسى،

قاتن، چىچە، قزى جوق كىمك باسى،

جان قانھار قارا خالق قاسدىق قلسا

سوندا اۋرغاچى بولمايما آرا چاچى؟

تىگىندە ادام باسى ساۋ بولاما؟

بويندا نىكسىرلەمس داۋ بولاما؟

ايرى آچۇۋ آيتسا آيدلى باسوۋ آيتب.

اوتىرسا بۇرنغىداى جاۋ بولاما؟

سونى اويلاب قزل جىمس مېن تاكدادم.

بىرسەككۇر جىمەك بولاب بىيل بايلادم.

توپا — تورساق بۇل سوزدى آيتقانم جوق

باشندا اويلاپ، تيگن ده آبايادم.»

بۇل سوزگە سالب توردى چال قۇلاغى:

«ئىندەچە تاۋب آيتدۇ، جە چىرغىم!

آقلى، داۋلەت آۋەلدەن اوزگدە ايگەن،

اومىر كچە آرتلىن جانم باغدا!»

بۇ چال بوتەن ايمەس قىرايدى،

ايىن تاۋب دارۋوغا كىزى كىلدى:

سۈزىنىش، آقلىنىش، قىلغىنىش

رازى بولغانان سوڭ باتايبىردى.

سول ماسىغۇد قىرچالدىن بانا آلبىدى.

سوڭدا «چامسى — جىهان» آتايىدى.

ماغاناسى «بۇل دۈنيەنىڭ كۈنى» دىگەن،

جىتتېلىپ بىزگە غىبرات سوز قالىدى.

سول زاماندا — آق ناداندار چىرچ بۇزغان،

جالغاننىڭ دامن بۇزب جوق قىلغىغان،

آقلىمىن مال ايگەن آسىراي آلماي

آراچاچى از دەتسكەن قاتن قىردان.

ايندىكىگە نەسۋراۋ بۇل زاماندا،

آقلى، اوى، نامس آر، جوق ايچ آدمدا،

اولگەن مولا، نۇوغان جىر جىمەرمەيدى

آيتىمەسە تۇرمانس ايدىم اوسۇر آماڭدا!

اسكەندەر آنگگېمەسى

اوسى جۇرت اسكەندردى بىلەمە - ايگەن؟
 ما كە دۇنيە چاھارى اوغان ميگەن.
 قەلب پانچا بالاسى ايسر كوگىدى،
 ماقتان سۇيگىچ قىزغانچاق آدم ايگەن،
 قەلب اولدى، اسكەندەر پانچا بولدى،
 جاسى آرەك، جىيىرما بىرگە تولدى،
 اوز جۇرتى آز كورمىب كورچىلەرگە
 كوز آلار تىب قارادى اوگدى سولدى،
 سومىق بىن آسكەر جىيىب قارۋولدى،
 جاقن جىرگە جاۋ بولدى تۇرا آندادى،
 كوپ ايلدى كۆتنبەگەن قردى، جوبدى،
 قاندى، اولتيرىپ قالاسن تارتىپ آلدى،
 جازاسىز جاقن جىردىك بارن چاپتى،
 داربانىك سۇۋنداي قاندار آقتى،
 چاپقان ايلدىك بارىندە بۇۋدام قەلب
 اۋكىمەتن قولينا تارتىپ آبدى،
 اسكەندەر ايلدە آلماغان خان قويمادى،
 آلغان ساين كوگىلى بىر تويمادى،
 آرانى بارغان ساين قاتتى آچىلىپ
 جىردىك جۇزن آلوۋغا اوى اوبلادى.

قان - اچەر قاھارلى خان آچوۋى كوپ،
 آتاغىنان قورقادى ءجۇرت قاينى جيب،
 سول كۇندە خوچە مەتچى آيتادى ايگەن
 خاننىڭ خانى، پاتچانك پاتچاسى ديب.

آتاغى تالاي جىرگە اونك جيتدى،
 جىردك ءجۇزن آلوۋغا تالاب ايتدى.
 ايسەبىز آسكەر ايرىت ب جار اقدانب
 ايسىتكەن ايلدەرىنە ءجۇرب كىتدى.

آلدىنان چقالمادى ايچ كم مۇنك،
 بارن آلدى قورقتدى جولداغىنىك.
 جان چقالمادى آلدىنان توقماۋى جوق
 جىر ءجۇزن جىكە بولب آلاماچىنىك.

جۇرە - جۇرە بىر ايلىز چولگە تۇسدى،
 آلب جۇرگەن سۇۋىنىك بارندا اچتى.
 آدام آيۇن بارىدە بىردەى چولادەب
 باسىنا جۇداى سالدى قىين اسدى.

ساندالدى ساردالادا سۇۋ تامالماي،
 چولدهگەن ءجۇرت قايتادى بوس تامالماي
 خىزمەتسىزدك بارىدە اولتىرمەكچى
 بولىدى چولدهگەنگە چىدايالماي.

مىسالى آستىنداغى آن اوداغى اۋچتى،
 اسكەندردە آتىنىك جالان قۇچتى.

جالتيراب ساۋلە يېرگەن بىر نارسەگە
پانچانك آت اۋستىدە كوزى ءتۈستى.

بارسا بىر سىلدر قاققان مولدر بۇلاق،
تاسپاداي يېنىنە آرقدان چققان قۇلاب.
تۈسە سالا اسكەندىر باسدى قويدى،
اچسە سۈۋى اوزگەچە تاندى دم - آق

كېكەن مالق كېلىتىردى سوندا تۇرب،
سول سۇۋغا يالغىدى آلدى بىر جۇۋىدىرب.
ءايسى، ءدامى اوزگەچە بولب كىتىدى،
ئاك قالدى مۇنك ءبارن سۇۋغا جورب

اسكەندىر قولينا آيتدى: «بۇ نىتىكەن سۇۋ؟
بار كىدە ءاچب بۇ سۇۋغا يېتىكىدى جۇۋا!
بىر باي ايلدەن اوسى سۇۋ چققان چغار،
اورلىب بارب اۋستىنە تىكەك تۈۋ،

بۇل سالقىن تاندى سۇۋغا قانگىردار،
چاق كىلىر ماغان جان چوق نانگىردار.
مىنىن قالماي بۇل سۇۋدى چاچچاك اورلىب
تالغان قىلب ءچاھارن آلكىردار».

چارلىق چاچدى، قول چوردى سۇۋدى اورلىمى
چاھارداغا بارماققا دامىل كورمەدى
كوكبەك كوك تىمىر كىكەن اوڭكەي ناتىر
تارتىدىرب جونەلەدى سىرنای كىرنەي.

سول آسكەر سۇۋدى اورلەپ تالاي جۇردى،
 سۇۋدۇك باسى بىر قۇزار چاتقا كوردى.
 چاتدۇك اوزن بىكىتكەن آلتىن قورغان
 قاقباسى بىكىتۈۋلى كوزى كوردى،

قاقبانى آچاين دىب خان اۋمىتلىدى،
 تۇتقاسن اولاي پۇلای قاندى جولدى.
 آچالمادى، قاقبادان ءاۋمت ءاۋزدى،
 آقلداسىب ءتاۋر — آن آمال قلدى.
 اسكەندىر توقتاۋ كورمەدى اوسكەن خان غوى،
 كىلمەيمە توقتاۋسىزىدۇك بارى داڭغوى.
 دال — سال بولبى عبارى دە قايتا چقدى،
 عبارى دە آلاماسدى بايقاغان غوى.

دولدىق بىن خان اسكەندىر آچۇۋلاندى،
 آچۇۋلاندىب قاقباغا جىتىب باردى.
 قاقبانى دۇبىرلەتب قاغىب — قاغىب
 «قاقباڭدى آچ!» دىب بارىنچا ايقاى سالدى.

قاقباتۇك آرجاغىنان برەۋ كىندى،
 كۈزەتچىسى سول ايسكەن دىس بىردى.
 «قاقبانى ساغان آچار رۇخسات جوق
 بۇل خۇدايغا باستايتىن قاقبا» دىدى.

«بىلمەسەك مەن ايسكەندىر يانچا دىگەن،
 جىر جۇزىنىڭ سوغىسقا بارىن جىگەن»

قاقبا كدى آچ، قاپار كدى آيت، بىلدر ماغان،
قورليغىم ءاوزم توۋب كوز كوزمەگەن!»

«مقتى من ديب ماقتانبا، آقل بىلسەك،

مقتى بولساك ءاوز كىنك ناپسكدى جىنك،

«اچى تار كوره آلماسدك بىرەۋى سىن،

اونداى كسى بۇل جىيرگە كىلمەيدى تىنك».

«تالپىنغان تالاب بىنەن مىز دە بىر آير،

كوب جۇردم كىز دەى كىندى كورمەگەن جىير

اينك بولماسا خالقىما كورسەتدىن

سى قىلب بىلىنگى بولار بىر نارسە بىر».

تاقبادان الاقتىردى بىر اورامال:

«سىيىم اوسى، پاتىچا، منانى آل.

اچىندە بىر نارسە بار آقل بىرەر

آپارداغى اويلانب كوز كدى سال».

اورامالدى قۇۋانب قولينا آلدى،

سى آلدىم ديب خالقىنا قايتا سالىدى.

قاراسا اچىندەگى بىر قۇۋ سۇيەك.

بۇنە ايتكەن مازاغى ديب آك - تاك قالدى؟

آچۇۋلانب سىيىنا بولدى كىكدى؛

«اينك بولماسا بىلمەدى سى بىر مەكدى!

اوسى مېنك تىگىمبە؟!» ديب آقيرب

الاقتىرب جىبەردى سول سۇيەكدى.

جولداسى ءارستانل آقپىلى مول،

الاقتىرغان سۇيەكدى آلدى سول.

خانغا آيتدى «خاسىيەت بار بۇل سۈيە كدە،

كوزىڭگە كورسەتەين خاباردار بول.»

سول كۈندە ^۶آرستانل جىكە دارا،

آقل سوزن تىكداماي بارما چارا:

«تارازىنى آمكەلدە سۈيە كدى سال،

بۇرچاغىنا آلتن ساب اوچىدې قارا!»

بۇل سوزگە ايسكەندردە قاراي قالدى،

تارازىنى قۇردىرب اورتاغا آلدى.

قانچا آلتندى كۇمس بين سالساداغى

بۇر كچكەنتى سۈيە كدى آۇدارمادى.

مۇنى كورب ايسكەندىر آك - تاك قالدى،

بار قارۇۋن آلتىغا قوسا سالدى.

ايندى قايتىر ايكەن دىب قاراب ايدى،

بۇرنغيدان قۇۋ سۈيەك آۇرلاندى.

^۶آرستانل - خا كىمگە پانچا كىلدى؛

«منا سۈيەك قازىمانك بارن جىڭدى!

بۇل سۈيە كدى باسارلق نارسە بارما،

آقىلك مىن اويلاىب تابچى؟» دىدى

خاگم جىردىن توپراق آلب باردى،

بۇر اۋۇسداپ سۈيە ككە چاچا سالدى.

سلىق ايتىب جىرگە تۇسب

جوغارى چىغىب قالدى.

ايشكەندىر مۇنى كورب از تۇرادى،
 خاكمدى اولاق جىرگە چاقىرادى:
 «تاك قالارلاق اس بولدى مۇنك اوزى،
 مانىسن آيتب بىرچى» دىب سۇرادى.
 «بۇل آدم كوز سۇيەگى»، دىدى خانغا،
 «توياما آدم كوزى مك مين سانغا؟
 جىمت كوز جىر جۇزىنە تويماسادا
 اولسە تويار كوزىنە قۇم قۇغاندا!
 كاپر كوزدك دۇنيىدە آرانى اولسكەن،
 آلغان ساين دۇنيەگە توياما ايكەن؟
 قانچا ەترى جۇرسەدە اولسكەن كۇنى
 اوزگە كوز بين بردهى آق بولدى ايكەن!
 آچۇۋلانباء، آى پاتىچام، آيتاين دات،
 آلن قاپقا بىرمەدى سزگە رۇخسات.
 سنى سۇرادك، بىرگەنى بىر قۇۋ - سۇيدك،
 مۇنى كورب آليگىز سزده غىراتا!»
 اويلاپ - اويلاپ پاتىچانك موينى تۇسدى،
 خۇدايم كورسەندى دىب بۇل بىر اسدى.
 بىكەرلك ايكەن مينك بۇل اسم دىب
 قولن آلب جۇرتينا قايتا كوچدى.

از - آق سوز آيتدم، ەتدى بۇل آتسكىمە،
 مۇنى بىر اوزگە سوزدك بىر دىمە.

۱۳. ماقنان — ماقنارۇۋ

۱۴. اينزەت، غينزات (آرابچا عزت) سىيى، خورمدت، مقتىلىق،
كۈچ، قايرمدق.

۱۵. اونمى — اونمىدىن.

۱۶. نانتق — ملجك، فالجك — باس.

۱۷. ايمەنۇۋ — اۇيالۇۋ، تىلمرۇۋ، سىسكەنۇۋ، قايمىغۇۋ.

۱۸. مالچ ساۋدا — اۋۋاق ساۋدا.

۱۹. قىرس — تىنتەك، آپەر — باقان، اۋرسقاق.

۲۰. اوبىباق — سۇغاناقتانباق.

۲۱. جايدارى — جىلماك، جىلپس، آچق.

۲۲. كانالاجكە — لىباققى، قاراڭغى — ءاۋى، آباققى.

۲۳. كۈيەز — كەي ۋاقتدا ادامنىڭ ايتىن قۇرسىدىر تىرسىدىر قىمىلدانباي

قالانن اۋرۇۋ.

۲۴. ايمەكسىمەك — دامەنۇۋ، اۋمىندەنۇۋ.

۲۵. كىر — ماڭىر — سالماقتى، اۋر منەزدى، اورنقتى.

۲۶. آبنز — بىلكتى، بىلگىچ، مولدا، سوپى.

۲۷. آلقاماق — بانا بىرمەك، آغستاماق، خوجتاماق.

۲۸. چار (پارسىچا چىھار) تورت، آر (چاقدان) دىكەن ماغانادادا

آيتىلادى.

۲۹. ماى — زاۋزا (جاۋزا)، آيدك آنى.

۳۰. راغى (آرابچا راعى، باغۇۋچى، ساقناۋچى) پىرچىتەنك آنى.

۳۱. سامارودنوى، سامارودا (اورسىچا سوز) — آيرىچا تۇۋغان، آيرىچا

تازا تۇردە تابلغان، آيرىچا پايدا بولغان.

۳۲. يىلەتسكە قاغاز آچچا.

۳۳. ايرمەن - چوبدك آنى.

۳۴. ءوزن (آرابچا وزن) اولچەۋ.

۳۵. غاداۋات (آرابچا عداۋە) دوچماندىق، آرزىق، جىك - كورۇۋوچىلىك.

۳۶. قۇبل - قوبلۇۋۇ. آرابچا ءسوز بولسا كوت، قايا دىگەن ماغانادا

بولدى.

۳۷. پىنانچك (اورسچا) ايسرك، ماس.

۳۸. ئافرات (آرابچا نغرت) جىر كەنۇۋ، قورقۇۋ.

۳۹. غۇلاما (آرابچا علامە) اوتەلىگىچ، كوب اوقىغان. داۋانى - كسىنك آنى

۴۰. مازلوم (آرابچا مظلوم) بىچارا، جۇۋاس، جانچىلغان، ايتىلگەن

ءجابر كورگەن كسى.

۴۱. ساياز - تايىز.

۴۲. ايدىنىتسە اورسچا بىر دىگەن سەنك آنى.

۴۳. ئول - غلم خىسابدا جوقتەك يىلىگىسى.

۴۴. زايا (آرابچا ضياع) بوسقا، بوس. زايا قىلماق بوس كىتۇۋ،

بوس اوتكىزۇۋ، جوغالتۇۋ.

۴۵. خالق (آرابچا خالق) خۇداى، جاراتۇۋچى.

۴۶. ءداھىرى (آرابچا ءدھىر) دىنسىز، ءدىنسىزك، ماڭگىلىك، قىرسق.

۴۷. ئامىكەن - مىكەنسىز جايىسىز، ءاويسىز، قونسىز (ئامىكەن آرابچا

جوقتەدى كورسەتەن، بىزك سىز جورناغىنا آرنالغان سوز).

۴۸. ھامىيچە (پارسچا ھميشە) اونەمەين، الغى.

۶۴. بانگ - بانگه (پارسیجا) داوس، دېس، آیتقای، اویبای، بانگی دیب
ناچا چیکوۋچیاوردی ده آیتادی. بول اورندا آیتایچل، زورداوستی
کسیلەر، ایسر کدر دیگن ماغانادا.

۶۵. تاکتیسینه بیلدن اول قولاققا دیگن عسوز: قولاققا چوندهلب،
تیکستلب، ریتدلب نین دیگن ماغانادا آیتلغان. تاکت - لاتن عسوزی.

۶۶. اوۋاتباق (اوۋاتوۋ) - جوۋاتباق (جوۋاتوۋ).

۶۷. باستاۋ - بۇلاقدک باسی

۶۸. باج (پارسیجا باج) آفرت - سالفرت.

۶۹. کوبکای - بر اولدک آیتب جورگن جگستدک آتی.

۷۰. دوردی - آراز دیب برده آراز داسب برده تاتوۋلاسیب جورگن

کۆیدی آیتادی. ناچار آرازدق، کیم آرازدق دیگن ماغانا.

۷۱. سوراقی - سۆیکمسر، ایرسی.

۷۲. چولپنی - چاچ - باۋ.

۷۳. فوندیبا، قانای چیرینک توگن جالدای - توغن اولداردک آتی.

۷۴. اۋزر (آرابچاغذر) اوتنج، رینجوۋ.

۷۵. چار - آینا دیب ساۋتدک بر تۇرن آیتادی. اوروپالقدار

کیراسه دیدی.

۷۶. قاتیباس - قاتتی، تاس - باۋر.

۷۷. کیکه کیکیرمهک - کیکه تنکیکیرمهک.

۷۸. گرۋوزین قاقغازداغی بر ایلدک آتی.

۷۹. چیرکهچ (یا سیرکهچ یا چیرکهس) قاقغازداغی بر جورتدک

آتی. بۇزک قازاق تاۋ - چیرکهچی، داغستان دیبده آتایدی.

۸۰. ماناستر دیب آيسا دنددگی دۇنيهدن يئيرگن آدامداردک (سۇ

پىلاردىك) جىيىلىپ جاتىپ خۇدايغا قۇلچىلىق قىلاتتىن اورتى.

۸۱. تىرەك — قاققازداغى ئېبىر اوزەننىڭ اتى. تىرەك قاز — يىپىك تاۋىنىن چىغىپ كاسپى (آتراۋ) تىڭرىنە قۇيادى.

۸۲. قاققاز دىب قارا تىڭرىين كاسپى تىڭرىينىڭ آراسىنداغى جىيردى اتايدى. قاققازدىڭ جىيرى الغى تاۋ — تاس بولادى.

۸۳. قاز — يىپىك قاققازداغى ئېبىر يىپىك تاۋدىڭ اتى.

۸۴. كاسپى — تىڭرىڭ اتى. بو كەيلىك، اورال، ماڭغىستاۋ جىيرلىرى كاسپى تىڭرى مىن چىكىدەس بولادى. كاسپى تىڭرىن جاغاسىنداغى قازا-قدار آتراۋ تىڭرى دىب اتايدى.

۸۵. لافىكە (اورسچا) ئۇكەن.

۸۶. ئاددى (آرابچا خدا) چاماء، چىك، ۋال.

۸۷. كولەيتدەمەك (اورسچادان) سايراندماق. داۋرەن سۇرمەك، قىرماق.

۸۸. چىڭغىس — تاۋى قارقارالى اويدىزىندە گى جىير.

۸۹. توبىقتى — آرىنىڭ ئېبىر آرىسى.

۹۰. كارنىت — پاتسا زامانىداغى آسكەر باسىلارغا بىرەتن چىيىنىڭ

ئېرى.

۹۱. آبى جازغاندارن اوقب نانس بولغان اورسدىڭ جازغىچىدارى:

(۱) بۇۋچىكىن آلەكساندر (1799—1837) اورسدىڭ آناقىتى آقىنى. اورسدىڭ ئىلن تۈزەپ آدابىدەن جولغا سالغان اوسى كسى.

(۲) لىرمونتف مىخايل (1814—1841) اورسدىڭ آناقىتى آقىنى.

(۳) نىكراسف نىكلاي (1821—1877) اورسدىڭ بىلىگىلى آقىنى.

(۴) تولستوى لىف (1828—1910) جىير جۈزىنە دائىقى چىققان.

اورسدىڭ آناقىتى آقىنى. جاز-ۋۇچىسى، فىلاسوفى.

۵) تۇرگەنف ايبان (1812-1883) اورسۇڭ بىلگىلى رومان جازۇۋچىسى.

۶) سالتىكوف ميخايل (1826-1889) اورسۇڭ بىلگىلى جازۇۋ-چىسى. جالغان آتى (پسەۋ دونىم) اچچەدرىن.

۷) داستايفسكى فيدر، (1821-1864) اورسۇڭ بىلگىلى رومان جازۇۋچىلارنىڭ بىرى.

۸) بىلنسكى ۋىسارىون (1811-1848) اورسۇڭ بىلگىلى آدائىت سىنچىسى.

۹) دوبراۋوۋف نىكلاى (1836-1861) اورسۇڭ آناقى آدائىت سىنچىسى.

۱۰) پىسەرف دمىترى (1840-1868) اورسۇڭ بىلگىلى جازۇۋچىسى. آم آدائىت سىنچىسى.

۹۲- اسپەنسر ھېرىدېرت آغلچن جورنىنىڭ آناقى فىلاسوفى. ۱۸۴۰ نچى جلى آنكىلىيەدە تۇۋدى. قاي جلى اولكەنن آنگتايالامام، ۱۹۰۰ نچى جلى تىرى ايدى. بىھلوگىيە، سوتسېھلوگىيە، پىسخولوگىيە، مېتافىزىكە، تارىيە، ايتىكە تۇۋراسندا كوپ كىتابدار جازغان.

اسپەنسرڭ فىكرى، كىتابدارى جىر جۇزىنە جايلىغان. آناقى كىتاب-دارى مائالار: ۱) تاجرىيالار (۱۷۷۷ توم)، ۲) تۇبكى باستاۋلار (۱۷۷۷ توم)، ۳) بىھلوگىيە تۇبى (۱۷۷۷ توم)، ۴) پىسخولوگىيە تۇبى (۱۷۷۷ توم)، ۵) سوتسېھلوگىيە تۇبى (۱۷۷۷ توم)، تاغى تالايلا. كىتابدارىنىڭ كوپى اورسچاغا آۋدارلغان.

۹۳ - لۇۋيس جۇرج - ھينرى (1817-1878) آغلىچن جۇر-
تېنىك آتاقلى فېلاسوفى.

جازغان كىتابدارى ۱) ^۴اومردىك، رۇۋخدىك تۇوراسىنداغى سۇراۋلار؛
۲) فېلاسوفىيە تارىخى، ۳) كونت، ^۴آمپازىتېف فېلاسوفىيە. ۴) تاغى
تالايىلار، كىتابدارىنىك كوپى اورسچاغا اودارلغان.

۹۴. درېپر جون - ۋېليام (1811-1882) آغلىچن، آتاقلى
خېمىيىچى ^۴آم فېزىيەلوگىيەچى. ^۴آوروپانىك ايسەيۋۇ تارىخى دېگەن كىتاب
جازب جېر ^۴جۇزىنە داڭقى جايلىدى. بۇل كىتاب اورس تىلىنە تارخىيە
ايتىلگەن.

۹۵ چېرنىچوفسكى نېكلاى (1828-1889) اورسدىك بېلىسكى
آلەۋمەتچىل آزاماتى. «اونەچە سۋىننى زاپىسكى». «سۋوردەمەنىك»،
«روسكيا مىسل» دېگەن جورنالداردا آلەۋمەتچىلىك تۇۋرالى، آدائىت
تۇۋرالى كوب سوزدەر جازدى. ^۴آوروپا تىلدەرىنەن ^۴بىر-آز كىتابدارى
اورس تىلىنە ^۴اۇداردى.

(۹۶) كرىلوف اېبان (1768-1844) اورسدىك مىسال جازۇۋچى
آتاقلى آقېنى. ايكى جۇزدەن آسا اولدك مېن جازغان مىسالدارى بار.
مىسالدارىنىك ^۴بىر قاتارى قازاق تىلىنە ^۴اۇدارلدى.

۹۷ - كوستايدى دېب مېرەزدى آيتادى. توبىر كۇلوزدىك سۋىيە كىكە
چابقان ^۴نۇرى.

۹۸ - قىربات - كوتىك، ادس قۇر كوكىرەك، جېل - بۇۋاز دېگەن ماغاندا.

۹۹. اۋىكى - اوتىكر، آچچى، آچۇۋلى.

۱۰۰ كىندە - تم جامان، اوڭباغان.

آباي تىك اولەڭچى ايمەس نىرەك سانالى آدام، فيلوسف، جازغان
سوزن تۇسنۇۋگە اوى كىرەك. كەي بىر سوزن، سويلەمن، اولەڭنىڭ
آوزدارن تۇرليچە جورۇۋغا بولادى.

بىر مادانىيەتتىكى جورۇت بولساق آبايدىڭ جۇز بيت اولەڭىنە مەك بيت
جورۇۋ (كومەنتارىيە) جازلغان بولار ايدى.

كومەنتارىيە جازباق توگول بىر ءالى جىڭلدەۋ اۋغمدى اولەڭدەرن دە
دۇرستاب باستىر تاراتالماي اوترىمز. آبايدىڭ فيلاسوفىيە تۇۋرالى جازغان
ياستىرۇۋغا ءالى اويلانغانمىزدا جوق.

ناداندىغىمىز كىمب كوزىمىز آچلغان ساين آبايدىڭ نادىرى دە كوتىرىلە
بىرمە كىچى.

قازاقستان آبايدىڭ اولەڭدەرن، باسقا جازغان سوزدەرن جىناب
كومەنتارىيەلەپ قازاندا باستىر جاتىر دىگەن خابار بار. دۇرس بولسا
بول سۇيىچ آڭگىمە.

آبايدىڭ تولق قىلب باستىرۇۋغا بىردىڭ بىر جايغىنان كۇچىمىز، ۋاقىتىمىز
بولمادى، ايكىنچى جايغىنان قازاقستانغا سېنىدك. سوندىقنان تىك تاڭدامالى
اولەڭدەرن غانا باستىر اوترىمز.

تۇسنىڭكى كىمدەۋ سوزدەردى جورىدىق. بلەدى—آۋ دىگەن ادامداردان
سوراۋ مىنەن تۇرلى لۇغاتداردى آراۋ مىن جورىدىق. نازار، ۋالى-خان
تاغى باسقا چاردەم بىرگەندەرگە آندا رازى بولسۇن آيتامىز. جورۇۋىمىز
قىسقا بولسا دا پايداسىز بولماس، كىلەچە كەلگى كومەنتارىيەلەردىڭ باسى بولار

دىيەمىز.

خالىل.

جیناغى.

III	دۇرستاۋچىلاردان
7	آبايدۇك ءاومىرى

ءبرنچى بولم.

جۇرت تۇۋرالى

22	1. قارتايدۇق، قاينى اويلاق، اۇيقى سىرگەك
24	2. قارتايدۇق، قاينى اويلاق، اۇلغايىدى آرمان
26	3. قران بۇركت نە آمايدى
27	4. قالك ايلم، قازاغم. قايران جۇرتم
28	5. بايلار جۇر جىغان مالن قورغالاتب
29	6. كوگىلم قايتىدى دوستان دادۇسپانناندا
31	7. آداسقاننۇك آلدى جون
33	8. بۇر داۋرەن گىمدى كۇنگە بوزبالاق
34	9. جگندەر اوين آرزان، كۇلكى قىمبات
39	10. سابىرسىز، آرسىز، ابرنچەك
42	11. بوتەن ايلدە بار بولسا
50	12. اچم اولگەن سىرتم ساۋ،
52	13. بولس بولدم مينيىكەى
59	14. ماز بولادى بولىسك
61	15. بلمدېدەن چققان ءسوز
63	16. برەۋدەن برەۋ آرتلسا

- 64 . . . . . ۱۷. باي سېيلىدى
- 66 . . . . . ۱۸. ايم، تابالماي
- 68 . . . . . ۱۹. زامان آخرجاسدارى
- 72 . . . . . ۲۰. بويى بلغاك
- 75 . . . . . ۲۱. آنتىينىن تارقايىدى
- 77 . . . . . ۲۲. قايتسە جىيىكل بولادى جوورت بىلەمەك
- 78 . . . . . ۲۳. قاراچادا ءاومر تۇر
- 79 . . . . . ۲۴. جاس ءاوسپىرم زامانداس خاپاقلدى
- " . . . . . ۲۵. تالاي سوز بۇدان بۇرن كوپ آيتقان من
- 80 . . . . . ۲۶. آچ قارن جو باناما مايلى آس جىمەي
- 82 . . . . . ۲۷. بالاق ءولدى بلدئبە
- 83 . . . . . ۲۸. مالغا دوستك مۇشكى جوق
- " . . . . . ۲۹. تۇوغزغان آنا - آنا جوق
- 86 . . . . . ۳۰. بولدى دا پارتيا
- 87 . . . . . ۳۱. اويالمن دىگەنى كوئىل ءاۋچىن
- 88 . . . . . ۳۲. جان مېن اوتدان جارالب

ايكنچى ءبولم

- 89 . . . . . سيگىز - آياق

ءاۋچىنچى ءبولم

ءاوزى تۇۋرالى

- 100 . . . . . ۱. جاسمدا غلم باردىب ايسكەر مەدم

- 101 . . . . . ۲. پانچا خدای سییندم .
- 102 . . . . . ۳. کیلدک تالای جیر گه ایندی
- 105 . . . . . ۴. اوز گه گه کوئیلیم تو یارسن .
- 106 . . . . . ۵. کینده ایسەر کوئل قور غیر ک .
- 107 . . . . . ۶. نه ازدهیسک کوئیلیم، نه ازدهیسک؟
- 109 . . . . . ۷. جوره گم اویبای سوقبا ایندی
- " . . . . . ۸. آل، سیندین - سیندین
- 111 . . . . . ۹. کوله گسکه باسن اوزارنب
- 112 . . . . . ۱۰. آدامنک کیسی بر کینردری
- 113 . . . . . ۱۱. قووانی اوتدای بۇرقیراب
- 114 . . . . . ۱۲. سوم دؤنیه توناب جاتر .
- 115 . . . . . ۱۳. اولسهم اورنیم قارا جیر .
- 116 . . . . . ۱۴. ایسگده بارما جاس کونک؟
- 117 . . . . . ۱۵. جوره گم مینک قرق جاماؤ
- 118 . . . . . ۱۶. جوره گم نینی سینرسک .
- 120 . . . . . ۱۷. کوئل کوبی تاغدا .

تورتینچی عبولم

زاماندا سدارى تۇقرالى

- 121 . . . . . ۱. کوزیندن باسقا اویسی جوق
- 122 . . . . . ۲. مینسیندوچی - ایم ناداندی

بېسىنچى ءبولم

اۈگت تۇۋرالى

- 124 . . . . . ۱. بازارغا قاراب نۇرسام آر كىم بارار
- 125 . . . . . ۲. غىلم تايىباي ماقتابنا
- 128 . . . . . ۳. آسىم — پاز بولما آر نىگە
- 129 . . . . . ۴. كوك — تۇمان آلدىداغى كىلەر زامان
- 131 . . . . . ۵. ساۋلەك بولسا كىۋدەك دە
- 133 . . . . . ۶. سىنبە جۇرتقا تۇرسادا ۋانچام اقاتاب
- 134 . . . . . ۷. آدام بىر بوق كوتەرگەن بوقدك قابى
- » » . . . . . ۸. چاپىراغى قۇۋارغان ايسكى اۋمتىن
- 135 . . . . . ۹. قۇۋانباكتار جاسدقعا
- 136 . . . . . ۱۰. اوسى قىز قازاققا
- 137 . . . . . ۱۱. جاسدك اوتى جالنداب

آلتىنچى ءبولم

اوى تۇۋرالى

- 139 . . . . . ۱. جاقسىلىق اۇزاق تۇرمايدى
- 141 . . . . . ۲. الاى سۇۋغا ماي بىتەس قوى اوتىكەنگە
- 142 . . . . . ۳. اولسد اولەر تايىغات آدام اولمەس
- 143 . . . . . ۴. ساغاتدك چىقداغى ايمەس ايرمەك
- 144 . . . . . ۵. آلا دىگەن ءسوز جىكل

- » » . . . . . ۶. جۇرەك دە قايرات بولماسا
 145 . . . . . ۷. توتى قۇس ءۇستى كويەلك
 146 . . . . . ۸. آلانىك اوزى دە اراس، سوزى دە اراس

جيتتەنچى ءبولم.

اولەك تۇورالى

- 149 . . . . . ۱. اولەك ءسوزدك پاتچاسى ءسوز ساراسى
 152 . . . . . ۲. برەۋدك كىسىسى اولسە قارالى اول
 154 . . . . . ۳. مين جازباين اولەكدى ايرمەك ءاۋچن
 155 . . . . . ۴. كوئل قۇسى قۇيەلجىر چار تارابقا.
 157 . . . . . ۵. قۇلادان كىر بويىدى آلار

سىگىزىنچى ءبولم.

ءسۇيۈۋ تۇورالى

- 158 . . . . . ۱. جىلسىز تۇندە جارق آى
 159 . . . . . ۲. آۋەلدە ءبر سۇق مۇز آقل زىرەك
 161 . . . . . ۳. قوربولدى جانم.
 162 . . . . . ۴. سىن مينى نە ايتەسك
 166 . . . . . ۵. جگەدك فرغا ايتقانى
 168 . . . . . ۶. فردك جگەتكە ايتقانى
 170 . . . . . ۷. قىزارب. سۇرلاب

- 172 . . . . . ۸. كوزمىڭ قاراسى
 175 . . . . . ۹. استىغان، سۇۋىتقان
 176 . . . . . ۱۰. غاچقىڭ تىلى تىلىز تىل

توغزىنچى بولم

سۇلۇۋۇق تۇۋرالى

- 177 . . . . . ۱. قاقىناغان ات كۆمسىدە كىك ماڭدايلى
 179 . . . . . ۲. بىلەك دەرى آرقاسىدا اورگەن بۇرم

ئونىنچى بولم

- 180 . . . . . آتەڭ سىنى —

اون - بىرىنچى بولم

- 181 . . . . . آڭچىق تۇۋرالى

اون ايكنىنچى بولم

جىلەڭ تورت مېزگىلى تۇۋرالى

- 184 . . . . . جازغىتورى —
 187 . . . . . جاز
 190 . . . . . كۆز
 » » . . . . . ۱. سۇر بۇلت تۇسى سۇۋۇق قابىلايدى آسبان
 191 . . . . . ۲. قاراچاچىل نوقسان مېن سول بىر - ايكى آى
 192 . . . . . قس

اون - ءاۋچنچى ءبولم.

تارچىمەلەر.

1. بۇۋچكىنىنەن (ИзПушкина)
- 194 . 1. آندگىنىنك سىمپاتى (Характеристика Онегина)
2. تاتيانانك آندگىنىنگە جازغان خاتى.
- 195 . (Письмо Татьяны к Онегину)
3. آندگىنىنك تاتياناغا قايرغان جاۋاب قاتى
- 199 . (Ответ Онегина)
4. آندگىنىنك تاتياناغا ايكىنچى رىت جازغان قاتى
- 203 . (Письмо Онегина к Татьяне)
- 206 . 5. تاتيانك قايتارغان جاۋابى (Ответ Татьяны)
- 208 . 6. آندگىنىنك اولدرده گى آيتقانى .
- II لىرمونتفدەن (Из Лермонтова)
- 209 . 7. آسقا، تويغا باراين (Гость)
8. قاراڭغى تۇندە تاۋ قالف
- 211 . (Горные вершины снят во тьме ночной)
- 212 . 9. كوڭىلىم مىنك قاراڭغى (Душа моя мрачна)
10. اوزىڭكە سىنبە جاس اويچل
- " " (Не верь, не верь Себе, мечтатель, молодой)
11. فورقتبا مىنى داۋلدىن
- 214 . (Случалось с вихрем и грозой)
- 215 . 12. تۇتقنداغى اير (Пленный рыцарь)

۱۳. راخات مینی تاستاب قویبادک تنیج
216 . . . (Хоть давно изменила мне радость)
۱۴. ماخابیات، دوستق قلوووغا
217 (Песучно и грустно)
۱۵. اوی (Дума)
" . . .
۱۶. سال دیدیمین سوزیمه اخیلاسکدی
220 . . . (Нет, я не требую внимания)
۱۷. قلیجان (Кинжал)
» . . .
۱۸. مینک سرم چکندهر ایمهس اوڭای
221 . . . (Я не хочу, чтобы свет узнал)
۱۹. دۇغا (Молитва)
222 . . .
۱. بوسقا، آوره بولب کیلدکبه تاغی مۇندا
223 . . . («Ты здесь опять» из поэмы «исповедь»)
۲۱. جولغا چقدم ئىر جمجرت تونده جالغز
226 . . . (Выхожу один я на дорогу)
۲۲. تیره کدک سیی (Дар терека)
227 . . .
۲۳. نۇرلی آسانغا ترهسب اوسکه نسیک سین
229 . . .
۲۴. جیلکهن (Парус)
226 . . .
۲۵. جار - تاس (Утес)
230 . . .
۲۶. جوره کده کوب قازینا بار
231 . . .
۲۷. آساوتوی تینتک جیین اوپر - توپر
232 . . . (На буйном пируестве задумчив он сидел).
۲۸. مۇڭدی چایتان قودایدک قووغان جانی
233 . . . (Печальный демон, дух изгнания).

- ۲۹ قالقام — آی مین اؤندهمدی جورهمن کوب.
- 234 (И ты думаеш, буду я хладен ч нем)
- »» . . . . . III. باسقا اورسدک اوله کینمن
- 235 . ۳۰. مین کوردم اوزن قایک قولغانن
- . . . . . IV. کریلوفدهن (Из Крылова)
- 236 . ۳۱. ایمهن مین چلك (Дуб и трость)
- 238 . ۳۲. تالانغان بای (Крестьянин в беде)
- 241 . ۳۳. جارلی — بای. (Бедный богач)
- 245 . ۳۴. ایسهک بین بلبل (Осел и соловей)
- 247 . ۳۵. قارغا. (Вороненок)
- 249 . ۳۶. آنچیلهر (Музыканты)
- 250 . ۳۷. چيگر تکه (Стрекоза и муравей)
- 252 . ۳۸. آلا - قویلار. (Шестрые овцы)
- 254 . ۳۹. قارغا مین تولىكى. (Ворона и лисица)
257. . ۴۰. ایسهک. (Осел)
- 259 . ۴۱. باقامین بوقا. (Лягушка и вол)
- 261 . ۴۲. خاندن — آیت. (Слон и моська)

اون — ءتورتنچی ءبولم

- 262 . ۱. ماسیغود آنگیمهسی
- 268 . ۲. اسکه ندر آنگیمهسی
- 276 . تۆسینکسز سوزدهردک جورؤوی.
- 285 . جیناغی

جاڭئىلىسدارى

«آباي» دى اوقىماسدان بۇرن منادى كوزگە تۇسكەن
جاڭئىلىس باسلىغاندارن تۈزەتۈۋ كىرەك.

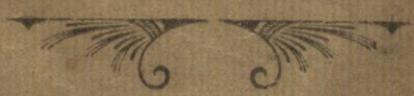
دۇرىسى	جاڭئىلىسى	۴	۳	دۇرىسى	جاڭئىلىسى	۴	۳
نايمان	نايمان	18	16	ئىۋوۋچى	ئىۋوۋچى	3	III
جاتامىن	جاتامىن	1	17	جولداستارىنىڭ	جولداستارىنىڭ	18	IV
مىنىسبەۋچى	مىنىسبەۋچى	2	»	ابراھىم،	ابراھىم	» 4	7
اوتدى	اوتدى	12	»	بۇر	بۇر	» 8	8
قاندى	قاندى	17	»	قازاقدۇك	قازاقدۇك	10	9
قايتىدى	قايتىدى	20	»	قلىب	قلىب	19	11
اۋىقى	اۋىقى	4	22	اورتاسىندا	اورتاسىندا	22	»
(۳۳)	(۱)	22	»	آرناپ	آرناپ	8	12
اۋيا-اۋيا	اۋيات	6	26	ءلۋىيسىدۇك	لۋىيسىدۇك	18	13
دالاقتاب	دالاقتاب	4	27	Философия (۹۳)	Философия	19	»
بۇزلىدى	بۇزلىدۇك	12	»	Дрепера (۹۴)	Дрепера	21	»
بویدا	بویدا	8	28	۹۶	۹۵	4	14
بايلاۋسىز	بىلدۋسىز	12	»	چىكىرتى	چىكىرتى	9	14
بىچ - بىچ	بىخ - بىخ	15	»	اوقۇۋىنا	اوقۇۋىنىد	18	»
ارجىبىب	آر جايب	11	30	بوينچا	بوينچە	» 9	15
ءجۈر	ءجۈر	20	»	ايدى	ايدى	» 9	»
				آنچىدىن	آنچىدىن	» 3	16

دۇرىسى	جا كىلىسى	۹	۸	دۇرىسى	جا كىلىسى	۹	۸
بۇزار	بۇزار	9	»	گە	كنە	1	34
آقېس	آقېس،	8	48	قې	قلب	10	»
ايل	اير	17	»	چغارتق	چغارتق	18	»
كۈندە	كۈندا	20	»	كوبلەب	كولب	13	35
ايلدەن	ايلدەن	18	49	سويلە	سۈيە	20	»
نىگە	جانا	4	51	اولە كچىنىڭ (*)	اولى كچىنىڭ	8	36
مغىداپ	مغىداپ	1	53	ھىلىكسكە كويلە	جىكسكە خۇلق	13	»
ماقتامىن	ماقتامىن	7	54	كەيسى	كىسى	22	»
قلسن	ەبلسن	4	64	ارايىس	ارايىسى	8	37
چىرمىچ	چىرمىچ	8	»	سازدانباىس	سازدانباىس	18	»
تىنچ	يىنچ	17	67	سول	سول،	3	39
بوين	بوين	2	69	اول كىسى	اولگىسى	10	»
قاراي	قاراي	22	»	نەل	نەل	10	»
تايقالسا	تايقالسا	11	70	جىلىكتىر گىن	جىلىكتىر گىن	7	41
آلبەتتە	البدتتە	12	»	» ايت	ايت،	20	»
اۋستايىن	اۋستايىن	24	»	جاتدايدى	حاتدايدى	»	»
جايىن	جايىن	1	71	سولدايدى	سولدايدى	16	42
كىدەيسى	كىدەيى	16	73	جايىنىن	جايىنىن	15	44
چىمدەمە كىك	چىمدەمە كىك	21	»	جاۋغاندا	جاۋغاندا	2	46
توققاتسك	توققاتسك	2	78	ئاتىدى	ئاتىدى	16	»
				قالجىگى	قالجىگى	6	47

دۇرىسى	جا كىلىسى	۱۰	۲۰	دۇرىسى	جا كىلىسى	۱۰	۲۰
تاكرىنك	تاكرىنك	13	112	قايتەدى	قايتادى	20	80
تاكرىنك	تاكرىنك	19	»	اىكەك	يىكەك	1	82
بارما	(بارم)	20	114	قاردك	دك	2	»
قارا	قارا	14	115	بۇرا كىتاب	قارابۇر كىتاب	5	»
بويا	بويا	17	»	كۆلدر گچتەۋ	كۆلدر نچتەۋ	7	»
ايمەسەن	ايمەسەن	7	123	بايانسزغا	نانسزغا	19	82
دېمەسەن	دېمەسەن	13	124	بايايچىل	بايايچىل	7	84
دېمە	دېمە	10	127	قارناك	قارناك	10	»
پاز	پاز	12	128	سانا	سانا	»	»
يىن	يىن	11	130	ايرتەك	ايرتەك	2	88
ئىيىب	ئىيىب	16	132	چاغا	چاغا	7	»
جولدا	جولدا	7	142	اودا	اود	9	»
اۋنەر	اۋنەر	6	144	بول مال	بول مال	21	92
خايۋانچا	خايۋانچا	14	»	اويانسن	ويانسن	11	93
كۈندە	كۈندە	14	146	ءسوزمدى	ءسوزمدى	12	»
آلاس	ءآلاس	4	150	چاققا	چاققا	10	98
اۋمت	اۋمت	21	160	جالداۋ	جالداۋ	22	99
غاچيغىنك	غاچيغىنك	2	162	دوب	ءدوب	19	100
قلىغىنكدا	قلىغىنكدا	13	167	ايسەر	ايسەر	17	106
سورلىكداي	سورلىكداي	18	168	قىردان	قىردان	5	107

دۇر يىسى	جا كىلىمىسى	۹۰	۹۰	دۇر يىسى	جا كىلىمىسى	۹۰	۹۰
سولقدايىسۇن	سولقدايىسۇن	1	237	تىك	تىك	4	169
بۆلك	بۆلك	2	»	اينان	اينان	20	176
ايره گىسەك	ايره گىسەك	22	»	۷۳	۱۱۲	8	179
دولدانب	ولدانب	8	238	چاچن	چاچن	3	183
سالدى	سلىدى	7	239	جۈزىنە	جۈزىنە	16	185
	لا كىمە كدى	7	240	تۈسى	تۈسى	1	193
	بىرسىن	6	244	اۋقچىر ايتىب	اۋقچىر ايتىب	5	193
	قوزداغى	13	247	جۈرەك	جۈرەك	10	200
چىقباي	چىقباي	9	250	كوب	خۇب	9	204
كولىيىتدەب (87)	كولىيىتدەب	16	»	ايب - بىن	ايبىن	15	206
آندان	آندان	14	253	بانى	بانى	21	206
قايرا كىندا	قايراندا	18	»	جاۋغا	جاۋغاۋ	2	210
تۈسە	تۈستە	16	263	آى	آى	18	213
خان	جان	15	266	تارتىر مايبا	تارتىر مايبا	4	214
ما كدا	آما كدا	22	267	ماخابىتاي	ماجابىتاي	6	219
خانى	قاندى	14	268	جالن	ءجالن	9	221
كىمكەن	كىمكەن	7	270	قوزدا	قوزدا	10	227
تاقىبانك	تاقىبانك	17	271	قارۋۇى	قارۋۇى	3	228
تاقىبادان	تاقىبادان	11	272	باقچا	باقچا	7	»
خا كىم	خا كىم	19	273	جىبىر كەنگەن	جىبىر كەنگەن	12	232
				تارتقان	تارتقان	4	236

دۇرىسى	جاڭگىلىسى	1	2	دۇرىسى	جاڭگىلىسى	1	2
سوۋى	سوۋى	14	279	آلى	آل	3	275
حد	خدا	19	»	چاۋجايمان	چاۋجايمان	8	»
آلفرت سالفرت	آلفرت سالفرت	8	280	مالج	مالج	7	277
تېكتىر	تېكتىر	7	281	سامورود	سامورودا	22	»
حد	خدا	11	»	قويىلۇۋازاچا	قويىلۇۋازاچا	6	278
تانس	تانس	17	»	دھر	دھر	19	»
بېلىنكى	بېلىنكى	7	282	آراچا	راچا	4	279
ادس	ادس	20	283	كتاب	كتاب	7	»

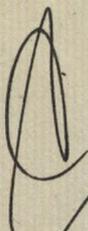
№ 401

«Туркглавлит»

тип. 300С

تاشكەنتدە، تور كىتابخان دەۋلەت نەشرىياتىنىڭ تەرجىمىسىگە ئاساسلانغان مۇسۇلمان مەكتەپى.
 Царя образовался мусульманская типография, Туркгосиздата
 ст. г. Ташкент

Абайдың өлеңдері. Төте жазу
Ташкент. 1922.
Ақселеу Сейдімбек өткізген

 . *Access*